

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

UROŠ DOLENC

Mentor:

red. prof. dr. BOGOMIL FERFILA

Somentor:

doc. dr. MIRO HAČEK

CENTRALNA OBLAST

V

REPUBLIKI KITAJSKI

Diplomsko delo

Ljubljana 2005

Hvala prof. Mitji Sajetu

KAZALO

UVOD	1
1 METODOLOŠKI OKVIR	3
1.1 Predmet in cilji raziskovanja	3
1.2 Hipoteza	3
1.3 Uporabljene metode in tehnike	3
2 SPLOŠNE ZNAČILNOSTI	5
2.1 Teritorij Republike Kitajske	5
2.1.1 Tajvan	5
2.1.2 Otočje Penghu	5
2.1.3 Otočje Jinmen	6
2.1.4 Otočje Mazu	6
2.1.5 Otočja v Južnokitajskem morju	6
2.1.5.1 Otočje Dongsha	7
2.1.5.2 Otočje Nansha	7
2.1.5.3 Otočje Xisha	7
2.1.5.4 Otočje Zhongsha	8
2.1.6 Otočja v Tihem oceanu	8
2.2 Podnebje	8
2.3 Flora in favna	9
2.4 Prebivalstvo	9
2.5 Jezik	10
2.6 Izobraževalni sistem	10
2.7 Gospodarstvo	12
2.8 Mednarodni odnosi	14
2.9 Religija	15
3 DRŽAVNI SIMBOLI	16
3.1 Državna zastava	16
3.2 Kitajski Tajpej	18
3.3 Državna himna	18
3.4 Državna pesem	20

3.5 Državna roža	21
4 DR. SUN YATSEN IN NJEGOVA POLITIČNA FILOZOFIJA	22
4.1 Sunovo življenje in delovanje	22
4.2 Trije ljudski principi	26
4.2.1 Princip nacionalizma	27
4.2.2 Princip demokracije ali pravic ljudstva	29
4.2.3 Princip ljudskega blagostanja	33
4.2.4 Ostali principi	35
4.3 Faze kitajske revolucije	36
5 OD ZDRUŽITVE DO PONOVNE LOČITVE DOMOVINE (1925–1949)	38
6 REPUBLIKA KITAJSKA NA TAJVANU	44
6.1 Beli teror Chiang Kaishka (1945–1972)	44
6.1.1 Incident 28. februar	45
6.1.2 Problemi in popravki ustave	47
6.1.3 Gospodarske reforme	49
6.1.4 Začasne določbe in naglo sodišče	50
6.1.5 Časnik Svobodna Kitajska	52
6.2 Reforme Jiang Jingguoja (1972–1988)	53
6.2.1 Začetki vzpona opozicijskih gibanj	54
6.2.2 Tajvanizacija	56
6.2.3 Gibanje Dangwai	57
6.2.3.1 Incident Gaoxiong	58
6.2.4 Rojstvo Demokratske napredne stranke	60
6.2.5 Preklic naglega sodišča	61
6.3 Li Denghuijeva leta (1990–2000)	62
6.3.1 Odnosi z Ljudsko republiko Kitajsko	64
6.3.2 Diplomacija Republike Kitajske	65
6.3.3 Volitve leta 1991 in 1992	66
6.3.4 Neposredne predsedniške volitve	68
6.4 Demokratska napredna stranka prevzame oblast	70
6.4.1 Ponovna zmaga Chen Shuibiana	75
7 USTAVA IN ORGANIZACIJA CENTRALNE OBLASTI	78
7.1 Ustava	78
7.2 Organizacija centralne vlade	82
7.2.1 Predsednik države	83
7.2.2 Državni zbor	85
7.2.3 Izvršilni yuan	86

7.2.4 Zakonodajni yuan	89
7.2.4.1 Razmerje izvršilni – zakonodajni yuan	90
7.2.5 Sodni yuan	91
7.2.6 Preiskovalni yuan	92
7.2.7 Nadzorni yuan	94
8 SKLEP	96
9 LITERATURA	98
9.1 Literatura v indoevropskih jezikih	98
9.1.1 Samostojne publikacije	98
9.1.2 Članki	99
9.1.3 Elektronski viri	99
9.2 Literatura v kitajskem jeziku	101
9.2.1 Samostojne publikacije	101
9.2.2 Članek	101
9.2.3 Elektronska vira	101
10 PRILOGE	102
10.1 Zemljevidi	102
Priloga A: Otočja v Tajvanski ožini – Jinmen, Mazu in Penghu	102
Priloga B: Otočja v Južnokitajskem morju – Dongsha, Xisha, Zhongsha in Nansha	103
Priloga C: Otočje Diaoyutai	104
Priloga D: Otok Tajvan, Zeleni otok in Otok orhidej	105
10.2 Seznam držav, s katerimi ima Republika Kitajska vzpostavljene diplomatske odnose	106
10.3 Prevod ustave Republike Kitajske	107
10.4 Povzetek v kitajskem jeziku	144

UVOD

Provinca Ljudske republike Kitajske ali neodvisna država? Vprašanje, ki ga je zadnje čase velikokrat zaslediti. Tudi v Sloveniji. V mislih imam seveda vprašanje Tajvana. Kljub temu pričujoče delo ne bo obravnavalo spornega vprašanja. O tem naj odloča 23-milijonski narod sam, in sicer po poti, kot je to leta 1990 storila moja država. Lahko si le želim, da njihova odločitev ne bo prinesla novega prelivanja krvi in uničenja otoka.

Diplomsko delo bo produkt mojega zanimanja za kitajski politični sistem, konkretnije sistem Republike Kitajske. Republika Kitajska je bila ustanovljena leta 1912. Je prva demokratična republika v Aziji. Njen oče je znameniti kitajski revolucionar in politični filozof dr. Sun Yatsen. Njena legitimnost temelji na Treh ljudskih principih, in sicer na principu nacionalizma, demokracije in ljudskega blagostanja. Državljska vojna med nacionalisti in komunisti je nazadnje prisilila voditelje nacionalistov k umiku na otok Tajvan. Od umika dalje Republiko Kitajsko dejansko predstavljajo le prebivalci otoka. Začetno politično zatiranje ljudstva je izginilo. Prebivalstvo Republike Kitajske uživa osnovne človekove in državljanske pravice. Na otoku vlada demokracija. Sleherni državljan Republike Kitajske je še posebej ponosen na razvoj in dosežke na gospodarskem področju, ki je gonilna sila njihovega blagostanja. Skupaj z gospodarstvom Južne Koreje, Hongkonga in Singapurja predstavlja enega izmed »štirih azijskih tigrov«. Večina zahodnjakov ga povečuje v t. i. »tajvanski čudež«. Čudež je rezultat marljivosti in gospodarnosti Tajvancev. Ne bojijo se trdega dela niti ob sobotah niti ob nedeljah.

Struktura diplomske naloge bo razdeljena na deset poglavij. Pričujočemu uvodu bo sledilo prvo poglavje, v katerem bom opredelil predmet raziskovanja in cilje diplomskega dela ter postavil splošno hipotezo in določil vrste raziskav. Sledili bosta poglavji o splošnih značilnostih in državnih simbolih Republike Kitajske.

Vsebina četrtega poglavja se bo nanašala na predstavitev očeta Republike Kitajske, dr. Sun Yatsena in njegove politične filozofije. Sledilo mu bo poglavje, v katerem bom na kratko opisal politično dogajanje v Republiki Kitajski na celini.

V okviru šestega poglavja bom podrobneje predstavil potek političnih dogodkov v Republiki Kitajski na Tajvanu. Poglavje bom razdelil na štiri podpoglavja, vsako izmed njih pa bo

pripadalo predsednikom republike Chiang Kaishku, Jiang Jingguoju, Li Denghuiju in Chen Shuibianu. Pred zaključnim delom naloge, v katerem bom potrdil ali zavrnil postavljeno hipotezo, bom predstavil še ustavo in organizacijo centralne oblasti Republike Kitajske. V predzadnjem poglavju bo prikazana uporabljena literatura in viri, zadnje poglavje pa bodo zapolnjevale priloge, vključno s prevodom ustave Republike Kitajske in povzetkom diplomske naloge v kitajskem jeziku.

1 METODOLOŠKI OKVIR

1.1 Predmet in cilji raziskovanja

Skozi diplomsko delo bom preučeval politično oblast v Republiki Kitajski, podrobneje pa me zanima delovanje centralne vlade – predvsem po umiku nacionalistične vlade na Tajvan.

Zastavil sem si naslednje cilje:

- pojasniti osnovna zgodovinska in geografska ozadja Republike Kitajske,
- podrobneje predstaviti politično dogajanje v Republiki Kitajski na celini in kasneje na otoku Tajvan,
- opisati politično filozofijo Treh ljudskih principov,
- analizirati in prevesti ustavo Republike Kitajske in
- proučiti formalne oblikovalce politik in njihovo sestavo.

1.2 Hipoteza

Splošna hipoteza moje naloge, ki jo bom v zaključku poskušal verificirati, je:

»Razvoj demokracije v Republiki Kitajski je bil plod dogovora ključnih političnih voditeljev omenjene republike.«

1.3 Uporabljene metode in tehnike

Vrsta raziskave, ki si jo bom izbral, je deskriptivna oziroma opisno-pojasnjevalna študija. Z normativno dogmatično metodo bom analiziral ustavo Republike Kitajske, ki jo bom prevedel iz kitajskega jezika. Analiza ustave mi bo služila za deskripcijo organizacije in funkcij centralne oblasti. Podatke za izdelavo diplomske naloge bom pridobil iz primarnih in sekundarnih virov literature.

Pri romanizaciji kitajskih imen se bom držal sistema pinyin. Izjema so že poslovenjena geografska imena, kot npr. Tajvan, Tajpej, Peking, ter zapisov osebnih imen »Sun Yatsen« in »Chiang Kaishek«, ki sta bolj uveljavljena kot pa transkripciji imen v sistemu pinyin, »Sun Zhongshan« in »Jiang Jieshi«.

Sprejel bom tudi premiso, da sta Tajvan in Ljudska republika Kitajska de facto ločeni državi, in sicer od leta 1949 dalje. Skladno s tem bom uporabljan termin »Tajvan« ali »Republika Kitajska«, ki se nanaša na otok, medtem ko se bo termin »Kitajska« ali »Ljudska republika Kitajska« nanašal na celinsko Kitajsko.

2 SPLOŠNE ZNAČILNOSTI

Ozemlje, nad katerim vlada v Republiki Kitajski izvršuje svojo oblast, se imenuje tajvansko ozemlje 台灣地區 in leži v sredini otoške verige v zahodnem Pacifiku. Razteza se od severa Japonske do juga Filipinov in obsega 35.967 kvadratnih kilometrov površine, od tega je 1.566 kilometrov obale. Pod tajvansko ozemlje spadajo otok Tajvan, otočja Penghu, Jinmen in Mazu, Otok orhidej, Zeleni otok in otočje Diaoyutai. Pod jurisdikcijo Republike Kitajske spadajo tudi sporna otočja Dongsha, Zhongsha, Xixha in Nansha. Oblast Republike Kitajske si lasti 84 otokov, od tega jih kar 64 pripada otočju Penghu (Government Information Office,¹ 2003). Glavno mesto Republike Kitajske je Tajpej 台北市, ki se nahaja na severu Tajvana. Je največje mesto in hkrati sedež centralne oblasti.

2.1 Teritorij Republike Kitajske

2.1.1 Tajvan 台灣島

Tajvan je otok med Vzhodnokitajskim in Južnokitajskim morjem in se v obliki tobačnega lista razteza 394 kilometrov od severa proti jugu in v najširši točki meri 144 kilometrov. Od province Fujian 福建省 na celini Kitajske je oddaljen približno 160 kilometrov, ločuje pa ga Tajvanska ožina 台灣海峽, ki se razteza v 130–220 kilometrov širokem pasu. Po vzhodnem delu otoka se večinoma raztezajo gorovja, medtem ko je zahodni del otoka raven in rodoviten ter tako bolj primeren za življenje ljudi. Več kot 90 % prebivalstva države prebiva na zahodnem delu Tajvana. Le tretjina otoka je primerne za obdelovanje. Otoška gorovja so zelo visoka, najvišji vrh meri 3.952 metrov in se imenuje Yushan 玉山.² Po otoku teče 151 rek, med katerimi je s 186 kilometri najdaljša reka Zhuoshui 濁水溪 (Storey 1998: 13–14).

2.1.2 Otočje Penghu 澎湖群島

¹ V nadaljevanju besedila GIO.

² Najvišji vrh v severovzhodni Aziji (Storey 1998: 13).

Otočje Penghu (oziroma Pescadorski otoki) sestavlja 64 otokov, ki ležijo v Tajvanski ožini, od teh jih je 20 naseljenih. Penghu je edino otočje Republike Kitajske, ki je hkrati tudi okrožje. Obsega 126,86 kvadratnih kilometrov, kar polovico te površine pa zavzema največji otok Penghu 澎湖, na katerem je tudi 70 % vseh prebivalcev otočja (GIO 2003: 17–18).

2.1.3 Otočje Jinmen 金門群島

Otočje Jinmen, ki ga poznamo tudi pod imenom Quemoy, sestavlja 12 otokov, ki se nahajajo jugovzhodno od obale province Fujian in zavzema 150,45 kvadratnih kilometrov. Njegov položaj je ključnega pomena, saj blokira ustje zaliva Xiamen 廈門 in varuje Tajvan ter otočje Penghu. Najkrajša razdalja od glavnega otoka do Ljudske republike Kitajske je le 2.310 metrov (GIO 2003: 17).

2.1.4 Otočje Mazu 馬祖列島

Otočje predstavlja severno obrambno črto Republike Kitajske. Glavni otok je Nangan 南竿, bolj poznan pod imenom glavnega otoškega pristanišča Mazu 馬祖. Nahaja se približno 212 kilometrov severozahodno od pristaniškega mesta Jilong na severu otoka Tajvan in je približno enako oddaljen od južnega otočja Jinmen (GIO 2003: 18–19).

2.1.5 Otočja v Južnokitajskem morju

Republika Kitajska ohranja zgodovinsko pravico nad otočji v Južnokitajskem morju. V tem obsežnem območju so razpršene štiri skupine otočij: Dongsha, Nansha, Xisha in Zhongsha. Država ima trenutno jurisdikcijo nad otočjem Dongsha in otokom Taiping v otočju Nansha. Od leta 1993 dalje vlada v Republiki Kitajski rešuje nesporazume glede teh otočij po mirni poti, prav tako pa pospešeno raziskuje in upravlja z viri Južnokitajskega morja, spodbuja sodelovanja z ostalimi državami, ki si lastijo pravico nad temi otočji, ter varuje okolje tega območja (GIO 2003: 19).

2.1.5.1 Otočje Dongsha 東沙群島

Otočje Dongsha, ki ga poznano tudi pod imenom Pratas, sestavljajo glavni otok Dongsha 東沙島 ter dva koralna grebena, in sicer Severni greben Vereker 北衛灘 in Južni greben Vereker 南衛灘. Otočje se nahaja na strateško zelo pomembnem območju glavnih morskih poti, ki povezujejo Tihi ocean z Indijskim. Otok Dongsha je koralni atol v obliki podkve, ki zavzema približno 2,4 kvadratnih kilometrov in se razteza 0,9 kilometrov od vzhoda proti zahodu ter 2,7 kilometrov od severa proti jugu. Vlada Republike Kitajske je junija 1989 in maja 1992 na njem postavila spomenik ter tako simbolično uveljavila svojo suverenost nad otočjem (GIO 2003: 19–20).

2.1.5.2 Otočje Nansha 南沙群島

Otočje Nansha, ki ga imenujemo tudi Spratly, sestavlja 180 otokov, grebenov in sipin, ki se raztezajo 810 kilometrov od severa proti jugu in 900 kilometrov od vzhoda proti zahodu. Glavni otok je Taiping 太平 in meri le 489 tisoč metrov. Otok je znan po ribolovu in ima številna naravna bogastva. Prav tako ima strateško pomembnost, zato je obalna straža Republike Kitajske na otok nastanila svoje pripadnike. Na njem se nahaja radarska postaja, meteorološka postaja, električna centrala, knjižnica in telovadnica (GIO 2003: 20). Območje otočja Nansha je zelo slabo nadzorovano in je na navigacijskih zemljevidih označeno kot »nevarno področje«. Teritorialno pravico do otočja si lastijo številne države, in sicer: Ljudska republika Kitajska, Tajvan in Vietnam si lastijo celotno otočje, Filipini, Malezija in Brunej pa le nekatere dele otočja (Cossa, v Istenič 2002: 97).

2.1.5.3 Otočje Xisha 西沙群島

Otočje Xisha (Paracel) sestavlja skupina nizkih koralnih otočkov in čeri in se nahaja približno 280 kilometrov jugovzhodno od kitajskega otoka Hainan 海南島. Pod otoki izvira nafta, morje

pa je bogato ribolovno področje. Pred drugo svetovno vojno je otočje pripadalo francoski Indokini, ki ji je služilo za vremensko postajo. Med vojno ga je okupirala Japonska, po vojni leta 1945 pa je bilo predano Ljudski republiki Kitajski. Trenutno otočje okupira celinska Kitajska, lastita pa si ga tudi uradni Tajpej in Vietnam (The Columbia Electronic, v Istenič 2002: 97).

2.1.5.4 Otočje Zhongsha 中沙群島

Otočje Zhongsha (Macclesfieldova brežina) leži vzhodno od otočja Xisha in je približno na sredini Južnokitajskega morja. Otočje je nenaseljeno, vendar je pomembno predvsem zaradi bogatega ribolova (Istenič 2002: 98).

2.1.6 Otočja v Tihem oceanu

Dva največja otoka, ki se nahajata v Tihem oceanu sta Zeleni otok 綠島 in Otok orhidej 蘭嶼. Severovzhodno od otoka Tajvan leži otočje Diaoyutai 釣魚臺, majhen arhipelag treh čeri in petih otočkov Diaoyutai, Huangwei 黃尾嶼, Chiwei 赤尾嶼, Nanxiaodao 南小道, Beixiaodao 北小道. Otočje zavzema 6,3 kvadratnih kilometrov površine (GIO 2003: 20).

2.2 Podnebje

Podnebje Republike Kitajske je subtropsko z dvema letnima časoma. Poletja so dolga in vlažna, zime so kratke in mile. Povprečna poletna temperatura se giblje okoli 29 stopinj Celzija, povprečna zimska temperatura pa okoli 16 stopinj Celzija. Povprečna vlažnost je 80 odstotna. Vetrovi so glavni pri krojenju podnebnih razmer. Zimski severovzhodni monsun piha od meseca oktobra do konca meseca marca in prinaša stalne padavine na severovzhodnem delu ozemlja, poletni jugozahodni monsun pa prevladuje od meseca maja do konca meseca septembra. V času poletnega monsuna je južni del ozemlja precej deževen, medtem ko je severni del pretežno suh. V poletnem času na ozemlju Republike Kitajske pogosto pustošijo tajfuni, ki so po eni strani glavni vir vode, po drugi strani pa nemalokrat povzročitelji velike škode, predvsem na področju kmetijstva. Povprečna količina padavin je

2.500 milimetrov na leto. Otok Tajvan leži na zahodnem delu geološko nevarnega področja t. i. »pacifiškega pekla«, kjer se filipinska tektonska plošča stika z evroazijsko celino. Močni trki teh dveh plošč povzročajo številne potrese. Septembra 1999 je otok prizadel rušilni potres z močjo 7,3 po Rihtarjevi lestvici. Rezultat potresa³ je bil katastrofalen, 2.415 mrtvih, več kot 11 tisoč ranjenih in velika gmotna škoda (GIO 2003: 14–17).

2.3 Flora in favna

Zahvaljujoč subtropskemu podnebjju, je ozemlje pokrito z zelo bujno vegetacijo. Ob raziskovanju otoka Tajvan lahko naletimo na številne vrste rastlin, ki jih Slovenci gojimo doma v cvetličnih lončkih.⁴ Približno 55 % površine je gozdnate, prevladujejo pa ciprese, jelke, smreke, borovje, brinje, bambusi idr. (Storey 1998: 15). Otok Tajvan nudi svoje prebivališče 70 vrstam sesalcev: formozijski rjavi medved, sambar, indijski jelen, formozijska kača, 500 vrstam ptic, 100 vrstam plazilcev, 34 vrstam dvoživk, 2.500 vrstam rib in 18 tisoč vrstam žuželk.⁵ Zaradi vse večjega strahu pred uničenjem okolja je vlada v Republiki Kitajski približno 20 % ozemlja razglasila za zaščitenega. Po vsej državi je ustanovila 6 narodnih parkov, 19 naravnih rezervatov, 9 gozdnih rezervatov in 15 divjih zavetišč (Chu in drugi 2003: 31).

2.4 Prebivalstvo

Republika Kitajska ima 22,9 milijonov prebivalcev,⁶ povprečna gostota prebivalstva na kvadratni meter je 622 ljudi in je po gostoti druga najbolj poseljena država na svetu.⁷ Najbolj gosto naseljeno mesto je Gaoxiong 高雄市 (9.927 oseb/kvadratni meter) na jugozahodnem delu otoka Tajvan, sledita mu Tajpej in Taizhong 台中市. V mestih prebiva približno 70 % prebivalstva, od tega jih večina živi na severnem in osrednjem predelu otoka Tajvan, najmanj pa na vzhodu in ostalih otočjih (GIO 2003: 23).

³ Prebivalci ga imenujejo potres 921 九二一地震 (pripetil se je 21. septembra).

⁴ Hibiskus.

⁵ Od tega je 400 vrst metuljev (Chu in drugi 2003: 31).

⁶ www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/tw.html.

⁷ Prva je Bangladeš (GIO 2003: 13).

Etnična struktura prebivalstva je sestavljena iz 98 % Kitajcev Han 漢人, od tega je 85 % Tajvancev 台灣人⁸ in 13 % »celincev« 大陸人, ki so na ozemlje Republike Kitajske prišli po letu 1949, ter 2 % prvotnih prebivalcev 原住民族. Prvotno prebivalstvo po podatkih iz leta 2002 šteje 433.689 oseb in je razdeljeno v 11 etničnih skupin: Ami 阿美, Atayal 泰雅, Bunan 布農, Kavalan 噶瑪蘭, Paiwan 排灣, Puyuma 卑南, Rukai 魯凱, Saisiyat 賽夏, Tao 達悟, Thao 邵 in Tsou 鄒. Večina le-teh prebiva v gorskih rezervatih. Kot povsod drugje, tudi pri njih povprečna starost prebivalstva narašča,⁹ zato je vlada leta 1992 vpeljala nov družinski program, ki poudarja koncept »dva sta ravno prav« 兩個恰恰好, z namenom zmanjšanja števila edincev (GIO 2003: 24–28).

2.5 Jezik

Mandarinščina je uradni jezik Republike Kitajske, vendar sta na ozemlju zelo razširjena tudi južnofujjanski dialekt¹⁰ in dialekt ljudstva Hakka 客家話. Prvotno prebivalstvo uporablja vsak svoj jezik, njihovi jeziki pa spadajo v avstronezijsko 南島話 jezikovno skupino. Jeziki in kultura prvotnega prebivalstva počasi izumirajo, predvsem zaradi kulturne asimilacije med ostalimi prebivalci. Zaradi vse večje skrbi po ohranjanju jezikov in kulturnih običajev prvotnega prebivalstva je vlada na državni ravni ustanovila Svet za zadeve prvotnega prebivalstva 院原住民族委員會 (GIO 2003: 31–34). Na področju Republike Kitajske je v uporabi tradicionalni način zapisovanja pismenk 繁體字.

2.6 Izobraževalni sistem

Izobraževalni sistem je v rokah Ministrstva za šolstvo 教育部 in daje izobraževanju zelo veliko pozornosti, predvsem visokošolskemu. 164. člen ustave določa višino izdatkov, ki so namenjeni izobraževanju, znanstvenemu raziskovanju in kulturi. Izdatki na državni ravni ne smejo biti nižji od 15 % celotnega državnega proračuna, prav tako se izobraževanje in kultura

⁸ Ljudstvo Fujian 福建人 in ljudstvo Hakka 客家人. Njuno razmerje je 3 : 1. Ljudstvo Hakka prihaja iz province Guangdong, ljudstvo Fujian pa iz severovzhodne obale province Fujian (GIO 2003: 25).

⁹ Leta 2001 je bilo 8,81 % prebivalcev starejših od 65 let (GIO 2003: 24).

¹⁰ Imenovan tudi tajvanski dialekt 台語.

financirata iz okrožnih proračunov. Posebno prednost pri financiranju imajo izdatki, ki so namenjeni za obvezno šolanje. Slednje določilo je Državni zbor sprejel leta 1997 in ga vključil v 10. odstavek 10. dodatnega člena ustave (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000). Skladno s tem je stopnja pismenosti prebivalstva zelo visoka, in sicer 96 %, večinoma so nepismeni starejši ljudje, ki v času druge svetovne vojne niso imeli možnosti pridobitve izobrazbe. Sistem izobraževanja Republike Kitajske je razdeljen na obvezno, tj. osnovnošolsko, srednješolsko, visokošolsko ter posebno šolanje.

Ustava v 160. členu določa prejemnike brezplačnega osnovnošolskega izobraževanja – otroci od šestega do dvanajstega leta starosti in vsi starejši, ki v prej navedenem šestletnem obdobju niso prejeli osnovne izobrazbe. Nadalje je bil leta 1979 sprejet Zakon o nacionalnem izobraževanju 國民教育法, ki postavlja pogoj, da morajo vsi otroci stari med šestim in petnajstim letom obiskovati šestletno osnovno šolo 初級小學 in triletno nižjo srednjo šolo 初級中學. Osnovno šolanje je vodeno izključno s strani države (GIO 2003: 285). Po zaključku osnovnega šolanja sistem omogoča opravljanje t. i. osnovnega izpita srednje nižje šole 國民中學學生基本學力測驗 za vstop v srednješolski proces pridobivanja izobrazbe. Na tej stopnji so organizirane triletno višje srednje šole 初級高中 in poklicne šole 職業學校 ter petletne nižje gimnazije 專科學校. V tem procesu država učencem nudi številne vrste izobraževalnih programov, preko katerih si razvijejo svoj intelekt in načrtujejo razvoj svoje karijerne poti. Maturant iz nižje gimnazije lahko nadaljuje svoje izobraževanje na dveletnih tehničnih gimnazijah 技術學院, maturant višje poklicne šole pa na univerzah 大學, na dveletnih nižjih gimnazijah ali štiriletnih tehničnih gimnazijah (Chen 1999: 76–77).

Večina maturantov višjih srednjih šol opravlja univerzitetni izpit 大學聯考 za sprejem na eno izmed univerz Republike Kitajske. Visokošolski proces poteka po naslednjih fazah: 4 leta univerzitetnega izobraževanja, 1–4 leta magistrskega izobraževanja 碩士學位 in 2–7 let doktorskega izobraževanja 博士學位 (Chen 1999: 77). V šolskem letu 2003–2004 je bilo na področju Republike Kitajske odprtih 158 gimnazij in univerz, na katerih se je izobraževalo 1.126.627 študentov (Chuo in drugi 2005: 33).

V skladu z Zakonom o nacionalni vzgoji 社會教育法 Ministrstvo za šolstvo podpira številne programe družbene vzgoje. Programi vključujejo podporo za dodatno izobraževanje, izobraževanje odraslih in podporo ostalim dejavnostim, kot so: muzeji, knjižnice, družbenovzgojni in kulturni centri. Programi družbene vzgoje vključujejo tudi študij mandarinščine in družinsko vzgojo (GIO 2003: 291). Na področju izobraževanja sta vzpostavljeni dve pomembni raziskovalni instituciji, in sicer Akademija znanosti in Akademija za zgodovino, ki pa ju bom predstavil v poglavju Ustava in organizacija centralne oblasti.

2.7 Gospodarstvo

Gospodarsko gledano je Republika Kitajska 17. najmočnejša ekonomska sila sveta, 15. izvoznica na svetu in tretja po deviznih rezervah. Bruto domači proizvod na prebivalca je bil leta 2004 25.300 USD. Istega leta je imela 6 % gospodarsko rast in 4,5 % stopnjo brezposelnosti. V istem letu je bilo zaposlenih približno 45 % prebivalstva (www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/tw.html). Uradno plačilno sredstvo Republike Kitajske je novi tajvanski dolar 新台幣.

Na ozemlju Republike Kitajske se nahajajo majhna najdišča premoga, zemeljskega plina, apnenca, marmorja in azbesta. Na področju kmetijstva se prebivalstvo večinoma ukvarja s pridelovanjem riža, sladkornega trsta, zelenjave, koruze, sadja, rož in čaja ter s pridelavo svinjskega in perutninskega mesa ter mlečnih izdelkov. Kmetijstvo prispeva majhen delež k bruto družbenemu proizvodu. Tretjino bruto družbenega proizvoda predstavlja industrija. Država je znana predvsem po informacijsko-tehnološki, tekstilni, plastični, kemični, železarski in jeklarski industriji. Največji delež bruto družbenega proizvoda predstavljajo storitve, in sicer 68 %. Glavne storitvene dejavnosti so: finančno poslovanje, trgovina, skladiščenje, telekomunikacije in prevozništvo (Chuo in drugi 2005: 26–28). V državni lasti so podjetja monopolnega značaja, ki se ukvarjajo s tobakom, alkoholom, sladkorjem, soljo in železniškim transportom (Storey 1998: 18–19).

Najpomembnejši izvozni trgi Republike Kitajske so Hongkong (24 %), ZDA (21 %) in Evropska unija (14 %), uvaža pa predvsem iz Japonske (24 %), ZDA (17 %) in Evropske

unije (13 %). Najpogostejši izvozni artikli so industrijski izdelki (računalniki, tekstil), plastični izdelki, železo in jeklo, uvaža pa avtomobilske dele, elektroniko, kemikalije, kovinske izdelke in kmetijske pridelke. Podjetja Republike Kitajske so v zadnjem času zanimiva tudi za tuje vlagatelje. Glavna področja tujega investiranja so bančništvo, zavarovalništvo, elektrotehnika, storitvene dejavnosti, kemijska industrija. Investitorji večinoma prihajajo iz Britanskih deviških otokov, Kajmanskih otokov, ZDA, Japonske in Nizozemske (GIO 2003: 139–141).

Z letom 2001 je oblast, glede investicijske politike na celinski Kitajski, začela izvajati koncept »aktivne liberalizacije z učinkovitim managementom« 積極放開, ki je zamenjal t. i. Li Denghuijevo politiko »ne hiti, bodi potrpežljiv« 戒急用忍. Koncept se je pokazal za zelo uspešnega, saj so tajvanska podjetja v istem letu vložila kar 35 % vseh svojih sredstev na ozemlje Ljudske republike Kitajske. Investicijska sredstva se večinoma stekajo v bančništvo, zavarovalništvo, storitvene dejavnosti in transport. Poleg celinske Kitajske so največ vlagali v gospodarstva Britanskih deviških otokov, Kajmanskih otokov, ZDA in Japonske (GIO 2003: 96–143).

Gospodarstvo se je v zadnjih letih znašlo v recesiji, zato je predsednik Chen Shuibian ljudstvu Republike Kitajske in svetu predstavil vizijo nadaljnjega razvoja. Dejal je: »Tajvan bomo z najdbo ravnotežja med okoljevarstveno zaščito in gospodarskim razvojem razvili v otok zelenega silicija 綠色矽島.« Na podlagi te izjave je Izvršilni yuan leta 2002 sprejel t. i. program »izziv 2008« 挑戰二零零八國家發展重點計畫. Izziv 2008 je v bistvu šestletni plan razvoja države, ki poudarja cilje, kot so povečati mednarodno konkurenco, izboljšati standard ljudi, podpirati ustvarjalnost in talent, ki ga država potrebuje pri doseganju svojih ciljev. Plan vključuje tudi izpeljavo pomembnih političnih, finančnih in davčnih reform. Najpomembnejši cilji vlade in zasebnega sektorja so (Chu in drugi 2003: 37–39):

- doseči vsaj 15 domačih in svetovno priznanih vrst izdelkov in tehnologij,
- podvojiti število turistov,
- povečati izdatke za znanost in razvoj na 3 % bruto družbenega proizvoda,
- zmanjšati stopnjo brezposelnosti na manj kot 4 %,
- povečati ekonomsko rast nad 5 %,
- povečati število uporabnikov medmrežja – preko šest milijonov in
- ustvariti približno 700 tisoč novih delovnih mest.

2.8 Mednarodni odnosi

Ljudska republika Kitajska 中華人民共和國 v mednarodnih krogih nenehno poudarja, da je Republika Kitajska del njenega ozemlja in se jo trudi izolirati od mednarodne skupnosti. Zaradi teh pritiskov uradni Tajpej zavzema pragmatično diplomatsko politiko pri varovanju svojega položaja v mednarodnem okolju. Trenutno ima vzpostavljene diplomatske odnose s 25 državami¹¹ in odprtih 92 predstavništev v 59 drugih državah. Na področju zunanje politike je vlada vzpostavila štiri strategije širjenja svojih diplomatskih vezi (Chen 1999: 34–35):

- utrditi obstoječe diplomatske odnose s 25 državami. Poudarek je predvsem na krepitvi bilateralnega sodelovanja na področjih kulture, gospodarstva, tehnologije, kmetijstva in ribolova;
- izboljšati odnose z ostalimi državami preko gospodarskih, trgovinskih in kulturnih izmenjav in sodelovanj;
- raziskovati možnosti za vzpostavitev uradnih odnosov z novonastalimi državami;
- stremeti k participaciji v mednarodnih organizacijah.

Januarja 2002 je postala polnopravna članica Svetovne trgovinske organizacije 國際貿易中心, prav tako si prizadeva postati članica Svetovne zdravstvene organizacije 世界衛生組織 in Združenih narodov 聯合國. Leta 1971 je z resolucijo 2758 izgubila sedež v Združenih narodih, kar povzroča vladi v Republiki Kitajski številne probleme tako doma kot po svetu. Po izključitvi je njenemu prebivalstvu onemogočena osnovna pravica sodelovanja pri posvetovanjih glede mednarodnih zadev, kar vpliva na njihove družbene, gospodarske in varnostne interese. Po letu 1971 je članstvo v Združenih narodih dobila Ljudska republika Kitajska (Chen 1999: 32).

Uradni Tajpej ima trenutno vzpostavljene diplomatske odnose le z eno evropsko državo, tj. s Svetim sedežem. Kljub temu ima v Evropi 27 predstavništev, 18 evropskih držav pa ima svoja predstavništva v Republiki Kitajski. Ta predstavništva izvajajo številne funkcije ambasad in konzulatov, predvsem pa pospešujejo ekonomske, kulturne in tehnološke izmenjave med državo in evropskimi državami (Chen 1999: 36).

¹¹ Večinoma z državami tretjega sveta. Glej prilogo na str. 104.

Veliko pozornosti je namenjeno tudi Kitajcem, ki prebivajo zunaj meja države, predvsem pri varovanju njihovih pravic in interesov ter pri zaščiti njihovih gospodarskih, kulturnih in vzgojnih ustanov. V ta namen je vlada v Republiki Kitajski ustanovila Svet za zadeve zamejskih Kitajcev 僑務委員會. Po podatkih omenjenega sveta zunaj meja prebiva okoli 36 milijonov Kitajcev. Približno 77 % jih domuje na azijski celini, večina v Indoneziji, Hongkongu, Maleziji, Singapurju in na Tajskem, okoli 17 % v ZDA in 3 % v evropskih državah (GIO 2003: 131–132).

2.9 Religija

Verska svoboda je ustavna pravica vsakega državljana Republike Kitajske, kar določa 13. člen ustave, ki pravi: »Vsakdo ima pravico do svobodne izbire vere.« (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000) V državi je registriralo svojo dejavnost 19 verskih skupnosti. Vsaka verska skupnost se mora vpisati in registrirati pri Ministrstvu za notranje zadeve, hkrati pa mora izpolnjevati določene kriterije, in sicer: imeti mora zadostno število privrženecv, zadostno število prostorov za opravljanje verske dejavnosti in zadostno količino denarnih sredstev (GIO 2003: 375).

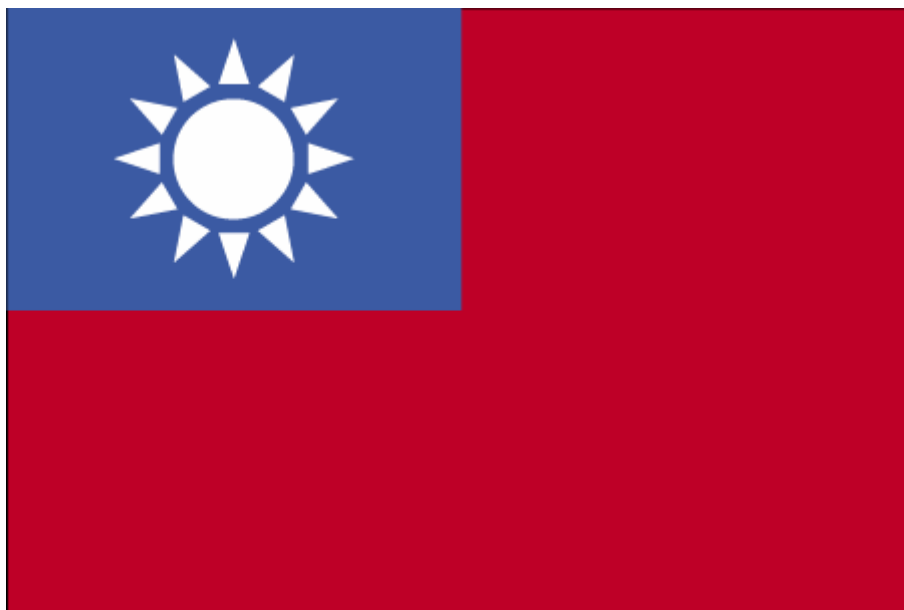
Večina prebivalstva je budistične veroizpovedi 佛教 (5,5 milijonov), sledi daoizem 道教 (5 milijonov), religija enotnosti Yi Guan Dao¹² 一貫道, protestantizem 新教, katolicizem 天主教. Po celi državi je postavljenih veliko templjev in cerkva. Na prvem mestu so daoistični templji, ki jih je okoli 8.500, štiri tisoč je budističnih templjev in približno 3.500 protestantskih cerkva. Prav tako je postavljeno ogromno število templjev v čast filozofu Konfuciju (GIO 2003: 375–376).

¹² Religija, ki si prizadeva združiti osnovne principe daoizma, budizma, krščanstva, islama, judovstva in hinduizma (Xingzhengyuan Xinwenju 2003: 28).

3 DRŽAVNI SIMBOLI

Prvič se je ime Republika Kitajska omenilo na prvem uradnem srečanju zbora revolucionarjev v Tokiju leta 1905. Na tem zboru je dr. Sun Yatsen dejal: »Šele jeseni leta 1905, ko so se pomembni posamezniki iz vse države zbrali na ustanovni seji Kitajske združene zveze, sem začel verjeti, da lahko velika revolucionarna naloga uspe. Upam si predlagati ime države Republika Kitajska in oznaniti članom naše stranke, da bodo po vrnitvi v svoje province razglašali sporočilo revolucije in širili ideje o ustanovitvi Republike Kitajske.« Sun Yatsenov predlog o imenovanju države je bil uradno sprejet leta 1912 s sklicem začasnega državnega zbora. Z ustanovitvijo države se je začelo tudi novo štetje let, kar je značilno za vse novoustanovljene dinastije ali države, ki so se konstituirale na ozemlju Kitajske. Leto 1912 označuje prvo leto Republike Kitajske, zato smo leta 2005 v 94. letu Republike Kitajske (GIO 2003: 1).

3.1 Državna zastava

Slika 3.1: Državna zastava Republike Kitajske. Vir: 2003 (Zhonghua minguo nianjian – Zhonghua minguo jiushiyi nian. Xingzhengyuan Xinwenyu, Taibei).

Prva državna zastava Republike Kitajske je bila sprejeta leta 1912 s strani izredne vlade. Sprejeta je bila »petbojnica« 五色旗, sestavljena iz rdeče, rumene, modre, bele in črne barve ter je ponazarjala pet glavnih etničnih skupin Kitajske: Hane, Mandžure, Mongole, muslimane in Tibetance. Leta 1921 je bila zamenjana s trenutno veljavno zastavo, vendar je bila v uporabi le na jugu države. Uradno je bila sprejeta leta 1928 po uspešnem zaključku severne odprave, ki je prinesla ponovno združitev celotne Kitajske (GIO 2003: 1–2).

6. člen ustave Republike Kitajske določa, da ima zastava rdečo podlago z modrim nebom in belim soncem v levem zgornjem kotu. Zakon o državnem grbu in državni zastavi Republike Kitajske podrobneje določa velikost, mero, razmerje, izdelavo in ravnanje z zastavo. Trenutno veljavna zastava je modra, bela in rdeča. To so barve, ki po eni strani predstavljajo tri ljudske principe: nacionalizem, demokracijo in ljudsko blagostanje, po drugi strani pa modra barva ponazarja svetlost, čistost, nacionalizem in svobodo, bela barva ponazarja poštenost, nesebičnost, demokracijo in enakost, rdeča barva pa ponazarja žrtvovanje, ljudsko blagostanje in občo ljubezen. 12 belih sončnih žarkov ponazarja napredovanje brez konca, vsak žarek pomeni 12 mesecev v letu in dve uri na dan (Xingzhengyuan Xinwenju: Zhonghua minguo guoqi, 2003). Zastavo bi si lahko razlagali tudi kot belo sonce na modrem nebu nad rdečo zemljo.

3.2 Kitajski Tajpej

Republika Kitajska s strani večine držav sveta ni priznana kot samostojna država, ampak jo smatrajo kot del ozemlja Ljudske republike Kitajske. Na mednarodnih srečanjih zato uporablja naziv Kitajski Tajpej.

Ko je v letih 1970 in 1980 mednarodna skupnost priznala Ljudsko republiko Kitajsko, je vlada Nacionalistične stranke zavračala imenovanje Republike Kitajske kot Kitajski Tajvan, prav tako je zavračala imeni Tajvan in Formoza, saj je menila, da je njena vlada legitimna vlada celotne kitajske populacije in hkrati zavračala kakršnekoli namige o neodvisnosti Tajvana. Na podlagi navedenega je izbrala politično nevtralen naziv Kitajski Tajpej (www.totalbike.com/wiki/Chinese_Taipei). Vlada je sprejela tudi zastavo Kitajski Tajpej, ki se uporablja za sodelovanje na olimpijskih igrah in kulturnih prireditvah. Zastava povzema državne barve, prav tako tudi sonce.

Slika 3.2: Mednarodna zastava Republike Kitajske – Kitajski Tajpej. Vir: www.totalbike.com/wiki/Chinese_Taipei.

3.3 Državna himna

Himna je bila sprejeta leta 1937 in se imenuje Trije ljudski principi. Besedilo državne himne je bilo prvič predstavljeno junija 1924 na slovesnosti Huangpujske vojaške akademije, in sicer kot spodbuda. Spodbuda je bila označena kot pesem Nacionalistične stranke (GIO 2003: 1). Državna himna¹³ v prvi vrsti razglša Sunove tri ljudske principe kot osnovne temelje naroda, ki vodijo v svet skupne blaginje miru in harmonije. Nadalje se obrača na ljudi, da bi bili pri doseganju državnih ciljev pogumni, resni in neomajni.

Trije ljudski principi so naši temeljni principi.
Z njimi ustanovljamo državo in tvorimo harmonijo.

¹³ Leta 1936 je bila na olimpijskih igrah v Berlinu razglšana za najboljšo himno (GIO 2003: 1).

Vi vojaki ste za ljudstvo prednja straža.
Brez počitka dan in noč sledimo principom.
Prisegamo, da bomo vztrajni in pogumni,
obvezujemo se, da bomo zanesljivi in vdani.
Z enim srcem in eno krepostjo jih izpeljemo do konca.

Besedilo himne je napisano v klasičnem kitajskem jeziku, v štirizložnem slogu 四言詩. Vsak verz pesmi sestavljajo štiri pismenke. Takšen stil pesnitve se je prvič pojavil v času dinastije Han, zanj pa je tudi značilno, da se vsak verz konča na -ong oziroma včasih tudi na -eng.¹⁴

¹⁴ Povzeto po zapiskih iz predavanjih profesorice Maje Lavrač pri predmetu Kitajska literatura.

Music by Cheng Mao-yun 程懋筠
Accompaniment by Huang Tzu 黃自

Dr. Sun Yat-sen 孫中山

三 民 主 義 吾 黨 所 宗 以 建 民
San - min - jhu - yi wu - dang - suo - zong - yi - jian - min

國 以 進 大 同 告 爾 多 士 為 民 前 鋒 夙
guo - yi - jin - da - tong - Zih - er - duo - shin - wei - min - cian - fong - su

夜 匪 懈 主 義 是 從 矢 勤 矢 勇 必 信 必
ye - fei - sie - jhu - yi - shih - cong - Shih - cin - shih - young - bi - sin - bi

忠 心 德 貫 徹 始 終
jhong - yi sin - yi - de - guan - che shih jhong.

Slika 3.3: Državna himna Republike Kitajske. Vir: 2003, Taiwan Yearbook 2003, 1. izdaja, Government Information Office, Taipei.

3.4 Državna pesem

Zaradi pritiskov Ljudske republike Kitajske glede političnega statusa Republike Kitajske na Tajvanu se namesto himne na mednarodnih dogodkih igra državna pesem. Državna pesem je manj sporna, saj ima manj domoljubnega naboja. Pesem je v klasičnem jeziku napisal pesnik Dai Cuanxian (http://en.wikipedia.org/wiki/National_Banner_Song).

山川壯麗，物產豐隆，炎黃世胄，東亞稱雄；
毋自暴自棄，毋故步自封，光我民族，促進大同。
創業維艱，緬懷諸先烈，守成不易，莫徒務近功。
同心同德，貫徹始終，青天白日滿地紅；
同心同德，貫徹始終，青天白日滿地紅！

Čudovita pokrajina z obilnimi pridelki,
hčere in sinovi kitajskega ljudstva vladajo na ozemlju Vzhodne Azije.

Ne izključuj se, ne drži se nazaj,
opevaj narod, tvori harmonijo.

Snovanje države je težko, zato ceni naše ustanovitelje.

Ohranjanje države ni lahko, zato ne hodi zaprtih oči.

Z enim srcem in eno krepostjo izpeljemo cilje do konca.

Modro nebo, belo sonce in popolnoma rdeča zemlja.

Z enim srcem in eno krepostjo izpeljemo cilje do konca.

Modro nebo, belo sonce in popolnoma rdeča zemlja.

3.5 Državna roža

Leta 1964 je Izvršilni yuan razglasil slivov cvet za državno rožo. Slivov cvet ima pri kitajskemu ljudstvu močno simbolično vrednost, in sicer zaradi svoje odpornosti v času ostrega zimskega vremena. Trije prašniki, eden daljši in dva krajša, predstavljajo tri ljudske principe, medtem ko pet cvetnih listov simbolično prikazuje pet vej oblasti Republike Kitajske – Zakonodajni, Izvršilni, Sodni, Preiskovalni in Nadzorni yuan (GIO 2003: 2).

Slika 3.4: Državna roža Republike Kitajske. Vir: 2003, Taiwan Yearbook 2003, 1. izdaja, Government Information Center, Taipei.

4 DR. SUN YATSEN¹⁵ IN NJEGOVA POLITIČNA FILOZOFIJA

4.1 Sunovo življenje in delovanje

Dr. Sun Yixian 孫逸仙, bolj znan kot dr. Sun Yatsen,¹⁶ je bil revolucionarni voditelj in državnik, ki ga večina smatra za očeta moderne Kitajske. Imel je pomemben vpliv pri zrušitvi mandžurske dinastije Qing in pri ustanovitvi Republike Kitajske. Bil je ustanovitelj Nacionalistične stranke, Guomindang 國民黨 in prvi začasni predsednik republike v letu 1912 ter njen de facto voditelj od leta 1923 do 1925. Razvil je politično filozofijo, poznano pod imenom Trije ljudski principi.

Rodil se je v kmečki družini v vasi Cuiheng 翠亨村, provinca Guandong in bil tako že od malega v stiku s tujci. Kot otrok se je zelo navduševal nad zgodbo o Nebeškem kraljestvu Taiping 太平天國, pri 13 letih pa je pri bratu v Honoluluju obiskoval anglikansko misijonsko šolo in nato od leta 1883 do 1886 študiral medicino v Hongkongu. Poleg študija medicine se je zanimal tudi za politiko zahodnih dežel, zgodovino, znanost in vojaške zadeve (Xingzhengyuan Xinwenju: Sun Zhongshan, 2003).

Že leta 1885, po porazu Kitajske v vojni s Francijo za Vietnam, se je odločil za nasilno rušenje mandžurske dinastije. Od tedaj dalje je deloval kot poklicni revolucionar, tako da je iskal stike s tajnimi družbami in agitiral v prid revoluciji. Svojo politično pot je začel leta 1894 z ustanovitvijo prve revolucionarne skupine, Družba za oživitev Kitajske 興中會. Na konstitutivni seji družbe je izjavil: »Iz države je potrebno pregnati vse tujce, potrebno je obnoviti Kitajsko in ustanoviti ljudsko vlado 驅逐韃虜, 恢復中國, 創立合眾政府.« Naslednje leto je naslovil vlogo na uradnika Li Hongzhang 李鴻章, v kateri je izpostavil štiri pomembne zadeve pri zaščiti države 四大救國大計, in sicer (Xingzhengyuan Xinwenju: Sun Zhongshan 2003):

- storiti vse, kar je najboljše za ljudi 人盡其才,
- izrabiti najboljšo korist od zemlje 地盡其利,

¹⁵ 12. november 1866 do 12. marec 1925.

¹⁶ Kantonska izgovarjava.

- izkoristiti najboljšo uporabo vsake stvari 物盡其用,
- ustvariti nemoten pretok blaga 貨暢其流.

Še istega leta so ga kitajske oblasti zalotile pri poskusu vstaje v Kantonu 廣州起義, zato je pobegnil na Japonsko, ki je postala center naprednih gibanj za preobrazbo Kitajske. Pogosto je potoval po evropskih državah, Kanadi in ZDA ter tam zbiral denarna sredstva za prihodnje vstaje. Na Japonskem, kjer je bil poznan pod imenom Nakayama Sho¹⁷ 中山樵, se je pridružil skupini kitajskih izseljencev in skupaj so ustanovili prvo kitajsko meščansko-demokratsko politično stranko Kitajska združena zveza 同盟會. Na ustanovitveni seji je Sun predstavil program revolucije, ki ga je sestavil na podlagi študija političnih in socialnih razmer na Zahodu. To so bili znameniti Trije ljudski principi: nacionalizem, demokracija in ljudsko blagostanje. Pred kitajsko revolucijo je skupaj s Kitajsko združeno zvezo vodil deset vstaj, ki pa so bile vse po vrsti neuspešne, predvsem zaradi napačnega načrtovanja in pomanjkanja primerne orožja. Kljub temu so vstaje prebudile kitajsko ljudstvo in prinesle preplah znotraj dinastije Qing ([www. sunyat-sen.com/big/newhtml/zswr.htm](http://www.sunyat-sen.com/big/newhtml/zswr.htm)).

Revolucija Xinhai 辛亥革命 se je začela nekoliko nepričakovano. Po sporu provincijskega vodstva province Sichuan 四川省 glede pravic pri graditvi železnice v Sichuanu in s pomočjo močnih patriotskih gibanj za »povrnitev pravic« na kitajskih železnicah v drugih provincah je južni del Kitajske zajel val nacionalizma in vstaj. V zaostrenih razmerah je oktobra 1911 prišlo do upora vojakov v mestu Wuchang. Prevzeli so oblast in razglasili neodvisnost od dinastije Qing. V času vstaje Wuchang se je Sun mudil v Ameriki, vendar se je konec leta vrnil v Nanjing 南京市, kjer so ga na zboru predstavnikov provinc izvolili za prvega začasnega predsednika Republike Kitajske. Po zaprisegi je pozval vse province, naj izvolijo svoje predstavnike za sklic Državnega zbora, sestavil je začasno vlado, ki je sprejela smernice razvoja Kitajske in razglasila začasno ustavo 中華民國臨時約法 (Spance 1999).

Pravzaprav je bila začasna vlada v zelo šibkem položaju. Južne province so razglasile neodvisnost, medtem ko je večina provinc na severu države še vedno prisegala zvestobo mandžurskemu cesarstvu, zato so revolucionarji, da bi se izognili državljanski vojni, ponudili kompromis in s tem predsedstvo države poveljniku Severne armade 北洋 Yuan Shikai 袁世凱.

¹⁷ Drvar srednje gore.

V začetku leta 1912 je Yuan izposloval abdikacijo poslednjega mandžurskega cesarja, s čimer se je uradno končala vladavina zadnje dinastije na Kitajskem (Saje 2004: 96–97).

Stranka Kitajska združena zveza je pred volitvami v Državni zbor konec leta 1912 pripojila še štiri manjše politične stranke in se preoblikovala v Nacionalistično stranko. Prenovljena stranka se je zavzemala za močno in odgovorno strankarsko vlado, ki bi predstavljala protiutež predsednikovi samovolji. Na volitvah je stranka dosegla prepričljivo zmago in dobila večino sedežev v Državnem zboru. Zmaga stranke je močno vznemirila Yuan Shikaia, zato se je s političnim umorom znebil predsednika stranke Song Jiaorena 宋教仁 in se začel povezovati s slojem nekdanj vodilnih izobražencev, trgovcev in s tujimi silami. Za utrditev svojega položaja se je z bankami tujih držav dogovoril o posojilu za reorganizacijo svoje vlade, ki pa ga je v resnici porabil za pripravo na vojaški obračun z revolucionarji. V južnih provincah je pričel odstavljati vojaške guvernerje in nameščati svoje čete, zato je julija 1913 sedem provinc na jugu države razglasilo neodvisnost, z namenom, da bi revolucionarji obdržali oblast vsaj na jugu. Ta poskus revolucionarjev je dobil ime druga revolucija 二次革命, vendar med revolucionarji ni bilo dovolj enotnosti, prav tako pa niso imeli več zadostne podpore pri ljudstvu (Saje 2004: 98–99).

Po neuspelem poskusu druge revolucije je Sun pobegnil na Japonsko in leta 1914 reorganiziral dotedanjo Nacionalistično stranko v bolj trdno povezano Kitajsko revolucionarno stranko 中國革命黨, s strogo osebno pokorščino njenemu voditelju. Tako prenovljeni so kmalu obnovili borbo proti režimu, ki ga je posebljal Yuan Shikai, ki je po zmagi nad revolucionarji začel obnavljati centralizirano državo, ukinjati svoboščine in demokratične institucije ter začel razmišljati o cesarskem prestolu in ustanovitvi nove dinastije. Odpor proti obnavljanju dinastije je bil zelo velik tako na strani prebivalstva kot tudi na strani njegovih najožjih sodelavcev. Iz tega razloga so južne province leta 1916 postopoma začele razglašati neodvisnost. Do uresničitve želja Yuan Shikaia po cesarskem prestolu ni prišlo, saj ga je prehitela nenadna smrt (Saje 2004: 100–101).

Po smrti Yuana je država praktično razpadla na posamezne regije in province, v katerih so avtoritarno vladali vojaški mogotci 軍閥, ki so imeli svoje vojske in sledili le svojim osebnim interesom, tako da o politični enotnosti ni bilo duha ne sluha. Sun Yatsen je leta 1917 v

Kantonu ustanovil vojaško vlado 軍政府 in sprožil gibanje za zaščito ustave. Leta 1919 je po boljševiškem vzoru reformiral Kitajsko revolucionarno stranko in jo ponovno poimenoval v Nacionalistično stranko. Dve leti kasneje so revolucionarji v Kantonu ustanovili republikansko vlado pod vodstvom Suna, kot rivalsko oblast vojaškim mogotcem na severu države. Istega leta je bila na Kitajskem ustanovljena Kitajska komunistična stranka 中國共產黨, ki se je na pobudo predstavnika kominterne priključila nacionalistom. Predstavniki kominterne je bil mnenja, da je zaradi naraščajočega nacionalizma Nacionalistična stranka tista sila, ki bi imela v revolucionarnem boju največje možnosti za uspeh. To sodelovanje med nacionalisti in komunisti je za Suna pomenilo podporo njegovi ideji, da vsi Kitajci sodelujejo v njegovi nacionalistični revoluciji in širitvi nacionalističnega vpliva med delavstvo. Komunisti so v Nacionalistično stranko vstopali posamično, a so hkrati obdržali tudi svoje članstvo v komunistični stranki, vendar so se morali odpovedati borbi za vzpostavitev sovjetskega sistema na Kitajskem in sprejeti vodstvo nacionalistov (Saje 2004: 102–117).

Za čim prejšnjo združitev Kitajske je Sun na obrobju Kantona ustanovil znamenito vojaško akademijo Huangpu, ki je postala center za vzgajanje revolucionarne vojske in je imela za politični cilj vojaški pohod na sever 北伐 in ponovno narodno združitev pod okriljem Nacionalistične stranke. Konec leta 1924 so se »severnjaki« zavzeli za narodno združitev in na pogovore povabili Suna. Že zelo šibkega zdravja je prišel v Peking, kjer so ga prebivalci navdušeno pozdravili, vendar je bil kmalu razočaran nad neiskrenostjo politikov. Zdravje se mu je hitro poslabšalo in 12. marca 1925 je umrl za rakom na jetrih. Umrl je globoko razočaran, ne da bi doživel mir in uresničitev političnih ciljev, za katere si je vse življenje prizadeval (Saje 2004: 105).

Sun Yatsen ostaja pomemben kitajski voditelj XX. stoletja in je slaven tako v Ljudski republiki Kitajski kot tudi v Republiki Kitajski na Tajvanu. Državljeni Republike Kitajske ga smatrajo za očeta republike in je poznan pod posmrtnim imenom »Oče države, gospod Sun Zhongshan 國父 孫中山先生«. Njegove portrete lahko vidimo pred državnimi poslopji, v učilnicah javnih šol in na bankovcu za sto tajvanskih dolarjev. Omenjeno predstavlja pravo nasprotje, kar se dogaja Chiang Kaishku. Večino Chiangovih portretov so z javnih prostorov odstranili. Takšno razlikovanje čaščenja predsednikov lahko pripisemo dejstvu, da Sun Yatsen za razliko od Chianga ni igral pomembne vloge pri vodenju Republike Kitajske na Tajvanu, zato je ustvaril manjši negativni odpor med privrženci osamosvojitve Republike

Kitajske kot Chiang Kaishek ali druge osebnosti Nacionalistične stranke (http://en.wikipedia.org/wiki/Sun_yat-sen).

V Ljudski republiki Kitajski je Sun viden kot kitajski nacionalist in prosocialist ter visoko cenjen kot predhodnik revolucije 革命的先行者 (Ibid.). Njegovo ime je omenjeno v preambuli ustave Ljudske republike Kitajske, in sicer, da je revolucija iz leta 1911, ki jo je vodil Sun Yatsen, uničila monarhijo in rodila Republiko Kitajsko (Li 2004). Vodstvo Kitajske komunistične stranke se vse bolj sklicuje na njegovo delovanje, deloma zato, ker podpirajo kitajski nacionalizem v luči kitajskih gospodarskih reform, deloma pa zato, da okrepijo stike s privrženci Nacionalistične stranke na otoku Tajvan, katere celinska Kitajska vidi kot možne zaveznike proti težnjam osamosvojitve Republike Kitajske. Na dan praznika dela je na Trgu nebeškega miru 天安門 izobešena masivna slika Sun Yatsena, medtem ko se sliki Karla Marxa in Vladimirja Lenina ne pojavljata več (http://en.wikipedia.org/wiki/Sun_yat-sen). Dr. Sun Yatsen nikoli ni uspel pozdraviti nesoglasij med svojim ljudstvom, kljub temu pa združeno spoštujejo in priznavajo njegove zasluge.

4.2 Trije ljudski principi 三民主義

Sun Yatsen je prvič govoril o Treh ljudskih principih leta 1905 na konstitutivni seji Kitajske združene zveze, na kateri je dejal: »Potrebno je izgnati tujce, obnoviti Kitajsko, ustanoviti republiko in uravnotežiti zemljiško lastnino 驅除韃虜, 恢復中華, 建立民國, 平均地權.« Predvidoma leta 1919 jih je začel pisati kot sestavni del knjige z naslovom Plan izgradnje države 建國大綱. Nameraval jih je izdati čim prej, vendar mu je načrt prekrižal nekdanji revolucionarni tovariš Chen Jiongming 陳炯明, saj se je uprl politiki Suna in požgal predsedniško palačo, v kateri je služboval Sun Yatsen. Vsi Sunovi rokopisi so postali žrtev plamena, zato današnji dostopni teksti o Treh ljudskih principih izvirajo iz zapiskov na predavanjih. Zapiski so nastali v letu 1924 po reorganizaciji Nacionalistične stranke (Chen 1995). Trije ljudski principi so Sunova ideologija ustanavljanja Republike Kitajske in jo je osnoval na podlagi študija političnih in socialnih razmer na Zahodu. Vključujejo princip nacionalizma, demokracije in ljudskega blagostanja.

4.2.1 Princip nacionalizma 民族主義

Princip nacionalizma je Sun Yatsenov model reševanja notranjih nacionalnih vprašanj in mednarodnega položaja Republike Kitajske. V prvi vrsti je zavzemal stališče, da kitajski državi ne smejo vladati tuji narodi, ki so si v tistem času korak za korakom prilaščali kitajsko ozemlje. Svoj princip nacionalizma je poskušal zgraditi na doktrini državnega naroda 國族主義. Zavzemal se je za združitev vseh narodov v državi v en velik državni narod, imenovan kitajski narod. Po tej formuli naj bi se Hani, Mandžurci, Mongoli, muslimani in Tibetanci združili v en narod, z namenom, da ponovno oživijo kitajski nacionalni duh. Vedeti moramo, da so bile v preteklosti za Kitajsko značilne rodbinske in patriarhalne skupine, ki niso bile dovzetne za nacionalizem, niti se niso povezovale med seboj in tvorile širše skupine. Kitajska ni imela načela državnega naroda. Sun je menil, da je omenjena doktrina državnega naroda za Kitajsko državo primerna, saj že od časa dinastij Qin 秦朝 in Han 漢朝 dalje en narod oblikuje državo, medtem ko v tujini tak model ne bi bil ustrezen, kajti v tujih državah, predvsem na Zahodu, en narod sestavlja več držav oziroma znotraj ene države prebiva več narodov. Tu je podal primer Anglosaksoncev kot osnovnega naroda Anglije, ki pa ne živijo samo v tej državi, ampak tudi v ZDA (Sun 1988: 1–6).

Njegova doktrina državnega naroda bi tako pomenila postopno zlitje manjšinskih etničnih skupin Mandžurov, Mongolov, muslimanov, Tibetancev in ostalih subetničnih ljudstev z večinskim ljudstvom Han, kar bi sprožilo oblikovanje velike kitajske rase 大華民族. Zato da večina ne bi uničila manjšine, je predlagal sprejem nekaterih zakonskih določil, ki bi urejala, da bi bili vsi narodi znotraj države v enakopravnem položaju, da bi bili enaki pred zakonom, da bi imeli vsi enake pravice in dolžnosti ter da bi vsi imeli osnovne politične pravice in svobodo (Sun 1988).

V nadaljevanju je predstavil možne izvore narodov. Poudaril je, da so pri tvorjenju naroda pomembni naslednji segmenti. Prvi naj bi bil krvno sorodstvo: kakršnega krvnega sorodstva so tvoji predniki, takšnemu tudi ti dedno pripadaš. Drugi segment naj bi bilo življenje: načini življenja so neenaki, zato so neenaki tudi narodi. Pri tem segmentu je izpostavil mongolski nomadski način življenja, ki je bil v času dinastije Yuan 元朝 zelo uspešen. V takratnem času so Mongoli osvojili osrednjo Azijo, podjarmili del Arabije in Evrope, na vzhodu združili

Kitajsko in skoraj osvojili Japonsko. Na tretje mesto je postavil segment jezika: jezik naj bi bil v veliko pomoč pri asimiliranju drugih narodov. Kot četrti segment je navedel religijo, saj tisti, ki verujejo v istega boga, lahko oblikujejo svoj narod. Izpostavil je predvsem Jude, ki so izgubili svojo državo, vendar prav zaradi religije njihov narod še vedno živi. Kot zadnji segment tvorjenja naroda je izpostavil običaje: skupine z istimi običaji lahko sčasoma oblikujejo svoj narod (Sun 1988: 23–46).

V dolgoletni zgodovini kitajske države se je zgodilo dvakrat, da je kitajsko ljudstvo izgubilo svojo neodvisnost in so tako postali lastnina drugih. V času dinastije Yuan so jih osvojili Mongoli, v času dinastije Qing 清朝 pa mandžursko ljudstvo. Kljub temu da so bili kot narod zatirani, so na koncu zmagali in ponovno vzpostavili svojo domačo oblast. Vendar so ravno izvrševalci zatiranja povzročili uničenje kitajskega nacionalnega duha, zato je bil namen Suna oživitev le-tega. Po njegovem mnenju bi se moralo ljudstvo najprej zavedati, v kakšen resen položaj so jih porinili agresorji, nato pa bi pričeli z ustanavljanjem nacionalnih skupin, ki bi širile program oživljanja kitajskega nacionalizma. Zgoraj omenjene nacionalne skupine naj bi nastale iz starih tradicionalnih rodbinskih in patriarhalnih skupin. Pri rodbinah je predlagal, da naj se rodbine z istim priimkom v vaseh in okrožjih med seboj povežejo, nato naj se po enaki metodi združijo še na provincijski ravni, na koncu pa naj se na državni ravni tako združena rodbina izoblikuje v nacionalno skupino. Taka skupina bi se kasneje morala povezati s sorodnimi skupinami, kar bi na koncu prineslo ustanovitev velike skupine ljudi, enega naroda, naroda Republike Kitajske (Sun 1988: 46–59).

Pri oživitvi nacionalizma je poseben poudarek dal pomenu čaščenja tradicionalnih vrednot, kot so: zvestoba, spoštovanje, dobrosrčnost, zaupanje in mir. Zavračal je mnenja drugih, da so te vrednote že preživete in da je potrebno prevzeti vrednote zahodnega sveta. Predvsem je bil proti teoriji kozmopolitizma 世界主義, ki jo je pričel širiti Zahod. Menil je, da je kozmopolitizem v bistvu tisto, kar so oni pred 2000 leti imenovali tianxia zhuyi 天下主義 in ta doktrina naj bi Kitajsko pahnila v roke tujcev in sprožila razkosavanje kitajskega ozemlja. Zagovarjal je tezo, po kateri mora kitajski narod najprej oživiti nacionalizem na temeljih tradicionalnih moralnih vrednot. Kar naj bi se Kitajci učili od Zahoda, je znanost, nikakor pa politične filozofije (Sun 1988: 101–116).

Sun je menil, da mora narod najprej vso svojo energijo nameniti širjenju nacionalizma, ko pa je le-ta dovršen, pa lahko država prične s spodbujanjem kozmopolitizma. V kolikor ni

nacionalnega ponosa, ne more priti do razvoja kozmopolitizma. Razmerje med nacionalizmom in kozmopolitizmom je predstavil v zgodbi o življenju kulija. Zgodba pravi (Sun 1988: 61–63):

»Živel je kuli, ki se je preživljal z delom v pristanišču. Njegovo delo je bilo nošenje stvari popotnikov. Vse, kar je kuli imel svojega, sta bila bambusova palica in dva konca vrvi, s katerima je opravljal svoje garaško delo. Ponavadi je svoj zaslužek zapravil za nakupe loterijskih srečk. Nekega dne, ko je prejel plačilo za opravljeno delo, si je šel kupit srečko. Bil je brezdomec, zato je srečko vtaknil kar v bambusovo palico, številke na srečki pa se je naučil na pamet. Na dan žrebanja je odšel v trgovino s srečkami in čim je zagledal izžrebane številke, je vedel, da je zadel glavni dobitek. Od veselja, ker bo postal veliki gospodar, je svojo bambusovo palico in dva konca vrvi zalučal v morje.«

Loterijska srečka, ki prinaša bogastvo, simbolizira kozmopolitizem, medtem ko bambusova palica, kot življenjsko orodje kulija, predstavlja nacionalizem. V trenutku vzhičenja je kuli zavrgel bambusovo palico, v kateri je bila shranjena srečka. V trenutku je bil brez vsega. Brez orodja, brez bogastva. Brez nacionalnega ponosa.

V svoj princip nacionalizma je Sun vključil tudi nekatera mednarodna vprašanja. Bil je mnenja, da katerikoli narod na svetu nikoli ne sme trpeti ukazov in agresij drugih narodov. Vsi narodi naj bi imeli enakopraven bivanjski prostor in enake eksistenčne pravice. Omenjeno pa naj bi poslabšal imperializem, ki sta ga izvajala Zahod in Japonska, saj so preveč cenili samega sebe ter diskriminirali ostale narode. Zagovarjal je starodavno kitajsko politiko »nuditi pomoč šibkejšim« 濟弱扶傾, po kateri so Vietnam, Burma in ostale majhne države kljub okupaciji obdržale svojo neodvisnost. Potem ko naj bi Kitajska oživila svoj nacionalizem in postala ena najmočnejših držav na svetu, bo morala pomagati šibkim malim državam in se upreti močnim državam (Sun 1988: 120–122).

4.2.2. Princip demokracije ali pravic ljudstva 民權主義

Princip demokracije je Sunov predlog o vzpostavitvi osnovnih pravic ljudstva, hkrati pa predstavi svoje poglede do vprašanj svobode, enakosti in demokracije ter do razmerja med ljudstvom in vlado in njihovimi pravicami in dolžnostmi. Drugo geslo kitajske revolucije je predstavil na osnovi razmer, ki so se zgodile v ameriški revoluciji za osvoboditev izpod

angleške nadoblasti in francoski revoluciji za svobodo, enakost in bratstvo. Vseskozi je poudarjal, da Kitajska ne sme posnemati njihovega boja za svobodo in enakost, ampak se mora bojevati na svoj način, boj za načelo demokracije, ki v širšem smislu tudi vključuje boj za svobodo in enakost (Sun 1988).

Menil je, da posameznik zlorablja svobodo in s tem povzroča veliko škodo skupnosti, zato je predlagal omejeno svobodo. Svobodo je poimenoval kot malo enoto znotraj velike skupine, v kateri je možno delovati in svobodno prihajati ter odhajati. Odločno je nasprotoval ekstremnemu individualizmu in politiki »delaj, kar ti narekujejo drugi« 為所欲為. Bil je mnenja, da mora biti svoboda postavljena v vljudnostni in zakonski okvir, v katerem posameznikova svoboda ne posega v svobodo drugega. In temu Sun pravi resnična svoboda. Posameznik ne sme prekoračiti obsega svobode, država mora imeti popolno svobodo. Na podlagi navedenega princip demokracije predlaga pravično svobodo 合理自由, kjer je svoboda posameznika omejena z namenom ohranjanja svobode vseh ostalih in svoboda posameznika se žrtvuje za dosego svobode države (Sun 1988).

Enakost je razdelil na tri dele: neenakost 不平等, navidezno enakost 假平等 in resnično enakost 真平等. Pri neenakosti je razlikoval prirojeno 天生不平等 in umetno neenakost 人為不平等. Pri prirojeni neenakosti je trdil, da naravno okolje ni enakopravno, zato tudi človeštvo ne more videti prirojene enakosti in iz tega razloga ljudi razdeljujemo na modrece, talente, inteligente, pravičneže, povprečneže, neumneže in hudobneže. Pri umetni neenakosti je izpostavil družbeni sistem fevdalizma, ki je plemstvo razdeljeval na več stopenj, in sicer na: cesarje oziroma vladarje, vojvode, plemiče, grofe, vikonte in barone (Sun 1988: 174–184).

Trdil je, da navidezna enakost nastane takrat, ko se ljudstvo ne ločuje na modrece, talente, inteligente, pravičneže, povprečneže, neumneže in hudobneže. Pravično enakost je opredelil kot stališčno enakost 立足點平等, ki vsakomur dopušča, da stoji na isti stopnji kot drugi. Na osnovi naravnega talenta in pridnosti lahko vsakdo razvije svoj uspeh. Resnična enakost je zato odvisna od možnosti razvoja svojega lastnega uspeha. Na tej točki je Sun posameznike razdelil v tri skupine ljudi, in sicer (Sun 1988: 241–247):

- Človek prve skupine je zelo inteligenten ter je ustvarjalec in izumitelj. Imenoval ga je človek pred-videnje 先知先覺.

- Človek druge skupine niti ne ustvarja niti ne izumlja, ampak sledi in posnema. Je propagandist in poimenoval ga je človek po-videnje 後知後覺.
- Človek tretje skupine se imenuje ne-videnje 不知不覺. Ta človek, čeprav se uči, se ne nauči ničesar. Lahko samo igra, je izvrševalec.

Sun je dejal, da celotno človeštvo temelji na teh treh skupinah ljudi, ki si medsebojno pomagajo in sodelujejo. Vsi akterji so vključeni tudi v kitajsko revolucijo: on in njegovi ožji sodelavci Nacionalistične stranke so ustvarjalci, ostali člani stranke, ki razširjajo program revolucije, so podporniki, medtem ko je navadno ljudstvo izvrševalec. Dejansko celotna uresničitev revolucije in s tem tudi razvoj Kitajske počiva na ramenih ljudstva (Sun 1988).

Na svojih predavanjih je vseskozi zagovarjal, da mora Kitajska postati republika in izpostavil naslednje razloge (Sun, v Kishlansky 1995):

- teoretični razlog: ni osnove za ohranjanje monarhičnega sistema vladanja, kajti splošno je znano, da ljudstvo postavlja temelje naroda in da so vsi narodi v državi med seboj enakopravni;
- zgodovinski razlog: kitajsko ljudstvo je bilo v času mandžurske dinastije podjarmljeno in zatirano. Kljub temu da v nekaterih državah ustavna monarhija ne vzbuja globokega nezadovoljstva in se lahko obdrži, pa je na kitajskih tleh takšna oblika vladanja neustrezna;
- razlog prihodnosti: po vsakokratnih neredih na Kitajskem je le-tem sledil upor, saj so uporniki hrepeneli po oblasti, želeli so postati cesarji. V kolikor bi bil sprejet republikanski sistem vladanja, se le-ti upori ne bi pojavljali več.

Bil je tudi mnenja, da Zahod pri vprašanju demokracije ne napreduje in da razlog tiči v tem, ker je ljudstvo do vlade zavzelo uporniški odnos. Bojijo se vlade, ki je sposobna, saj je ni mogoče nadzirati. Nenehno pazi na njo in ji ne dovoli postati sposobna in vsemogočna vlada. Kljub izdelavi raznih analiz in raziskav ameriških in evropskih učenjakov, kako spremeniti odnos ljudstva do vlade, do rešitve problema niso prišli. Sun je predlagal rešitev, ki se imenuje ločitev quan 權 in neng 能.

Kitajska beseda quan lahko pomeni pravice 權利, suverenost 主權 ali oblast, moč 權力 na strani ljudstva in oblast oziroma moč na strani vlade. Medtem ko beseda neng pomeni sposobnost

ali zmožnost 能力. Razlikovanje quan in neng je razložil na osnovi zgodbe o Treh kraljestvih 三國演義 (Sun 1988: 252):

»Zhuge Liang 諸葛亮 je bil pomemben učenjak, zelo sposoben mož in je deloval kot predsednik vlade. Najprej je služil cesarju Liu Beiu 劉備, nato njegovemu sinu A Douu 阿斗. Slednji je bil zelo neumen in nesposoben. Po smrti Liu Beia je Zhuge Liang služil cesarju A Douu tako zvesto kot prejšnjemu. Po prevzemu oblasti se je A Dou zavedal, da je nesposoben, zato je vso oblast zaupal Zhuge Liangu, ki je še nadalje uspešno vodil kraljestvo Shuhan¹⁸ 蜀漢.«

S to zgodbo je želel predstaviti A Doua, ki poseblja quan in Zhuge Lianga, ki ima neng. A Dou ima torej moč, je gospodar cesarstva, medtem ko je Zhuge Liang strokovnjak na svojem področju in ima sposobnost opravljanja naloženih nalog. Enako je pri upravljanju državnih zadev. A Dou predstavlja 400 milijonov Kitajcev, ki imajo oblast, Zhuge Liang pa je strokovna vlada, ki je sposobna in zvesta pri delu, zato ji je potrebno zaupati vodenje državnih zadev in ji pri tem pustiti proste roke. V skladu s to delitvijo quana in nenga se vzpostavi vlada strokovnjakov, ki v imenu ljudstva opravlja državne zadeve, na tak način pa država lahko hitro in uspešno napreduje (Sun 1988: 252–255).

Pri principu demokracije je Sun predlagal sprejetje neposredne demokracije. Ljudstvo naj bi demokracijo izvrševalo neposredno preko volilne pravice 選舉權, pravice odpoklica 罷免權, pravice do vlaganja pobud 創制權 in pravice do referendumov 複決權. S tem bi ljudstvo imelo štiri politične pravice 政權, preko katerih bi neposredno nadzirali delo vlade. Politične pravice je imenoval ljudske pravice 民權. Menil je tudi, da bi ustanovitev petoblastne 五權分立 vlade pomenilo takšno vlado, ki bi delovala v korist blaginje ljudi. Sistem vlade naj bi bil mešanica zahodnega in tradicionalnega kitajskega sistema, razdeljenega na pet ločenih vej oblasti, in sicer na izvršilno 行政權, zakonodajno 立法權, sodno 司法權, preiskovalno 考試權 in nadzorno oblast 監察權. Slednji dve veji oblasti bi funkcionirali samostojno kot kontrola izvršilne, zakonodajne in sodne veje oblasti. Vlada, ki bi imela pet oblasti, bi bila popolna vlada (Sun 1988: 288–294).

¹⁸ Današnja provinca Sichuan.

Na podlagi navedenega bi bila politika 政治 na Kitajskem razdeljena na dva segmenta, na zheng 政 – zadeve ljudstva, ki jih ljudstvo izvršuje preko štirih pravic 政權, in na zhi 治 – upravljanje zadev ljudstva, ki je v pristojnosti vlade in ima za uresničevanje politik na voljo pet področij 治權. V kolikor bi se vzpostavila harmonija med zheng in zhi, bi lahko govorili o popolni ljudski vladi 全民政治 in na tej stopnji bi bila uresničena tudi Lincolnova definicija demokracije »vladavina ljudstva 民有, od ljudi 民治 in za ljudi 民亨« (Sun 1988: 296–297).

4.2.3 Princip ljudskega blagostanja 民生主義

Princip ljudskega blagostanja se tako kot v ureditvi socializma in komunizma ukvarja z reševanjem družbenih, eksistenčnih problemov, kot so vsakdanje življenje ljudi, eksistenca družbe, blagostanje države in uveljavljanje ekonomskih pravic delavcev. Še posebej se princip ljudskega blagostanja ukvarja z vprašanji zemlje in kapitala.

Pri vprašanju zemlje je Sun izpostavil dva načina, s katerima bi Kitajska lahko dokončno rešila problem ljudskega blagostanja, in sicer metodo »uravnovežiti zemljiško lastnino« 平均地權 in politiko »polja poljedelcem« 耕者有其田. Z uravnoveženjem zemljiške lastnine je želel uničiti pojav manjšinskega upravljanja z zemljo, uničiti podjetja, ki se ukvarjajo s špekulacijo zemlje, in dati zemljo v uživanje vsem državljanom. Hkrati je poudarjal, da se mora z uresničevanjem uravnoveženja zemljiške lastnine istočasno pospeševati tudi razvoj industrije in trgovine. Uravnoveženje zemljiške lastnine naj bi delovalo tako, da bi vlada v skladu z vrednostjo zemlje lastniku odmerila davek 照價收稅 in da bi v skladu z vrednostjo zemlje le-to tudi odkupila 照價收買. Po mnenju Suna bi vrednost zemlje določil lastnik sam. Na vprašanje, ali naj ne bi bila vlada na izgubi, če bi lastnik namerno podcenil vrednost svoje zemlje in tako vladi plačal manj davka, je dejal, da v kolikor lastnik navede nižjo vrednost od realne, se lahko upravičeno boji, da bo vlada po navedeni vrednosti zemljo tudi odkupila in s tem bo lastnik na izgubi. Prav tako bo na izgubi, če bo navedel višjo vrednost zemlje, saj bo plačeval višji davek (Sun 1988: 338–346).

Sun je predlagal 1 % davčno stopnjo za zemljo. V primeru, da lastnik navede, da je zemljišče vredno 10 tisoč yuanov, dejansko pa je vredno 100 tisoč yuanov, ga vlada obdavči s 100

yuan. Ker pa je zemljišče vredno 100 tisoč yuanov, bi moral lastnik plačati 1000 yuanov zemljiškega davka. Na podlagi lažne navedbe vlada izgubi 900 yuanov. V kolikor se vlada odloči za odkup zemljišča, in sicer po ceni lastnikove navedbe, pa lastnik izgubi 90 tisoč yuanov, kar je ogromna vsota. Zaradi tega je bil Sun prepričan, da bo lastnik vladi navedel realno tržno vrednost zemlje in tako niti lastnik niti vlada ne bosta izgubila ničesar (Sun 1988: 356–358).

V primeru, da vrednost zemlje po lastnikovi določitvi naraste, bi v drugih državah lastnika dodatno obdavčili, medtem ko je Sun za Kitajsko predlagal, da se prirastek k vrednosti nameni državi oziroma njenemu prebivalstvu v skupno uživanje, saj se je vrednost zemlje povišala na osnovi napredka v skupnosti, industriji in trgovini. Prirastek k vrednosti zemlje naj bi bil tako nagrada za tiste, ki so delali za izboljšanje skupnosti okoli tega zemljišča in za tiste, ki so okrog zemljišča razvijali industrijo in trgovino (Sun 1988: 358–361).

S politiko »polja poljedelcem« je želel preprečiti monopolna prisvajanja polj s strani peščice ljudi, želel je, da bi kmetje obdelovali polja ter da bi pridelani pridelki pripadali kmetom. S tem naj bi se dosegla družbena pravičnost, po drugi strani pa bi se povečala tudi kmetijska proizvodnja, saj bi kmetje z večjim veseljem obdelovali zemljo. Za porast kmetijstva je predlagal tudi izdelavo različnih študij na področjih mehanizma, gnojil, kolobarjenja, odstranjevanja škodljivcev, proizvodnje hrane, transporta in preventive pred naravnimi nesrečami. S takšno politiko naj bi se rešil največji problem ljudskega blagostanja, problem hrane. Kitajski se ne bi bilo treba več bati lakote (Sun 1988: 376–387).

Pri vprašanju kapitala je Sun predlagal omejitev zasebnega kapitala 節制私人資本 in razvoj državnega kapitala 發達國家資本. Z omejitvijo zasebnega kapitala je po eni strani želel preprečiti vzpostavitev monopolnih podjetij kapitalistov, po drugi strani pa je želel, da bi se družbeno bogastvo enakopravno porazdelilo. Njegov cilj je bil omejiti obseg poslovanja zasebnikov in z uveljavljanjem nekaterih delavskih pravic, kot so zavarovanje delavcev, ustanavljanje delavskih sindikatov, izobraževanje itd., ter z obnavljanjem tovarn in strojev izboljšati družbo in industrijo. Preko progresivne davčne stopnje naj bi država od kapitalistov pobirala davek na dohodek in zapuščinski davek. S temi finančnimi sredstvi bi lahko izvajali distribucijsko politiko, in sicer na način, da bi organizirane skupine državljanov ali lokalna vlada porazdeljevala med ljudi nujne življenjske potrebe. Z razvojem državnega kapitala

je želel razvijati državno industrijo na segmentih transporta, rudarstva in lahke industrije. Vse te tri panoge bi bile monopolističnega značaja in izključno vodene s strani države. Po njegovem mnenju naj bi bile neprimerne za zasebno lastništvo tudi banke, hidroelektrarne, telekomunikacijska podjetja itd. (Sun 1988: 365–367).

4.2.4 Ostali principi

Tik pred smrtjo je Sun leta 1924 na svojih predavanjih o Treh ljudskih principih predstavil še dva principa, ki podpirata predvsem njegovo stališče proti oblikovanju provincijske samouprave. To sta princip uravnoveženje oblasti 均權主義 in okrožna samouprava 分縣自治 (Chen 1995).

Bil je proti federalističnemu gibanju ali provincijski samoupravi, saj ni želel posnemati ameriškega federalističnega sistema in spremeniti Kitajsko v združene province. Trdil je, da bogatih in močnih Združenih držav Amerike ni naredilo samo samostojnost vsake samouprave, ampak tudi napredek v združevanju vlad, kar ima za posledico federacijo držav. Zato je rezultat Združenih držav Amerike zveza držav in ne njihova razdružitev. Ker pa je Kitajska že združena, je Sun menil, da ni nikakršne potrebe po njenem razdruževanju na province. Sun nikoli ni razpravljal o prednostih in pomanjkljivostih združenih provinc kot sistemu, primernemu za Kitajsko. Namesto tega je uporabljal besedi nasprotujočega se pomena v potrditev svojim stališčem: združitev 統一 proti razdružitev 分裂 in centralizacija oblasti 集權 proti decentralizacija oblasti 分權. Menil je, da združene province, ki dejansko predstavljajo decentralizacijo oblasti, pomenijo razdružitev. Po drugi strani je zmotno uporabljal združitev kot sinonim centralizacije oblasti (Chen 1995).

Dodatna principa je Sun vključil v deklaracijo Nacionalistične stranke leta 1924 in predlagal naslednje strategije za vodenje notranjih zadev države (Chen 1995):

- Sprejetje principa uravnoveženja oblasti med centralno in lokalno vlado. Zadeve državnega značaja naj bi bile vodene s strani centralne vlade, medtem ko bi naj zadeve, ki se nanašajo na urejanje lokalnih vprašanj, še vnaprej ostale v rokah lokalne vlade.

- Prebivalci vsake province naj bi sestavili lastno provincijsko ustavo in izvolili svojega guvernerja. Guverner naj bi po eni strani nadziral samoupravo province, po drugi strani pa prejemal navodila centralne vlade.
- Okrožje naj bi bilo osnovna enota lokalne samouprave. Prebivalstvo samoupravnega okrožja naj bi imelo pravico do neposrednih volitev in pravico do odpoklica uradnikov. Prav tako naj bi imelo pravico odrediti ali zavreči zakon.

Iz določila v prvi alineji je težko ločiti princip uravnoveženja oblasti od decentralizacije, v drugi alineji pa je razvidno, da guverner ni odgovoren ljudstvu, ki ga je izvolilo, ampak služi kot podaljšana roka centralne vlade.

4.3 Faze kitajske revolucije

Izvedbo programa kitajske revolucije je Sun razdelil v tri faze, in sicer: vojaška uprava, politično tusturstvo in ustavna demokracija. Prva faza revolucije je obdobje diktatorstva, na oblast je postavljena vojaška uprava, z namenom, da uniči stari sistem cesarske vlade, odpravi uradniško korupcijo in odpravi slabe navade in običaje (Hooker 1996). Druga faza kitajske revolucije je prehodno obdobje, v katerem naj bi bila razglašena začasna ustava. Namen ustave naj bi bil oblikovanje trdne lokalne samouprave za razvoj demokracije, enota lokalne samouprave bi bilo okrožje. Vsako okrožje v državi bi moralo sprejeti določila začasne ustave, ki urejajo pravice in dolžnosti ljudstva ter upravno oblast revolucionarne vlade. Ustava naj bi bila v veljavi tri leta, po zaključku vsakega obdobja pa bi prebivalstvo okrožja izbralo svojega okrožnega guvernerja. Izbira guvernerja bi bila možna tudi pred iztekom obdobja, v kolikor bi okrožje izpolnjevalo pogoje popolnega samoupravnega organa. Ti pogoji so (Sun, v Kishlansky 1995):

- odprava dolgoletne korupcije,
- večina prebivalcev okrožja razume Tri ljudske principe,
- večina prebivalcev okrožja posveča samega sebe republiki in
- okrožje izpolni osnovne zahteve začasne ustave glede popisa prebivalstva, vzpostavitve registra stalnega prebivališča, vzpostavitve organov policije, zdravstva, izobraževanja in infrastrukture.

Po šestih letih, ko naj bi bila po vsej državi vpostavljen red in mir, bi vsako okrožje, ki doseže nivo popolne samouprave, izvolilo po enega predstavnika in ti izvoljeni predstavniki

bi tvorili sestavo Državnega zbora za sprejem petoblastne ustave. Centralna oblast naj bi imela pet yuanov ali svetov: Izvršilni yuan, Zakonodajni yuan, Sodni yuan, Preiskovalni yuan in Nadzorni yuan. Po razglasitvi ustave naj bi prebivalstvo okrožij izvolilo predsednika države za sestavo Izvršilnega yuana. Okrožno prebivalstvo naj bi izvolilo tudi člane Zakonodajnega yuana. Predsedniki ostalih treh yuanov pa bi bili imenovani s strani predsednika države s soglasjem Zakonodajnega yuana, vendar ne bi bili odgovorni predsedniku ali zakonodajalcem. Vseh pet yuanov bi bilo odgovornih Državnemu zboru. V kolikor bi član yuana pri opravljanju svojega dela zanemarjal dolžnosti, bi člani Nadzornega yuana zoper njega vložili ustavno obtožbo pri Državnem zboru. V primeru zanemarjanja dolžnosti člana Nadzornega yuana bi le-tega Državni zbor nemudoma obtožil zlorabe javnega položaja in ga zamenjal. Poleg kaznovanja javnih uslužbencev naj bi bila naloga Državnega zbora tudi spreminjanje ustave. Sposobnost zaposlenih v zboru in yuanih, prav tako pa tudi višjih in nižjih uslužbencev po vsej državi, naj bi preverjal Preiskovalni yuan (Sun, v Kishlansky 1995).

Po sprejetju ustave, ki naj bi temeljila na petih vejah oblasti, po izvolitvi predsednika države in članov Zakonodajnega yuana bi bila revolucionarna vlada predana predsedniku, izvoljenemu s strani državljanov. Na tej točki bi se faza političnega tutorstva zaključila in prešla v zadnjo fazo revolucije, ki naj bi označevala zaključek rekonstrukcije države in naznanjala začetek obdobja ustavne demokracije. V tem obdobju naj bi samoupravni organi v okrožjih izvrševali neposredne pravice državljanov. Glede političnih zadev okrožnega značaja naj bi prebivalstvo imelo pravico do splošnih volitev, do odpoklica, do vlaganja in spreminjanja zakonov. Glede zadev na državni ravni pa naj bi ljudstvo imelo le pravico voliti, medtem ko naj bi ostale tri pravice zaupali predstavnikom Državnega zbora. To obdobje ustavne demokracije označuje zaključek državne rekonstrukcije in uspešen konec revolucije (Sun, v Kishlansky 1995).

5 OD ZDRUŽITVE DO PONOVNE LOČITVE DOMOVINE (1925–1949)

Po smrti dr. Sun Yatsena so se njegovi nasledniki odločili izpeljati njegov nedoseženi politični cilj, in sicer ponovno združitev celotne Kitajske. Pri prenosu oblasti je znotraj Nacionalistične stranke prišlo do različnih pogledov in izoblikovali sta se dve krili: levo krilo stranke, ki jo je kot novi voditelj Nacionalistične stranke vodil Wang Jingwei 汪精衛, in desno krilo, ki jo je predstavljal Hu Hanmin 胡漢民. Vse pomembnejšo vlogo na političnem prizorišču je igrala še nova revolucionarna vojska, v kateri je bil ključna osebnost general Chiang Kaishek 蔣介石. Njegova naloga je bila organiziranje vojaškega pohoda na sever. Sredi leta 1926 je skupaj z vojsko krenil iz Kantona na svoj znameniti severni pohod 北伐. K osvobajanju domovine se je aktivno vključila tudi Komunistična stranka, tako da je k sodelovanju pritegnila kmečka in delavska združenja, ki so v mestih, kamor se je usmeril vojaški pohod, izvajala sabotaže in organizirala stavke (Saje 2004: 118–119).

V času vojaškega pohoda so se postopoma zaostrovala nasprotja med komunisti, ki so opravili večino dela na terenu, in generalom Chiang Kaishkom, ki je požel vso slavo. Zaostritve so bile tako hude, da je po padcu Shanghaia marca 1927 prišlo do prekinitve sodelovanja med nacionalisti in komunisti. Ko je revolucionarna vojska z gromozansko pomočjo komunistov zavzela mesto Shanghai, je Chiang ocenil, da so komunisti postali zanj prenevarni, zato je začel z masovno likvidacijo komunistov, z razoroževanjem delavskih straž in ukinitvijo delavskih sindikatov. Njegova poteza je povzročila razcep v stranki. Vlada, ki je sodila v levo krilo stranke, je odstavila samovoljnega generala s položaja vrhovnega poveljnika revolucionarne vojske, medtem ko ga je desno krilo stranke pri svojih dejanjih podpiralo.

Skupaj z desničarji je v Nanjingu ustanovil rivalsko vlado. Prav tako je prišlo do spora med levo vlado v Wuhanu 武汉市 in komunisti, saj so slednji vse bolj hrepeneli po oblasti, zato so bili kmalu izključeni iz vrst Nacionalistične stranke in vlade. Ko sta tako obe krili obračunali z nasprotnikom, sta po nekaj pogovorih zgladili spore in določili novi sedež vlade v Nanjingu (Saje 2004: 119–120).

Chiang Kaishek je ponovno postal vrhovni poveljnik vojske in nadaljeval s svojim vojaških pohodov proti Pekingu. Brez kakršnihkoli problemov mu je le-ta uspel sredi leta 1928. Uspešen zaključek dvoletnega severnega pohoda je sprožil velika pričakovanja, da se bo Kitajska politično in gospodarsko okrepila, ponovno vzpostavila suverenost nad vsem svojim ozemljem ter postala enakopravni partner tujim silam, vendar se politični akterji niso odločili za mirno življenje (Saje 2004: 120–121).

Po uresničitvi Sunovega cilja je oblast v državi pripadla zmagoviti Nacionalistični stranki, ki se je opirala na lastno vojsko. Konec leta 1928 je sprejela začasno ustavo, s katero si je zagotovila odločujoč vpliv na delovanje vladnih ustanov. Vodila je kadrovske politiko in imela nadzor nad vsemi petimi vejami oblasti, ki jih je v političnem modelu principa demokracije predvidel Sun Yatsen. Državne organe je sestavljalo pet yuanov, od katerih je vsak predstavljal eno vejo oblasti. Izvršilno oblast je predstavljal Izvršilni yuan, ki je opravljal vlogo vlade s širokimi pristojnostmi in je bil zato najpomembnejši izmed petih yuanov. Imel je deset ministrstov in več posebnih komisij, vendar ni bil odgovoren Zakonodajnemu yuanu, temveč stranki in predsedniku republike. Zakonodajni yuan ni bil pravi zakonodajni organ po zahodnem vzoru, ampak le organ, v katerem so pripravljali besedila zakonov, ki jih je nato sprejemal centralni izvršni komite stranke. Sodni yuan je bil najvišji sodni organ, zadolžen za razlago zakonov in usklajevanje sodnih sistemov, ni pa mogel spreminjati sodnih odločitev. V skladu s kitajsko tradicijo je bil Nadzorni yuan podobno telo kot nekdanji cenzorat in je skrbel za nadzor državnih služb. Podobno je na kitajsko tradicijo spominjal Preiskovalni yuan, ki je imel komisijo, ki je pripravljala in vodila državne izpite in ministrstvo za osebje, ki je ocenjevalo delo državnih uradnikov (Saje 2004: 122).

Takšen način vodenja države je omogočal diktaturo, ki jo je s pomočjo vojske in v imenu Nacionalistične stranke izvajal predsednik Republike Kitajske general Chiang Kaishek. Velik problem so mu predstavljali bivši vojaški mogotci, kajti na ozemljih, ki so jih nadzorovali, so

ohranili veliko mero samostojnosti. Kadar so se njihovi interesi in politika državne oblasti razhajali, so se uprli osrednji vladi in poskušali z lastno vojsko prevzeti oblast. K vse pogostejšim poskusom prevzema oblasti so botrovali tudi spori znotraj vodstva Nacionalistične stranke, ki je bilo razcepljeno na posamezne frakcije, ki so s pomočjo zavezništev z novimi vojaškimi močmi poskušale prevzeti oblast. Eden takih je bil vodja levega krila nacionalistov Wang Jingwei, ki je po vsej državi ustanavljal vzporedne strankine organe in oblikoval rivalsko državno oblast. Vse nasilne poskuse prevzema oblasti je predsednik Chiang uspešno zadušil (Saje 2004: 112–126).

Za uspešnejšo utrditev politične oblasti Nacionalistične stranke sta bili najbolj nevarni Japonska in revolucionarna dejavnost kitajskih komunistov. Japonska je kljub pozivom velikih sil in Društva narodov po ohranjanju obstoječe mednarodne ureditve leta 1931 pričela z okupacijo Mandžurije in jo v slabih petih mesecih tudi osvojila. Na ozemlju Mandžurije je ustanovila marionetno državo Mandžukuo 滿洲國, katero je vodil zadnji cesar dinastije Qing Puyi 溥儀. Po tej okupaciji je na Kitajskem pod velikim pritiskom javnega mnenja prišlo do pomiritve med sprtima stranema Nacionalistične stranke, med Chiang Kaishkom in Wang Jingweiem, vendar tudi to ni prineslo prave politične stabilnosti v državi (Saje 2004: 128–129).

Prav tako je imelo težave tudi komunistično gibanje, ki je bilo ločeno na dve struji. Prvo strujo je predstavljalo vodstvo Komunistične stranke, ki so ga sestavljali v Moskvi vzgojeni kadri in je delovalo po navodilih kominterne. Najbolj znano vodstvo je bila skupina študentov, imenovana 28 boljševikov. Nasprotno stran je vodil Mao Zedong 毛澤東. Za razliko od vodstva je na podeželju organiziral kmečke vstaje in bil relativno uspešen. Boljševiki so mu vedno znova očitali premajhno razredno ozaveščenost in zaostalo kmečko mentaliteto, niti se niso strinjali z njegovim načinom gverilskega vojskovanja. Ta notranja pričkanja je uspešno izkoristil Chiang in brez velikih težav nadaljeval z uspešnimi napadi na komunistično ozemlje. Leta 1934 bi kmalu prišlo do ponovnega sodelovanja med komunisti in nacionalisti v boju proti skupnemu sovražniku Japonski, vendar se je vodstvo Komunistične partije kljub nasprotovanju Mao Zedonga odločilo za nadaljnje boje proti nacionalistom. Po tem neuspelem poskusu sodelovanja med sprtima stranema se je Mao skupaj s svojo vojsko, Rdečo armado, odločil za preboj in krenil na znameniti dolgi pohod. Na pot se je podalo 85 tisoč vojakov in 15 tisoč političnih delavcev. Začetki pohoda so bili zelo uspešni in Mao je

kmalu imel že dovolj politične podpore, zato je zahteval razširjeno sejo politbiroja. Na seji je prejel večinsko podporo in postal vodilna osebnost v politbiroju ter predsednik revolucionarnega vojaškega sveta. Dolgi pohod se je zaključil po dveh letih, meseca decembra 1936. Prehodili so 9 tisoč kilometrov od pogorja Jinggangshan 井岡山 v provinci Jiangxi 江西省 na jugu države do mesta Yan'an 延安 v provinci Shaanxi na severu države. V koloni je ostalo komaj 8 tisoč preživelih (Saje 2004: 129–133).

Po končanem dolgem pohodu je Chiang imel načrt, da dokončno obračuna z oslabljenimi komunisti. V ta namen je v provinco Shaanxi poslal mandžursko vojsko pod vodstvom maršala Zhang Xuelianga 張學良, vendar se le-ta zaradi uspešne propagande komunistov in patriotskih čustev ni hotela podati v nov val državljanskega spopada. Zaradi tega je konec leta 1936 Chiang sam odletel v Xi'an 西安 na pogovore s poveljniki, z namenom, da jih prepriča v napad nad komunisti. Takrat je v mandžurski vojski prišlo do zarote, onesposobili so njegovo osebno stražo in ga čez dva tedna aretirali. Nekateri častniki so zahtevali njegovo usmrnitev, medtem ko mu je Zhang, pod pogojem, da se preneha bojevati s komunisti in da prične oborožen spopad z Japonci, prizanesel (Saje 2004: 133–134).

Po okupaciji Mandžurije se je japonski militarizem nezadržno širil in stopnjeval svoj pritisk v severni Kitajski. Kljub podpisu mirovnega sporazuma so Japonci na kitajskih tleh izzvali incident, ki je pomenil začetek nenapovedane vojne s Kitajsko. Zgodil se je meseca julija 1937 pri mostu Marka Pola 盧溝橋, približno 15 kilometrov jugozahodno od Pekinga. Tam je imela japonska garnizija vaje, po protokolu pa je nadzorovala pot od morja do Pekinga. Po vajah so Japonci z izgovorom, da iščejo pogrešanega vojaka, od kitajskih oblasti zahtevali, da jim omogoči vstop v bližnje mesto Wanping 宛平, da bi nadaljevali iskanje. Kitajska stran je to zahtevo zavrnila, zato so Japonci mesto zbombardirali in ga zasedli (Saje 2004: 135–136). S tem zrežiranim incidentom se je začela dolgotrajna in izčrpovalna vojna med Kitajsko in Japonsko, ki je trajala kar osem let, vse do konca druge svetovne vojne.

Po incidentu v mestu Xi'an je prišlo do drugega skupnega sodelovanja med nacionalisti in komunisti. Komunistična partija se je zavzela za uresničevanje Sunovih Treh ljudskih principov, odpovedali so se ustanavljanju sovjetov in nasilnemu izvajanju zemljiške reforme. Skupno so se zavzeli za boj proti tujemu sovražniku. To novo zavezništvo je obstajalo le

kratek čas, saj so nasprotja med njimi začela preraščati v posamične obrobne spopade. Razšli so se leta 1941, ko je vpliv komunističnega gibanja že zelo naraščal in so njihovi akterji imeli vedno večje zahteve po sodelovanju v koalicijski vladi, kar pa Chiang Kaishek nikakor ni bil pripravljen sprejeti (Saje 2004: 141).

Leta 1943 je Kitajska vstopila na mednarodno prizorišče. Objavila je vojno proti silam osi in s tem postala ena od štirih velikih zavezniških sil v drugi svetovni vojni, zaradi česar se je njen ugled v svetovni politiki zelo povečal. Japonska kljub zavezniškemu pozivanju ni prenehala z vojaškimi napadi, zato so Američani avgusta 1945 najprej na Hirošimo in nato na Nagasaki odvrgli atomski bombi, s čimer so Japonsko prisilili h kapitulaciji. Po vojni se je Kitajska znašla v krogu zmagovalcev, njen mednarodni položaj se je izboljšal, predsednik Chiang pa je bil veliki zmagovalec. Kljub temu je v ozadju navdušenja še vedno tlelo nerešeno vprašanje sobivanja s komunisti (Saje 2004: 143–145).

Po osmih letih vojskovanja je bila Kitajska povsem izčrpana. Imela je nad 1,3 milijona vojaških in okoli 9 milijonov civilnih žrtev ter neizmerno materialno škodo. Gospodarske razmere so bile katastrofalne, saj je vlada leta 1945 trošila približno šestkrat več, kot so znašali njeni prihodki. Za nastale gospodarske razmere in socialno bedo je ljudstvo krivilo vlado, kar so znali izkoristiti komunisti. Ob koncu vojne so komunisti nadzorovali 18 baznih območij s skupno okoli 100 milijonov prebivalcev in imeli vojsko, ki je štela milijon vojakov. Po predaji Japonske se je vnela tekma med njimi in nacionalisti, in sicer, katera stran se bo prej polastila ozemelj, ki so bila pod nadzorom agresorja, kdo bo razorožil več Japoncev, zajel več njihovega orožja in se polastil njihovih zalog. V prednostnem položaju so bili komunisti, zato je Chiang zaprosil ZDA za pomoč, ki so mu z zračnim mostom hitro pomagale prepeljati vojsko na zasedena območja (Saje 2004: 146–147).

Poleti 1945 so se pričela prizadevanja za mirno rešitev sporov med nasprotnima stranema. Chiang Kaishek je na pogovor v vladno mesto Chongqing 重慶市 povabil Mao Zedonga, na katerem sta se zavzela za sklic politične posvetovalne konference. Ta konferenca naj bi obravnavala vprašanja glede oblikovanja koalicije, sklica Državnega zbora, priprave ustave in priprave za mirno obnovitev države. Politično posvetovalno konferenco je sestavljalo 8 nacionalistov, 7 komunistov, 9 članov demokratske zveze, 5 članov mladinske stranke in 9 neodvisnih predstavnikov. Dogovorili so se, da bo najvišji državni organ večstrankarski državni svet, ki bo imel izvršilno in zakonodajno oblast. V njem bo imela polovico članov

Nacionalistična stranka, drugo polovico pa predstavniki ostalih strank. Za spremembe odločitev politične posvetovalne konference bi bila potrebna dvotretjinska večina, s čimer bi preprečili Nacionalistični stranki prevzem oblasti. Politični sistem bi bil kabinetni in ne predsedniški, kot je želela vladna stran, province pa bi dobile več samostojnosti. Prav tako sta se obe najmočnejši strani sporazumeli o zmanjšanju vojaških sil in oblikovanju enotne vojske. Dosegli sta kompromis, po katerem naj ostane razmerje v vojski pet proti ena v korist nacionalistov. Pri teh uspešnih pogajanjih je sodeloval ameriški general George C. Marshall in prvič se je pojavilo upanje, da je mirna rešitev resnično možna (Saje 2004: 148–150).

Vendar je kmalu sporazum propadel, kajti nekateri so bili mnenja, da lahko na bojišču dosežejo več kot je nudil Marshallov sporazum. Glavna točka napetosti je ostajala Mandžurija, kjer je sovjetska vojska zavlačevala svoj umik, zaradi česar se je položaj komunistov tam še bolj utrdil. Chiang Kaishek nikakor ni želel prepustiti Mandžurije nasprotniku. V začetnih bojih je praviloma zmagovala vladna stran, kar je še bolj okrepilo Chianga, da lahko uveljavi svojo premoč tudi brez ameriškega posredovanja. Do preobrata na bojiščih je prišlo v drugi polovici leta 1947, ko so komunisti dokončno zavzeli Mandžurijo. Po tem uspehu se je komunistična vojska usmerila proti jugu države in bila v spopadih z nacionalisti zelo uspešna in jih s tem prisilila k begu in vdaji. Chiang Kaishkova vlada se je morala umaknil na Tajvan, kamor je uspela premestiti tudi nacionalistične letalske sile, mornarico in nekaj elitnih divizij. Na otok ji je uspelo pripeljati tudi državne rezerve zlata, srebra in tujih valut, nato pa je julija 1949 prevzela poveljstvo nad otokom Tajvanom. Na Tajvan se je preselilo okoli pol milijona vojske in okoli milijon in pol njihovih družinskih članov ter drugih privrženecv Nacionalistične stranke (Saje 2004: 151–155).

Istočasno je Mao Zedong v Pekingu organiziral zasedanje nove politične posvetovalne konference, ki so se je udeležili člani komunistične stranke, demokratske zveze in druga demokratična združenja. Konferenca je sprejela temeljni zakon Ljudske republike Kitajske, splošni program o glavnih namenih države, odobrila zastavo in določila Peking za uradno prestolnico. 1. oktobra 1949 je Mao na Trgu nebeškega miru razglasil ustanovitev Ljudske republike Kitajske 中華人民共和國 (Saje 2004: 153).

6 REPUBLIKA KITAJSKA NA TAJVANU

6.1 Beli teror Chiang Kaishka (1945–1972)

Po kapitulaciji Japonske so se zavezniki 2. svetovne vojne na konferenci v Kairu in Postdamu dogovorili, da otok Tajvan, ki je bil pod jurisdikcijo japonske vlade, ponovno postane del kitajskega ozemlja. Japonska se je na Tajvanu predala decembra 1945 in s tem se je začelo novo poglavje tajvanske zgodovine. Z otoka so odšli japonski kolonialisti, njihovi vojaki in državljani, prišli pa so predstavniki nacionalistične vlade Republike Kitajske. Tajvanci so zaradi ponovne vzpostavitve predniških vezi s celino navdušeno pričakovali vrnitev otoka pod kitajsko suverenost. V Tajpeju je okoli 300 tisoč ljudi pozdravilo prihod nacionalističnih vojakov (Li, v Rigger 1999: 55), vendar so se odnosi med domačini in novimi »prišleki« kmalu poslabšali. Predstavniki Republike Kitajske so za voditelja Tajvana imenovali generala Chen Yija 陳儀. Tako zanj kot za njegovo stranko otok ni bil strateškega pomena. Njihova prioriteta je bila ponovna osvojitve celine. Zaradi dvomov o zvestosti Tajvancev so na vsakem koraku dajali prednost celincem (Rigger 1999: 56). Po njihovem prihodu so približno 36 tisoč Tajvancev, ki so bili zaposleni v kolonialni vladi, zamenjali s koruptivnimi in nesposobnimi celinci (Lai, v Rigger 1999: 56).

6.1.1 Incident 28. februar

V začetku leta 1947 se je nezadovoljstvo tajvanskega prebivalstva nad vrnitvijo pod kitajsko oblast povečalo. 3. februarja se je na tisoče ljudi zbralo pred templjem Longshan v Tajpeju in protestiralo zaradi pomanjkanja riža. Časopis Minbao je zapisal: »Duševno stanje nezaposlenih se je iz dneva v dan poslabševalo. Globoko so bili razočarani nad pokvarjenimi uradniki in zemljiškimi veleposestniki ter trgovci, ki so na račun vrnitve bogateli.« (Rigger 1999: 57) Nekaj tednov kasneje so napetosti med Tajvanci in vlado prerasle v nasilne upore. 27. februarja so predstavniki monopolnega urada pretepli žensko, ki je v Tajpeju prodajala prepovedane cigarete. Prišlo je do izgreda, v katerem je predstavnik urada ubil enega izmed očividcev dogodka. Po zavrnitvi policijske postaje, da bi aretirala predstavnika, je množica ljudi pričela povzročati izgrede, ki so naslednji dan prerasli v nasilna dejanja. Jezni Tajvanci so pretepali celince, uničevali njihovo lastnino in napadali vladne uradnike. Po mestih je zavladal nemir in uradniki Nacionalistične stranke so se razbežali in prepustili lokalne uprave domačinom (Li 2002: 88).

Tajvanski voditelji so v glavnem mestu formirali Komisijo za rešitev incidenta 28. februar 二二八事件處理委員會 in določili pogoje, pod katerimi bodo končali vstajo. Med njihovimi zahtevami so bile temeljne politične reforme, vključno z enako zastopanostjo Tajvancev v provincijski vladi in pri vodenju vladnih podjetij, neposredne volitve za sedeže v mestnih upravah, svoboda govora in varstvo zasebne lastnine. Prav tako so zahtevali omejitve policijske in vojaške oblasti. Kasneje se je tajpejska komisija opravičila kitajski vladi za napade nad celinci in obljubila zvestobo vladi Nacionalistične stranke. Svoje opravičilo je zaključila s štirimi gesli: »Izboljšati tajvansko politiko, dolgo življenje Republiki Kitajski, dolgo življenje nacionalistični vladi, dolgo življenje predsedniku Chiangu.« (Rigger 1999: 57)

Vendar oblast Tajvancem ni prizanesla. Ko so se v mesecu marcu nacionalisti z okrepljeni četami iz celine vrnili na otok, so se brutalno znesli nad domačini. Obkolili so na tisoče Tajvancev, jih zaprli ali ubili. Dogajale so se masovne usmrtitve v mestih Tajpej, Gaoxiong in Jilong. Tarče so bili Tajvanci, ki so bili na vodilnih položajih, še posebej člani tajpejske Komisije za rešitev incidenta 28. februar, prav tako tudi študentje in mestni voditelji. Teror, ki je trajal več desetletij, je utišal izobražence in družbeno elito (Rigger 1999: 58).

Čeprav represija nikoli ni dosegla ravni v letu 1947, so bile politične aretacije in pripori nekaj vsakdanjega vse do 70-ih let. To obdobje si je prislužilo naziv »beli teror« 白色恐怖. Legitimna podpora za represijo je prišla iz številnih izrednih dekretov, ki so jih uzakonili v letih 1947, 1948 in 1949. To je dajalo vladi skoraj neomejeno oblast pri zatiranju politične opozicije in pri kaznovanju tistih, ki so izzivali njeno avtoriteto (Rigger 1999: 58). Po podatkih Sodnega yuana je bilo med leti 1950–1990 več kot 29 tisoč primerov političnega zapiranja¹⁹ (Fran, v Rigger 1999: 202). Po drugi strani je vlada želela izboljšati razmere po incidentu 28. februar. Odstavila je generala Chen Yija,²⁰ za novega vodjo pa postavila liberalca Wei Daominga 魏道明. Nadalje je otok povišala v status province in v obdobju od leta 1948 do 1951 izvedla volitve tako v provincijski zbor kot tudi volitve za okrožne in mestne uradnike. Položaj otoka se je še izboljšal, ko se je vlada leta 1949 morala umakniti s celine (Rigger 1999: 58).

Poleg navedenega je incident 28. februar 二二八事件 pustil še naslednje dolgoročne posledice (Rigger 1999: 58–59):

- Ni bilo več možnosti mirnega prenosa oblasti Republike Kitajske. Tajvanci, ki so navdušeno pričakovali nacionaliste, so bili nad njimi močno razočarani.
- Nacionalistična vlada je interpretirala incident 28. februar kot dokaz, da Tajvancem ni mogoče zaupati.
- Incident je zasadil seme sovraštva med domačini in celinci. Slednjim je vlada Republike Kitajske zaupala glavne vladne položaje in jim dajala prednost pri izobraževanju.²¹

Po umiku vlade na otok in vse do julija 1950 se je vlada Nacionalistične stranke pripravljala na morebiten napad komunistične vojske. Večina opazovalcev je bila mnenja, da bo otok v nekaj mesecih padel v roke komunistov. Vendar se le-to ni zgodilo. Ko je 27. julija 1950 izbruhnila korejska vojna, se je predsednik ZDA Truman ustrašil prodora komunističnih sil v vzhodno Azijo. Zaradi tega je v Tajvansko ožino poslal 7. floto ZDA, da bi odvrnila komunistični napad na otok Tajvan. Istočasno so ZDA obljubile Republikii Kitajski na Tajvanu ekonomsko in vojaško pomoč, v kolikor se bo vzdržala napadov na celino. Tako je režim Nacionalistične stranke ostal na otoku Tajvan (Saje 2004: 155).

¹⁹ Nekdanji predsednik Li Denghui navaja, da naj bi bilo okoli 30 tisoč žrtev nasilja (Lee 1999: 36).

²⁰ Leta 1950 je bil usmrčen zaradi domnevne kolaboracije s komunisti (Rigger 1999: 58).

²¹ Mandarinščina postane uradni jezik.

6.1.2 Problemi in popravki ustave

Po ustavi je Republika Kitajska definirana kot celotno ozemlje Kitajske, zato ji je njeno začasno bivanje na Tajvanu povzročilo številne ustavne probleme (Rigger 1999: 59–60):

- Republika Kitajska na Tajvanu je nepopolna, zato je ponovna osvojitve celine nujna. Legitimnost Republike Kitajske je odvisna od ohranjanja skupnega naroda, zato je ločitev otoka in celine začasna.
- V teoriji je Tajvan ena izmed provinc Republike Kitajske, dejansko pa Tajvan predstavlja Republiko Kitajsko. Nacionalistična vlada je ta problem rešila tako, da je ozemlje, ki ga je nadzirala tajvanska provincijska vlada, še dodatno nadzirala centralna vlada. V kolikor bi Tajvan nadzirala le centralna vlada, otok ne bi bil provinca Republike Kitajske, zato je Tajvan imel dve vladi, ki sta nadzirali povsem enak teritorij. Kasneje je vlada rešila prekrivanje centralne in provincijske vlade z ustanovitvijo dveh posebnih mest, mesta Tajpej in mesta Gaoxiong.
- Vlada Republike Kitajske se je soočala s svojim mednarodnim položajem. Po padcu dinastije Qing so svetovne države priznale Republiko Kitajsko kot legitimno vlado kitajskega prebivalstva. Po umiku vlade na Tajvan so številne države še nadalje priznavale Republiko Kitajsko in podpirale njen cilj osvojitve celine. Z ameriško pomočjo so nacionalisti tudi dosegli mednarodno izolacijo Ljudske republike Kitajske in obdržali sedež v Združenih narodih. Kot bomo videli kasneje je upravičenost Republike Kitajske, da je le ona legitimna kitajska vlada, postajala vedno težje branljiva.

Po Sun Yatsenu ustava predvideva predsednika, Državni zbor in pet yuanov. Na čelu Izvršilnega yuana je premier, imenovan s strani predsednika države in je odgovoren Zakonodajnemu yuanu. V praksi pa so Republiko Kitajski vladali predsedniki, še posebej Chiang Kaishek, Jiang Jingguo 蔣經國 in tudi Li Denghui 李登輝.²² Državni zbor je odgovoren za spremembo ustave, vendar je od leta 1949 dalje večinoma deloval kot aparat Nacionalistične stranke. Pred njegovo reorganizacijo v letu 1991 je sprejel nekaj ustavnih sprememb in z veliko večino potrdil predsedniške kandidate Nacionalistične stranke (Rigger 1999: 61).

²² V času predsedovanja so bili vsi tudi predsedniki Nacionalistične stranke.

V teoriji je bila Republika Kitajska decentralizirana država z demokratično izvoljenimi izvrševalci in zakonodajalci na vseh ravneh države. V praksi pa se je sistem zelo redko posluževal teh ustavnih idej. Vse do leta 1991 je vlada vztrajala, da je trajajoča državljanska vojna ustvarila okolje, v katerem ni možno izvršiti popolne ustavne demokracije. Izredne določbe so izpodrinjale demokratični duh in decentralizacijo, prav tako pa tudi volitve v centralno vlado. Na državni ravni je ustava dajala izvoljenim članom Zakonodajnega yuana široka pooblastila, vendar v praksi do leta 1990 niso imeli pomembne vloge pri snovanju politik. Jiang Pinglong in Wu Wencheng sta zapisala: »Vse pomembne in ne tako pomembne politike so morale biti najprej sprejete s strani (Nacionalistične stranke) Centralnega stalnega komiteja ... Če je bila zakonodaja zaželjena, so člane Zakonodajnega yuana zaprosili za izpolnitev formalnosti.« (Jiang in Wu, v Rigger 1999: 62–63)

Najpomembnejšo omejitev zakonodajne oblasti so predstavljali t. i. »višji parlamentarci« 晚年議員, ki so bili izvoljeni na celinski Kitajski v letih 1947 in 1948. Ko se je vlada umaknila na Tajvan, so ti člani obdržali svoje sedeže v državni zakonodaji. Zaupan jim je bil cilj ponovne osvojitve celine. Ker je režim videl sebe kot vlado vseh Kitajcev, je potreboval v zakonodaji tudi predstavnike iz vseh provinc. Ko je njihov mandat potekel, celina še ni bila osvojena, zato so ti parlamentarci ostali na svojih položajih (Rigger 1999: 63).

Ustava Republike Kitajske je tudi predvidevala množstvo političnih strank, ki bi med seboj tekmovali na svobodnih volitvah, vendar so izredni dekreti, sprejeti med leti 1949 do 1987 prepovedovali ustanavljanje novih političnih strank. Ti dekreti so vključevali naglo sodišče in niz ustavnih dopolnil, imenovanih Začasne določbe, učinkovite med obdobjem mobilizacije za zadušitev komunistične vstaje 動員勸亂時期臨時條款 (začasne določbe). Pod temi določbami je bila Republika Kitajska enostrankarska država pod vodstvom Nacionalistične stranke. Dian je zapisal: »Stranka je popolnoma monopolizirala oblast znotraj vlade, vojske in policije.« (Dian, v Rigger 1999: 63)

Organizacija Nacionalistične stranke je bila v veliki meri oblikovana po leninističnem zgledu. Bila je centralizirana, disciplinirana stranka, čeprav je bilo članstvo v tej stranki lažje dobiti kot v drugih leninističnih strankah. Poudarjala je demokratični centralizem, profesionalno vodenje in mobilizacijo. Njena osnovna enota je bila celica, preko katere so bili člani stranke nadzirani in mobilizirani. Najvišji strankin organ je bil Centralni stalni komite Nacionalistične

stranke. Pod tem organom je bil strankin centralni komite, pod katerim so bile geografsko in funkcionalno organizirane strankine podružnice. Člani in voditelji Nacionalistične stranke so bili v veliki večini celinci. Takšna premoč celincev v stranki je povzročala nejevoljo med nasprotniki režima, ki so zatrjevali, da vlada Nacionalistične stranke ne predstavlja prebivalcev Tajvana (Rigger 1999: 64).

Konflikte znotraj stranke glede demokracije in avtoritizma je stranka delno rešila s Sunovo idejo o političnem tutorstvu. Nacionalisti so obdobje političnega tutorstva objavili že pred letom 1949, vendar so omejitve političnih in državljanskih pravic na Tajvanu zahtevale drugačno utemeljitev. Zhou in Nathan sta dejala, da je Nacionalistična stranka

sebe utemeljevala kot moralno in tehnokratsko stranko, ki je sposobna vodenja državne izgradnje in postopnega vpeljevanja popolne ustavne demokracije ... Po oblikovanju svoje vlade na Tajvanu je stranka utemeljevala svoje omejitve političnih in drugih pravic ... ne kot potrebo revolucionarne države, ampak kot začasne ukrepe, ki izvirajo iz okoliščin državljanske vojne med režimoma Nacionalistične stranke in Kitajske komunistične stranke. (Zhou in Nathan, v Rigger 1999: 65)

6.1.3 Gospodarske reforme

Na področju gospodarstva je vlada Nacionalistične stranke najprej izvedla zemljiško reformo. Med leti 1949–1951 je vlada podražila ceno zemlje in jo razdelila kmetom zakupnikom. Leta 1953 je zakon o zemljištvu omejeval posest na tri hektarje. Veleposestniki, ki so presegali to omejitev, so svojo zemljo zamenjali za obveznice in delnice v vladnih podjetjih. Ta reforma je spremenila zemljiško lastnino in na tisoče kmetov zakupnikov je vodilo majhne, samostojne posesti. Zemljiška reforma je dosegla tri pomembne cilje (Rigger 1999: 68):

- Povečala je kmetijsko produktivnost in celotno produkcijo. To je bil pomemben predpogoj za razvoj industrije, saj je produktivnost omogočila nova delavna mesta v industriji, kmetijski presežki pa so prinašali kapital za investiranje.
- Zemljiška reforma je uravnotežila razdelitev bogastva, dohodkov in družbenega statusa v ruralnih področjih. Propadla je struktura tradicionalne kitajske družbe z ostro delitvijo na gospodo in kmete. Tajvan je postal ozemlje majhnih, samostojnih kmetov, ki so se kmalu povezali s trgovsko mrežo.

- Z zemljiško reformo je vlada pridobila podporo številnih malih kmetov, ki jih je integrirala v sistem Republike Kitajske. Medtem ko so veleposestniki trpeli zaradi velikih gospodarskih izgub, se je večini kmetov prihodek in njihov družbeni status izboljšal. Dvig njihovega položaja je povečal njihovo zaupanje in pripravljenost za sodelovanje v političnih in družbenih organizacijah.

Po zaključku zemljiške reforme so tehnokrati svojo pozornost usmerili na razvoj industrije. Leta 1953 je vlada v Republiki Kitajski sprejela strategijo »nadomestitev uvoza«. Država je namenila neposredne subvencije in carine za spodbujanje velikih podjetij in težke industrije, da nadomestijo uvozne izdelke z izdelki, ki so narejeni doma. V začetku 60-ih let so se odločili, da gospodarsko strategijo dopolnijo s politiko »izvozno usmerjene industrializacije«. Tajvan je kot zaveznik hladne vojne prepričal ZDA, da so svoj trg odprle tajvanskemu gospodarstvu. Po drugi strani je vlada v Republiki Kitajski z reformo carinskega sistema in liberalizacijo trgovinskih pravil pričela spodbujati tuje investiranje na otoku. Postopoma so tuja podjetja začela odpirati svoja podjetja na Tajvanu in začela kupovati njihove izdelke. Rezultat tega je bilo velikansko povečanje števila majhnih in srednjih tajvanskih podjetij za pomoč tujim investitorjem. Ta majhna in srednja podjetja so postala trdna podlaga tajvanskega gospodarstva, vendar jih država nikoli ni finančno podpirala. Podpirala je večja in vladna podjetja, kar je postalo izvor trenj med državo in tajvansko družbo (Rigger 1999: 69–70). V 60-ih in 70-ih letih je bilo očitno, da je gospodarska rast Tajvana na višku. Med leti 1960–1980 se je BDP na prebivalca od 130 USD povečal na 2.100 USD. Tajvanski BDP je od leta 1960 do 1982 v povprečju rasel po 8,4 % na leto (Cheng, v Rigger 1999: 70).

6.1.4 Začasne določbe in naglo sodišče

Ker sočasne določbe ovirale izvršitev popolne ustavne demokracije, je režim Nacionalistične stranke lahko uporabljal svojo avtoriteto nad vojsko, izobraževanjem in mediji ter prepovedal opozicijsko delovanje in ideje. V največji meri so nacionalistom dajale legitimnost pri boju nad komunizmom. Ta princip je ostal v veljavi vse do leta 1991, ko je predsednik Li Denghui razglasil konec državljanske vojne.

Najpomembnejša posledica začasnih določb je bila osvoboditev predsednika ustavnih omejitev in omogočanje neomejenega vladanja. Razveljavili so omejitve predsedniškega

mandata in pooblastili predsednika za spremembo sestave centralne vlade. Začasne določbe so zamrznile položaj na celini izvoljenih zakonodajalcev, ki so absolutno podpirali avtoritarno oblast predsednika republike. Če so izredne določbe določale naravo moči znotraj centralne vlade, je naglo sodišče predstavljalo ogrodje za izvrševanje te moči. Naglo sodišče na celini so prvič izvedli leta 1934. Na Tajvan so ga razširili leta 1949 in uzakonili leta 1950. Izvrševanje naglega sodišča je bilo v pristojnosti Poveljstva tajvanske garnizije. Poveljstvo je ohranilo nadzor nad lokalno vlado in nad uveljavljanjem zakona, zapiralo je politične nasprotnike, uničevalo opozicijske publikacije, izvrševalo cenzuro in nadzor nad slehernim državljanom Tajvana. Naglo sodišče je tudi določalo vojaške procese, sojenja za določene prekrške in ostro omejevalo svobodo posameznika (Rigger 1999: 70–71). Glede na poročila Diana »so približno 10 tisoč primerov obravnavali na vojaških sojenjih v letih 1950–1986.« (Dian, v Rigger 1999: 71)

Začasne določbe in naglo sodišče sta uničevala politično delovanje opozicije. Omejena so bila javna zborovanja, širjenje idej in informacij. Prepovedano je bilo ustanavljanje novih političnih strank, s čimer si je Nacionalistična stranka utrdila dominanco v javnem življenju. Z zamrznitvijo števila časopisnih dovoljenj na 31 so si Nacionalistična stranka in njeni zavezniki priskrbeli nadzor nad mediji. Na kratko, izredni dekreti so ukinili politično svobodo, določeno z ustavo Republike Kitajske. Naglo sodišče in začasne določbe so ustvarile ozračje, v katerem politično delovanje zunaj Nacionalistične stranke ni bilo mogoče. Številni študentje, intelektualci in zamejski Kitajci so zaradi svojih političnih idej ali zaradi druženja z ljudmi, katerih politika je bila sumljiva, trpeli leta in leta. Takšno zatiranje je privedlo do tega, da so številni Tajvanci postali poslušni režimu (Rigger 1999: 71).

Preko izobraževalnega procesa je režim poudarjal svoj lastni pomen in propagiral svoje cilje. Chen Mingtong je izpostavil, da so bile »šole najpomembnejše orodje politične indoktrinacije« (Chen, v Rigger 1999: 72). Učni program je vključeval študij Sunovih spisov, ure geografije in zgodovine so se osredotočile na celino, medtem ko je bil Tajvan prikazan kot majhna provinca Republike Kitajske. Študente so stalno opominjali, da razmišljajo, da je Tajvan le odskočni oder za osvojitve celine in ne kot dragocena domovina. Sistem je namenil veliko pozornosti pospeševanju uradnega jezika mandarinščine in odvrčanju tajvanskega dialekta. Učitelji so učence, ki so govorili tajvansko, kaznovali s čiščenjem, ali so jih prisilili, da so nosili poniževalne plakate. Zmanjšali so količino časovnega programa, namenjenega v tajvanskem jeziku. Kampanja po širjenju mandarinščine je uspela, vendar pa napor za

izkoreninjenje tajvanščine ni dosegel zelenih rezultatov (Rigger 1999: 72–73). Kot vidimo danes, je režim ustvaril dvojezični narod, v katerem več kot tri četrtine prebivalstva govori oba jezika: mandarinščino in tajvanščino ali mandarinščino in dialekt Hakka.

Režim Nacionalistične stranke je nadziral tudi organizacije. Do 70-ih let so bile skoraj vse politično primerne skupine na Tajvanu organizirane s strani stranke ali državnih organov. Ob spoznanju nujnosti družbenih organizacij je režim ustanovil skupine, ki jih je enopartijska stranka uporabila za družbeno, politično, še posebej pa za volilno podporo. Z ogromno družbeno, politično in gospodarsko premočjo je partija podpirala organizacije, ki so zavirale razvoj neodvisnih interesnih skupin in političnega pluralizma. Za Republiko Kitajsko je bil značilen t. i. strankarsko-državni korporativizem, saj je bila ideja tega korporativizma skladna z ideologijo Nacionalistične stranke. Voditelji Republike Kitajske so od Suna dalje poudarjali mobilizacijo kot glavno nalogo stranke. Sunova teorija političnega tutorstva se je naslanjala na idejo, da morajo biti državljani mobilizirani v revolucionarno stranko.²³ Zaradi tega je predsednik Chiang Kaishek v letu 1952 zahteval ustanovitev kmečkih in delavskih organizacij za izboljšanje življenjskega standarda, za postavitve temeljev za demokracijo in za pospešitev sodelovanja med delodajalci in delojemalci. Za doseg cilja je vlada dala blagoslov številnim združenjem: kmečka združenja, delavski sindikati, trgovinske zbornice, ženska združenja in industrijske ter poklicne organizacije. Režim ni skrival namena po nadzoru teh skupin. V večini primerov so bili voditelji teh organizacij člani Nacionalistične stranke (Rigger 1999: 74–80).

6.1.5 Časnik Svobodna Kitajsko

Leta 1960 je na celini rojen učenjak Lian Zhan 連戰 ustanovil časnik Svobodna Kitajsko 自由中國, ki je promoviral demokracijo in demokratične vrednote, boj proti širjenju komunizma, boj za osvoboditev Kitajcev, ki živijo pod režimom komunizma, ter boj za preobrazbo celotne Kitajske v svobodno Kitajsko. Prvotno je časnik užival pokroviteljstvo najvišjih uradnikov vladajoče stranke. Po nekaj mesecih pa je uredništvo časnika spremenilo svojo politiko in začelo kritizirati politike Republike Kitajske, kar je privedlo do trenj med časopisom in njegovimi nekdanjimi pokrovitelji. Časnik je svobodno pozval k ustanovitvi

²³ Beri Nacionalistično stranko.

opozicijske stranke, Kitajske demokratske stranke 中國民主黨. Nacionalistična stranka je jezno odreagirala na te pobude in pospešeno pričela s propagando proti novi politični stranki. Meseca septembra so člani Poveljstva tajvanske garnizije aretirali Lian Zhana in enega od urednikov časnika Svobodne Kitajske. Lian je bil obtožen širjenja komunističnih gesel in dajanja zavetja pristašem komunizma. Lokalno ljudstvo je zahtevalo njegovo izpustitev, vendar brez uspeha. Celo nekateri v vladajoči stranki, kot recimo Fei Xiping, so imeli pomisleke o upravičenosti aretacije Lian Zhana. Fei Xiping je bil zaradi dvomov izključen iz stranke, 16 let kasneje pa je postal ustanovitveni predsednik prve tajvanske opozicijske stranke, Demokratske napredne stranke. Incident Svobodna Kitajska je razkril nevarnosti in težave, s katerimi so se soočali politični nasprotniki. Po letu 1960 si je zelo malo Tajvancev upalo izzivati vladajočo stranko (Rigger 1999: 103–105).

V 50-ih in 60-ih letih je vlada v Republiki Kitajski uživala relativno stabilnost v svoji notranji in zunanji politiki. Pod strogo roko Chiang Kaishka je bila domača opozicija vse prej kot opazna, po drugi strani pa so lokalne volitve vključevale številne Tajvance v aktivne podpornike Nacionalistične stranke. V času hladne vojne je mednarodna skupnost nudila Republiki Kitajski podporo kot braniteljici pred ekspanzijo komunistov v vzhodno Azijo. Na ta način so voditelji Republike Kitajske lahko ignorirali ali zatirali pritiske po demokratičnih težnjah. V 70-ih letih se je položaj Republike Kitajske zelo spremenil. Soočiti se je morala s številnimi težavami, tako s političnimi in gospodarskimi kot tudi z notranjimi in mednarodnimi, zato se je vodstvo Nacionalistične stranke lotilo političnih reform. Proces reform se je pospešeno začel izvajati po letu 1977.

6.2 Reforme Jiang Jinguoja (1972–1988)

Mednarodni položaj Republike Kitajske se je v 70-ih letih oslabil. Njena zahteva po suverenosti nad celotno Kitajsko je postajala globalna šala. Po nekaj desetletjih je Komunistična stranka Kitajske uspešno konsolidirala svojo oblast na celini in se postavila v vlogo voditelja tretjega sveta, po drugi strani pa Tajpej ni mogel več verodostojno trditi, da mu le malo manjka do zavzetja celine. Medtem je mednarodna skupnost pričela razmišljati o nujnosti navezave stikov z Ljudsko republiko Kitajsko. Odločilna karta je padla v Združenih narodih. Leta 1971 so Republiko Kitajsko izključili iz te mednarodne organizacije (Rigger 1999: 106).

Tudi ZDA, kot najtesnejši mednarodni partner Republike Kitajske, so ji obrnile hrbet. Ko je prišlo do razdora partnerstva med Pekingom in Moskvo, so ZDA pričele razmišljati o navezavi tesnejših stikov s Pekingom. Decembra 1978 je predsednik Carter razglasil namero po ureditvi odnosov s Pekingom. Rezultat normalizacije odnosov je bil prekinitev diplomatskih odnosov z Republiko Kitajsko in leta 1979 podpisana Listina o odnosih s Tajvanom 台灣關係法, v kateri so ZDA obljubile, da bodo Tajvan oskrbovale z obrambnim orožjem in obdržale neuradno predstavniško pisarno v Tajpeju (Rigger 1999: 107).

6.2.1 Začetki vzpona opozicijskih gibanj

Te mednarodne težave so povzročile tudi notranje probleme na Tajvanu, predvsem gospodarske težave, upadanje javne morale in zaupanja, naraščanje zamejskega gibanja za neodvisnost Tajvana in oživljanje domače opozicije. Tajvansko gospodarstvo je leta 1973 prizadel hud embargo OPEC-a. Skoraj vso nafto je uvažal iz virov OPEC-a in nafta je predstavljala tri četrtine energetske potreb otoka. Kljub hitri prebroditvi krize je naftni embargo razkril otoško ranljivost na spremembe v svetovni ekonomiji (Rigger 1999: 108).

Istočasno je prišlo do prevetritve političnega sistema Republike Kitajske. Državne zakonodajne organe so izvolili v 40-ih letih, položaje parlamentarcev pa zamrznili. Do leta 1965 je njihovo število nezadržno padalo. Številni parlamentarci se nikoli niso preselili na otok, drugi so ga zapustili, ko je bilo upanje na osvojitve celine vse bolj oddaljeno. Nekateri so umrli, veliko pa jih je bilo prestarih ali slabotnih za učinkovito opravljanje svojih dolžnosti. Leta 1948 se je več kot 90 % predstavnikov Državnega zbora²⁴ udeležilo zasedanja, medtem ko leta 1954 le skoraj polovica, leta 1984 pa je ostalo le še 797 predstavnikov. Po drugi strani so se na otoku začela ugibanja o nasledstvu Chiang Kaishka. Leta 1972 je njegov sin Jiang Jinguo prevzel večino predsedniških obveznosti, vendar znotraj vodstva Nacionalistične stranke ni bilo soglasja o tem, da bi Jiang mlajši zasedel prestol predsednika države (Rigger 1999: 108).

²⁴ Skupno število izvoljenih predstavnikov je bilo 3.045.

Režim se je znašel tudi v težavah pri zatiranju domače in tuje opozicije. Najbolj resne grožnje so prihajale iz tujine, in sicer od skupine Gibanje za neodvisnost Tajvana. Številni privrženci tega gibanja so z otoka pobegnili v času belega terorja. Bili so mnenja, da je edino upanje za Tajvan svoboda, ki bi jo vlada lahko dosegla s prenehanjem zahtev po teritoriju celine in s tem, da Republika Kitajska postane tajvanska država. Kljub temu da je režim imel močno nadzorstvo nad zunaj meja živečimi Kitajci in se je uspešno vtihotapil v skupino Gibanje za neodvisnost Tajvana, je bilo zatiranje političnih nasprotnikov zunaj meja mnogo težje kot doma (Rigger 1999: 108).

Zatiranje domačih aktivistov za neodvisnost Tajvana je bilo zelo močno. Na podlagi raziskav Ralph Clougha »je bilo več Tajvancev aretiranih zaradi teženj po neodvisnosti, kot pa zaradi sodelovanja z Ljudsko republiko Kitajsko« (Clough, v Rigger 1999: 109). Zaradi prevelikega tveganja se gibanje za neodvisnost po otoku ni razširilo. Leta 1965 je en primer polnil časopise: profesor tajvanske univerze Peng Mingmin je bil obsojen na osem let zapora zaradi priprave manifesta za neodvisnost otoka. Uspelo mu je pobegniti v tujino, 30 let kasneje pa se je vrnil v boj za predsedniški položaj. Končal je na drugem mestu z 21 % glasov (Rigger 1999: 109).

Po zatrtju Lian Zhanove Kitajske demokratske stranke se je leta 1971 pojavilo novo opozicijsko gibanje. Izbruhnilo je kot rezultat šibkega odziva vlade v Republiki Kitajski, ko je Japonska zahtevala otočje Diaoyutai. Otočje, ki je nekaj več kot skalovje sredi morja med Tajvanom in Japonsko, je glavna točka nacionalnega ponosa Kitajcev in Japoncev. Najglasnejše pozive glede vprašanja Diaoyutai je dala revija Intelktualec. Revija je vlado obtožila prodajanja kitajskega ozemlja uporniški Japonski in počasen odziv na pritiske ZDA. Oblast se je poslužila represivnih elementov, zadušila gibanje, revijo in njene urednike pa razgnala ter tako vprašanje Diaoyutai začasno umaknila iz dnevno-političnega dogajanja (Rigger 1999: 109–110). Konflikt Diaoyutai se je pojavil ponovno leta 1990, ko je desno krilo japonske vlade na enem izmed otokov Diaoyutai prižgalo svetilnik in izobesilo japonsko zastavo. Prebivalec Hongkonga je bil ubit, ko je poskušal priplavati do otočja in na njem izobesiti zastavo Ljudske republike Kitajske. Patriotske demonstracije v Pekingu so bile zatrte, saj so ogrožale dobre odnose med Pekingom in Tokijem. Ostro so se odzvali tudi radikalni nacionalisti na Tajvanu in protestirali zoper šibak odziv uradnega Tajpeja na japonsko »žalitev« (Rigger 1999: 209).

6.2.2 Tajvanizacija

Režim Nacionalistične stranke se je na omenjene izzive odzval protislovno. Po eni strani je zapiral politične nasprotnike in publikacije, po drugi strani pa je začel z izvajanjem nekaterih političnih reform. Leta 1966 je Državni zbor spremenil začasne določbe, ki so pričele dovoljevati naknadne volitve v Državni zbor, Zakonodajni in Nadzorni yuan. Prve naknadne volitve so bile izvedene leta 1969 in so povečale Zakonodajni yuan za 11 članov, Državni zbor pa za 15 predstavnikov. Izvoljeni so bili za nedoločen čas. Na naknadnih volitvah leta 1972 so volitve prinesle dodatnih 53 predstavnikov in 36 članov. Kljub temu so leta 1988 višji parlamentarci predstavljali 91 % vseh predstavnikov Državnega zbora in 76 % vseh članov Zakonodajnega yuana. 86 % predstavnikov zbora je pripadalo Nacionalistični stranki, medtem ko so opozicijski člani v Zakonodajnem yuanu predstavljali le 5 %. Skladno s tem je bilo zakonodajno telo povsem ustrežljivo vodstvu Nacionalistične stranke, kar je zagotavljalo sprejem kateregakoli zakona (Rigger 1999: 110).

Posledica prej navedene reforme je povečala možnosti vključevanja Tajvancev v Nacionalistično stranko in vlado. Naknadne volitve so izvajale pritisk na vladajočo stranko, da postane privlačnejša za volilce, katerih večina je bila tajvanskega rodu. Zato je leta 1972 Jiang Jinguo pričel z izvajanjem t. i. politike »tajvanizacije« 本土化. Čeprav so položaje v centralni vladi še nadalje zasedali celinci, je Jiang pripeljal številne Tajvance v vodstvo Nacionalistične stranke na provincijski in nižji ravni. Izbral je tudi Tajvanca Xie Dongmina za provincijskega guvernerja in postavil prvega Tajvanca za podpremiera. Med leti 1973–1979 je podvojil zastopstvo domačinov v Centralnem stalnem komiteju. Ralph Clough je zapisal: »Celinci so se sedaj začeli pritoževati, kajti vladna politika povečanja imenovanj Tajvancev je krčila njihova delovna mesta.« (Clough, v Rigger 1999: 111)

Režim se je na izzive v 60-ih in 70-ih letih, namesto nadaljevanja politike belega terorja, odločil za modernizacijo svojega položaja, ki ga je Edwin Winckler poimenoval premik »iz trdega v mehki avtoritizem« (Winckler, v Rigger 1999: 112). Kljub temu pa se voditelji Republike Kitajske, še posebej Jiang Jinguo, niso imeli namena odreči oblasti, niti niso imeli želja po ohranitvi sistema, temelječega na vojni s celino, s čimer bi tvegali mednarodno sramoto, domači nadzor in ideološki propad. Na drugi strani so uporniki sistema upali, da bo prišlo do demokratizacije političnega sistema in do pravičnejšega ravnanja s Tajvanci.

6.2.3 Gibanje Dangwai

Leta 1977 se je zgodilo dvoje pomembnih stvari. Kot prvo, prišlo je do prvega resnega premika pri organiziranju nenacionalističnih kandidatov za državne in lokalne volitve. Neodvisneža Kang Ningxiang 康寧祥 in Huang Xinjie 黃信介 sta organizirala skupno kampanjo. Kang in Huang ter njuni sodelavci so bili poimenovali Dangwai²⁵ 黨外. Dangwai je bilo gibanje, ki se je pojavilo leta 1977 in pustilo trajen vtis na politično dogajanje v Republiki Kitajski. Kot drugo, zgodile so se volitve, ki jih je Chen Mingtong označil za »prelomnico v razvoju tajvanske politike«. Tistega leta je prišlo do razdora med vodstvom vladajoče stranke in lokalnimi frakcijami, kar je opoziciji omogočalo dovolj prostora v tekmi na volitvah. Nacionalistična stranka je izgubila štiri mestne zakonodajalce in 21 sedežev v provincijskem zboru (27 %), od tega je pripadalo 14 sedežev kandidatom gibanja Dangwai. Po letu 1977 se Nacionalistična stranka ni več opomogla (Rigger 1999: 114–115).

Naslednje naknadne volitve v Državni zbor in Zakonodajni yuan so bile načrtovane za mesec december 1978 in ponovno je Dangwai pripravil skupno strategijo za izboljšanje volilnih rezultatov iz preteklega leta. Vendar je predsednik Carter tik pred volitvami razglasil normalizacijo odnosov med ZDA in Ljudsko republiko Kitajsko, zato je vlada Republike Kitajske volitve odložila z izgovorom, da si država ne sme privoščiti nestabilnosti v tako kritičnem času. Celo nekateri opozicijski politiki, vključno s Kang Ningxiangom, so se strinjali z vladno odločitvijo. Radikalna stran Dangwaia pa je bila prepričana, da je odlog volitev protiustaven in odseva naglo sodišče Nacionalistične stranke. Ti dogodki so razkrili, da so mnenja znotraj opozicijskega gibanja deljena. Pojavili sta se dve ločeni publikaciji gibanja Dangwai. Kang Ningxiang je izdal revijo Osemdeseta 八十年代, ki je odsevala težnje zmernih politikov, in sicer so se zavzemali za postopne spremembe. Radikalna frakcija s predsednikom Huang Xinjiejem je izdala revijo Formosa 美麗島 in je nagovarjala ljudi k uličnim demonstracijam za doseg hitrih sprememb (Li 2002: 132–133).

²⁵ Pomeni »zunaj stranke«. Termin je označeval politične pripadnike in kandidate, ki niso prihajali iz vrst Nacionalistične stranke.

6.2.3.1 Incident Gaoxiong

Septembra 1979 je skupina Formosa podprla shod v spomin mednarodnemu dnevu človekovih pravic. Mirovni shod se je odvijal v strogem centru mesta Gaoxiong. Na tisoče udeležencev shoda je ob izhodnih delih ugotovilo, da jih je blokirala policija, kar je povzročilo izbruh nasilnih izgrediv. V neredih ni bil nihče ubit, številni pa so bili ranjeni. Državna policija je aretirala osebje revije Formosa ter ostale voditelje in aktiviste gibanja Dangwai. Ta dogodek si je v tajvanski zgodovini prislužil naziv incident Gaoxiong 高雄事件 oziroma incident Formosa 美麗島事件 (Li 2002: 133–134). Režim je obtožence incidenta Gaoxiong kot tudi ostale politične nasprotnike poimenoval za nasilneže 暴徒, kriminalce 不法分子 in povzpetnike 野心分子, ki »ne znajo razlikovati med pravico in krivico«, so »vdani izdajalstvu« in »nimajo čuta do zakonov in morale« 無法無天. Za njih velja, da »povzročajo težave« 滋事, »ne spoštujejo oblasti« 囂張跋扈, »izkrivljajo dejstva« 歪曲事實, »podžigajo množice« in ogrožajo mir in varnost Tajvana (Chao in drugi 1998: 92).

Še hujšo domačo in tujo sramoto je režim doživel 28. februarja 1980. Dan poprej je mati obtoženca v incidentu Gaoxiong Lin Yixionga 林義雄 obiskala v zaporu. Ko je videla dokaz o mučenju, je nemudoma stopila v stik z Amnesty International. Naslednji dan je bila z Linovima hčerkama umorjena, tretja hčerka pa je kljub 20 zabodom napad preživela. Zločin nikoli ni dobil epiloga, kljub temu da je bil dom Lina v času storitve zločina pod policijskim nadzorom (Rigger 1999: 118).

Odložene naknadne volitve v Državni zbor in Zakonodajni yuan so izvedli dve leti kasneje. Prinesle so novo politično ozračje na otoku. Kot prvo, število prostih sedežev se je povečalo – za 97 sedežev v Državnem zboru in za 76 v Zakonodajnem yuanu. Slednji se je povečal za skoraj 25 %. Večje število dodatnih članov je pomenilo, da bi izvoljeni Tajvanci lahko imeli večji vpliv na politično odločanje kot prej, še posebej, ker so bili aktivnejši od višjih parlamentarcev. Kot drugo, volitve leta 1980 so bile prve, ki so jih izpeljali v skladu z novo volilno zakonodajo, ki je povečala število dovoljenih kampanj in oblikovala relativno samostojno osrednjo komisijo za volitve. Kot tretje, vladajoča stranka je prvič sodelovala z opozicijo pri pogajanjih glede pravil za pravično volilno kampanjo (Copper 1997: 138).

Vladajoča stranka se je po svojem programu zavzemala za gospodarski napredek države, za višji življenjski standard in za mirno in enakopravno družbo. Opozicija je na drugi strani izpostavljala politična vprašanja: preklic naglega sodišča, povečanje možnosti za Tajvance, dovolitev svobodnih volitev v centralna zakonodajna telesa, za provincijskega guvernerja in župana mest Tajpej ter Gaoxiong. Na kratko, glavna vprašanja opozicije so bila demokratizacija in etnična pravičnost. Na volitvah je s precejšnjo prednostjo zmagala Nacionalistična stranka in tako še bolj utrdila svoj položaj na oblasti. Gibanje Dangwai je kot celota na zakonodajnih volitvah zabeležilo le 13 % glasov. Ena od skupin Dangwaia pa je dosegla prepričljivo zmago. To je bila skupina žena in odvetnikov obtožencev incidenta Gaoxiong, ki niso bili le izvoljeni, temveč so pobrali tudi največji delež glasov v okrožju. Kampanja teh kandidatov se je dotaknila src volilcev, ki so sočustvovali z obtoženci. Hkrati so volilci oblasti dali vedeti, da ji niso oprostili krutega dejanja (Rigger 1999: 118–119).

Leta 1982 je predsednik Jiang Jingguo za svojega podpredsednika izbral Li Denghuija.²⁶ Li je bil tajvanskega rodu. Njegova izbira je potrdila, da reformistični voditelji znotraj stranke pridobivajo na ugledu. Veličasten uspeh tajvanskih kandidatov na volitvah, priljubljenost gibanja Dangwai in tajvanizacija so prepričale Jianga, da lahko tajvanizacija na višjih položajih doprinese pomembne politične koristi. Velika večina opazovalcev se je spraševala, ali lahko Li po smrti Jianga obdrži svoj položaj. V taki meri se je zaskrbljenost glede nasledstva nadaljevala. Nekateri so se bali vojaškega udara, spet drugi so bili zaskrbljeni glede »dinastije Jiang«, vendar je konec leta 1985 predsednik Jiang ljudstvu obljubil, da ga noben Jiang ne bo nasledil in da Republika Kitajska nikoli ne bo imela vojaške vlade (Rigger 1999: 121–122).

Med leti 1983–1986 se je Nacionalistična stranka soočila s številnimi zadregami in težavami. Oktobra 1984 je bil v Kaliforniji ubit tajvansko-ameriški pisatelj Henry Liu. Liu je tik pred nasilno smrtjo dokončal nedovoljeno biografijo Jiang Jingguoja. Za umor sta bila obtožena predstavnik vojno-obveščevalne službe Republike Kitajske. Primer Liu je škodoval Nacionalistični stranki tako doma kot v tujini. Sprva je bil umor interpretiran kot maščevanje za Liuovo neslavno opisovanje predsednika Jianga. Kot se je kasneje izkazalo, je bil Liu vohun in biografija verjetno ni igrala pomembne vloge pri njegovem umoru. Kakorkoli že, skupine za človekove pravice v ZDA so obsodile ta umor in vlado v Tajpeju pozvale k

²⁶ Predtem je opravljal delo ministra brez listnice, župana mesta Tajpej in guvernerja tajvanske provincijske vlade (Lee 1999: 59).

hitrejšemu izvrševanju demokratičnih reform. Pritisk skupin za človekove pravice pa ni bil povsem brez učinka. Jiang je izpustil številne politične zapornike, zaprte v času belega terorja, prav tako je znižal kazen dvema obtožencema incidenta Gaoxiong (Rigger 1999: 124).

Leto 1985 je bilo za gospodarsko v Republiki Kitajski zelo težko. Zdelo se je, da otoška izvozna gospodarska strategija dosega višek svojih zmožnosti – rast je bila počasnejša in zaupanje investorjev je bilo nizko. Zaradi tega so se na Tajvanu za ohranitev moči na mednarodnem trgu zavzeli za nov pristop, ki je poudarjal visoko tehnologijo, industrijo, temelječo na znanju, in storitveni sektor. Gospodarske težave so podkrepili še gospodarski škandali. Vlada je zaprla vodilno finančno institucijo, saj je bila na robu bankrota. Prišlo je do finančne panike, ki na srečo ni prinesla pokopa drugih finančnih institucij. Oslabila je le zaupanje v tajvansko gospodarsko stabilnost (Rigger 1999: 124–125).

6.2.4 Rojstvo Demokratske napredne stranke

Gibanje Dangwai je izkoristilo škandale Nacionalistične stranke in podporo javnosti ter 28. septembra 1986 ustanovilo Demokratsko napredno stranko 民進黨. Predsednikov odziv na ustanovitev nove politične stranke je razkril, kako se je oblast v sredini 80-ih let spremenila. Namesto da bi razpustil stranko in aretiral voditelje, kot je to storil leta 1960 njegov oče s Kitajsko demokratsko stranko, predsednik Jiang ni storil ničesar. 7. oktobra je predsednik dal izjavo za Washington Post. Dejal je, da bo preklical naglo sodišče čim bo varnostni zakon začel delovati. Prav tako se je strinjal z ustanavljanjem novih strank, vendar pod naslednjimi pogoji: morajo spoštovati ustavo Republike Kitajske, se izogibati komunizmu in težnjam po neodvisnosti Tajvana. Ustanovitelji Demokratske napredne stranke uradno niso sprejeli teh zahtev, v praksi pa se jih v začetku tudi niso posluževali. Nadaljevali so teme gibanja Dangwai, in sicer je bila to potreba po demokratičnih reformah in politika »Tajvan za Tajvance« (Rigger 1999: 126–127).

Volitve leta 1986 v Državni zbor in Zakonodajni yuan so bile prve resnično dvostrankarske v zgodovini Tajvana. Demokratsko napredna stranka je dosegla boljši rezultat kot pred tem gibanje Dangwai. Več kot polovica kandidatov Demokratske napredne stranke je bilo

uspešnih in stranka je pridobila sedeže v obeh telesih. V Zakonodajnem yuanu je Nacionalistična stranka izgubila 3 sedeže, medtem ko je Demokratska napredna stranka pridobila 5 sedežev. Obe stranki sta prevzeli sedeže od neodvisnežev, Nacionalistična stranka 7 in Demokratska napredna stranka 8. Pomembno je tudi to, da so prvi štirje, ki so prejeli največ glasov, prihajali iz vrst Demokratske napredne stranke. Ta naveden uspeh je imel tako pozitivne kot negativne posledice. Po eni strani je kazal, da nekateri kandidati Demokratske napredne stranke uživajo veliko javno podporo, po drugi strani pa je razkril, da nova stranka še ni zmožna porazdeliti svojih glasov tako, da bi bilo v enem okrožju izvoljenih več kot le eden kandidat (Rigger 1999: 127–128).

6.2.5 Preklic naglega sodišča

Predsednik Jiang Jinguo je namero po preklicu naglega sodišča razglasil konec leta 1986, vendar je preklic zahteval zakonodajni postopek, ki se je končal v letu 1987. Osnova za naglo sodišče je bila državna varnost in vladajoča stranka ter večina javnosti je bila še vedno mnenja, da je tajvanska varnostna situacija slaba in da je posebno varstvo še vedno potrebno. Zaradi tega so se zavzeli za sprejem zakona o državni varnosti, ki je med drugim določal, da nihče pri izvajanju ljudske svobode ne sme oskruniti ustave ali zagovarjati komunizma ali delitev narodnega ozemlja (Chao in drugi 1998: 146). Opozicija se je po drugi strani borila proti sprejemu takega zakona, organizirala je številne ulične demonstracije, opozicijski zakonodajalci pa so bojkotirali zaključno glasovanje, ki pa ni odložilo sprejema zakona. Zakon je bil sprejet 23. junija 1987, predsednik Jiang pa je 15. julija 1987 ukazal preklic naglega sodišča (Rigger 1999: 128).

Preklic naglega sodišča je imel pomembne posledice za državljanske pravice. Odstranil je večino omejitev glede parad in zborovanj, vse dokler na njih niso podpirali komunizma, neodvisnosti otoka ali padca ustave. Spremenil je nadzor nad mediji. Medije je pričela nadzirati informacijska pisarna, ki je spadala pod pristojnost Izvršilnega yuana. Prišlo je do preklica omejitev časopisnih dovoljenj, ni pa prišlo do razširitve pravic televizijskih postaj. Še vedno so bile tri od štirih televizijskih postaj pod nadzorom vladajoče stranke. S preklicem naglega sodišča je bilo konec tudi prepovedi o ustanavljanju novih političnih strank. Ker nova pravila niso bila retroaktivna, je bila Demokratska napredna stranka dejansko nezakonita, vendar nihče ni imel želje po njenem zatrtju in kmalu so ji podelili zakonit status. S koncem

prepovedi se je pojavilo veliko število strank, kot recimo Delavska stranka, Socialdemokratska stranka in Zelena stranka, vendar nobena tretja stranka ni imela pomembnega vpliva na politično dogajanje v Republiki Kitajski. Vse do ustanovitve Nove kitajske stranke v letu 1993 (Rigger 1999: 128–130).

Ko je januarja 1988 umrl predsednik Jiang Jingguo, je bila Republika Kitajska povsem drugačna kot takrat, ko je prevzel položaj predsednika države. Politične stranke so tekmovala za volilne glasove na lokalni in državni ravni. S preklicem naglega sodišča so civilna sodišča delovala svobodno, brez vojaškega vmešavanja, čutiti je bilo le politično vmešavanje. Kljub vsemu so bili aktivisti opozicije še vedno nezadovoljni. Zahtevali so še globlje reforme. Predvsem upokožitev višjih parlamentarcev in izvolitev novih zakonodajnih teles na svobodnih in splošnih volitvah, ki bi bile izpeljane brez posebnih privilegijev za vladajočo stranko. Želela je, da se režim odreče monopolu nad radiotelevizijo. Predlagala je tudi temeljito popravo ustave Republike Kitajske, ki bi na novo postavila cilje, in sicer poudarjanje Tajvana kot samega sebe in zavračanje ideje osvojitve celine.

6.3 Li Denghuijeva leta (1990–2000)

Julijski kongres Nacionalistične stranke leta 1990 je potrdil Li Denghuija za predsednika Nacionalistične stranke in izvolil nov centralni komite. Deset najvišjih uradnikov je bilo tajvanskega rodu, ali pa so imeli težnje po reformah. Konzervativni del stranke, ki so ga v celoti zastopali celinci, je bil poražen. Delež Tajvancev v stranki se je skoraj podvojil, iz 20 % na 38 % in Tajvanci so zavzeli večino sedežev v vseh pomembnih organih Centralnega stalnega komiteja (Copper 1997: 145).

Lijeva vlada je v začetku leta 1989 pospešila program reform z dvema zakonodajnima iniciativama (Rigger 1999: 132):

- Zakonodajni yuan je sprejel zakon o organiziranju državljanskih skupin. Postavil je pravila za večstrankarsko tekmovanje. Pred koncem leta je bilo registriranih preko 50 političnih strank, nobeni pa ni uspelo izzvati Nacionalistične ali Demokratske napredne stranke.
- Druga pomembna reforma je bil predlog zakona o prostovoljni upokožitvi višjih parlamentarcev, vendar je predlog propadel, kajti višji parlamentarci niso glasovali za

lasten sestop s položaja. V veliki meri so bili prav oni tisti, ki so zavirali demokratični razvoj države.

Leta 1990 je prišlo do izvolitve novega predsednika Republike Kitajske. Izvolitev je bila v pristojnosti Državnega zbora in ker je le-ta imel 86 % predstavnikov iz vrst vladajoče stranke, ni bilo dvoma, da kandidat Nacionalistične stranke ne bi bil izvoljen, vendar je znotraj stranke prišlo do nesoglasja glede kandidature Li Denghuija za predsednika države. Starejši član stranke in bivši podpremier Lin Yanggang 林洋港 je oznanil, da bo izzval Lija. Lin je bil Tajvanec, vendar konzervativnih pogledov, predstavljal pa je t. i. frakcijo »Nenajvažnejši« 非主流派. Tik pred volitvami je zbral že dovolj podpore za vložitev svoje kandidature, z ali brez imenovanja stranke. Na drugi strani so ga Li Denghui in pripadniki njegove frakcije »Najvažnejši« 主流派 prepričevali o nesmotnosti vložitve predsedniške kandidature. Lijeva frakcija je bila reformističnih pogledov, medtem ko so bili člani Nenajvažnejše frakcije konzervativci, večinoma so prihajali iz celine, tudi njihova volilna baza so bili celinski volilci. Bili so mnenja, da je Li povezan s koruptivnimi lokalnimi politiki in da Tajvan pelje k neodvisnosti, kar je nasprotovalo tako njihovim ideološkim kot tudi pragmatičnim pogledom. Nasprotovali so prizadevanjem za odstranitev višjih parlamentarcev, kajti brez njih ne bi bilo sodelovanja predstavnikov iz celinskih provinc (Rigger 1999: 150–151).

Člani vladajoče stranke so nasprotovali predsedniški kandidaturi Lina, ker je kršila strankarsko disciplino ter enotnost in ker je stranka za predsedniškega kandidata imenovala Lija. Navsezadnje je Lin odstopil od kandidature (Chao in drugi 1998: 188). Državni zbor je s 641 od 688 glasov izbral Li Denghuija za novega predsednika Republike Kitajske. Kljub vsemu izzivalci Lija niso bili popolnoma razočarani. Predsednik je imenoval člana Nenajvažnejših generala Hao Peicuna za premiera (Rigger 1999: 151).

Za pomiritev napetosti znotraj stranke je po zmagi predsednik Li predlagal sklic Konference o nacionalnih zadevah 國是會議, na kateri bi predstavniki različnih političnih pogledov skupaj s strokovnjaki in gospodarstveniki dosegli soglasje o tem, kako naj Republika Kitajska nadaljuje z ustavnimi in političnimi reformami. Cilj, ki ga je zastavil konferenci, je bil ambiciozen: izdelava plana za naslednji korak tajvanske demokratizacije, ki bi bila sprejemljiva za vse pomembne igralce v politični areni. Na dnevni red konference so uvrstili

štiri teme: lokalni vladni sistem, centralni vladni sistem, sprememba ustave in politika do celinske Kitajske (Rigger 1999: 151–152).

Kljub pomembnosti take konference se je večini Tajvancev, vključno s povabljenici, zdel ta dogodek zelo sumljiv. Nekateri strokovnjaki so se bali, da bo konferenca le kupčija dveh glavnih političnih strank in da ne bo prostora za mnenja, ki so nasprotujoča interesom teh dveh strank. Nasprotniki Lija in Demokratska napredna stranka so bili zaskrbljeni, da bo predsednik izrabil konferenco za predstavitev svojega lastnega programa zmernih in postopnih reform. Kakorkoli že, konferenca je bila uspešna in je prinesla soglasja na številnih pomembnih političnih vprašanjih, vključno z neposrednimi volitvami provincijskega guvernerja, župana mest Tajpej in Gaoxiong ter splošnimi predsedniškimi volitvami. Udeleženci so podprli tudi odločitev Sveta višjih sodnikov, da morajo višji parlamentarci Državnega zbora, Zakonodajnega in Nadzornega yuana do 31. decembra 1991 sestopiti s položaja. Strinjali so se s povečanjem avtonomije lokalnih vlad in nenazadnje predlagali razveljavitev začasnih določb in s tem konec obdobja mobilizacije za zatrtje komunistične vstaje. Potrdili so vladne pogovore s Pekingom (Rigger 1999: 152–153).

6.3.1 Odnosi z Ljudsko republiko Kitajsko

V 90-ih letih se je Republika Kitajska morala soočiti s svojim mednarodnim statusom in odnosi z Ljudsko republiko Kitajsko. V začetku oktobra 1987 so državljaniom Tajvana dovolili potovati na celino. Na začetku je bilo to omejeno le na obiske sorodnikov, kmalu pa so se vrata odprla še znanstvenikom, kulturnim skupinam in turistom. Prepovedano je bilo investirati na celini, na kar pa se gospodarstveniki niso ozirali. Ti čezožinski stiki so bili ambiciozni. Tajvanci so se približali celini in prvič po 40-ih letih dobili neposredno sliko celine, kar je mnoge razočaralo. Celina je bila revna in nerazvita, zato se je zdelo, da bi združitev Tajvanu prinesla le neugodne posledice (Rigger 1999: 153).

S povečanjem čezožinskih stikov je prišla tudi potreba po institucijah za urejanje zadev v zvezi s celino. Vlada Republike Kitajske je ustanovila svetovalni svet za predsednika glede celinskih zadev 國家統一委員會. Marca 1991 je Izvršilni yuan potrdil smernice za narodno združitev 國家統一綱領 svetovalnega sveta. Smernice so oblikovale tri predpogoje za

združitev: demokracija, svoboda in enaka blaginja na obeh straneh Tajvanske ožine. Smernice so postavile tudi trinivojski proces za združitev, vključno z zasebno izmenjavo, neposrednimi poštними, transportnimi in trgovinskimi stiki ter obdobje posvetovanj med obema stranema za dogovor o združitvi. Nadalje je vlada ustanovila Svet za celinske zadeve 大陸委員會, ki je bil odgovoren za planiranje, usklajevanje, ocenjevanje in delno izvrševanje politike, povezane s celinsko Kitajsko. Ustanovljena je bila tudi zasebna, neprofitna organizacija Ustanova za izmenjavo med ožinama 海峽交流基金會. Ker je bila zasebna, je obšla prepoved Republike Kitajske po vladnih stikih s Pekingom. Ukvarjala se je predvsem s tehničnimi in poslovnimi zadevami (Rigger 1999: 154).

Maja 1991 je predsednik Li preklical obdobje mobilizacije za zatrtje komunistične vstaje in s tem uradno zaključil kitajsko državljanko vojno. Republika Kitajska ni več zahtevala, da je legitimna vlada celotne Kitajske. Namesto tega so voditelji Republike Kitajske zavzeli stališče, da je Kitajska razdeljena na dve enoti, in sicer pod jurisdikcijo dveh držav. Predstavniki Republike Kitajske Jason Hu je dejal:

»Priznavamo, da je komunistična oblast politična entiteta. Priznavamo dejstvo, da je narod razdeljen in da pred združitvijo Kitajske obe strani, tj. Republika Kitajska in Komunistična stranka, izvršujeta politično oblast na ozemljih pod svojo de facto kontrolo. Vsak ima pravico predstavljati državljane ozemlja pod svojim de facto nadzorom in sodelovati v aktivnostih mednarodne skupnosti.« (Hu, v Rigger 1999: 154)

6.3.2 Diplomacija Republike Kitajske

S preklicom državljanske vojne je vlada Republike Kitajske zavzela nov pristop glede mednarodnih odnosov. Njihova strategija je poznana kot »pragmatična« ali »prilagodljiva« diplomacija, ki bi povečala varnost države. Pragmatična diplomacija je obsegala dva široka segmenta: vzpostavitev uradnih in neuradnih odnosov z drugimi državami ter pridružitvev Republike Kitajske k mednarodnim organizacijam. Nekatere male države so z Republiko Kitajsko navezale popolne diplomatske stike, ponavadi v zameno za pomoč pri razvoju. Večina večjih držav je obdržala s Tajpejem le neuradne stike, čeprav si je vlada skozi 90. leta močno prizadevala za pridobitev podpore po celem svetu. V večini držav je organizirala

kampanje, v katerih so Republiko Kitajsko promovirali kot demokratično, kapitalistično in pacifistično državo, ki si zasluži podporo, prijateljstvo in glas v mednarodnih telesih (Rigger 1999: 154–155).

Ponovno si je želela pridobiti sedež v Združenih narodih. Pod novo formulo »razdeljena Kitajska« Tajpej ni več vztrajal, da je lahko le ena Kitajska prisotna v mednarodnih organizacijah. Voditelji Republike Kitajske so poudarjali primera Vzhodne in Zahodne Nemčije ter Severne in Južne Koreje kot dokaz dvojnega priznavanja, kar bi bilo sprejemljivo tako za njih kot za mednarodno skupnost. Na drugi strani je Peking zavračal dvojno priznavanje in zagovarjal formulo »ena država, dva sistema« 一國兩制 ter vztrajal, da je Tajvan provinca Ljudske republike Kitajske. Prav tako so bili konservativci na Tajvanu mnenja, da bi vstop v Združene narode pomenil pomikanje otoka k neodvisnosti. Takšna razmišljanja so privedla do novih sporov znotraj Nacionalistične stranke, kar je izkoristila Demokratska napredna stranka in začela z močno kampanjo za vstop Tajvana v Združene narode. Leta 1991 je 60 % anketirancev podpiralo takšno politiko, medtem ko je 15 % nasprotovalo tej ideji (Rigger 1999: 155).

6.3.3 Volitve leta 1991 in 1992

Po odločitvi višjih sodnikov glede upokojitve višjih parlamentarcev so bile volitve v Državni zbor določene za mesec december 1991. Novo izvoljeno telo je imelo pomembno odgovornost: dopolniti ustavo in dovoliti splošne predsedniške volitve, bodisi neposredne, kot je predlagala opozicija, bodisi posredne, kot je zagovarjala pozicija. Stalni temi na volitvah sta bili vstop v Združene narode in reforma predsedniškega sistema. Volitve so bile vsekakor pomembne, saj so volilci prvič imeli možnost, da izberejo svoje predstavnike v tako pomemben državni organ. Demokratska napredna stranka je za volitve popravila svoj program in zagovarjala plebiscit, na katerem bi Tajvanci imeli možnost glasovati o neodvisnosti. Poleg neodvisnosti je program opozicije vključeval zahteve po neposrednih predsedniških volitvah in pragmatično diplomacijo, še posebej vstop v Združene narode. Na drugi strani je pozicijska stranka imela kampanjo pod sloganom »reforme, stabilnost in blaginja«. Sklicevala se je na pretekli tajvanski uspeh, tako gospodarskega kot političnega. Zavračala je ideje opozicije po spremembi ustave Republike Kitajske (Rigger 1999: 155–157).

Volilci so se z bali namenov opozicije glede neodvisnosti otoka. V anketi leta 1991 se je 71 % vprašanih strinjalo z izjavo »trenutno je najpomembnejše ustvariti resnično demokracijo na Tajvanu; ne potrebujemo diskusij glede vprašanj neodvisnosti in združitve«. Mnenje je bilo deljeno celo pri vprašanju, ali imajo ljudje pravico zagovarjati neodvisnost s 37 % za in 40 % proti (Chu, v Copper 1997: 278). Skladno s tem so kandidati Demokratske napredne stranke pred volitvami opustili zagovarjanje neodvisnosti in začeli nasprotovati združitvi s celino.

Volitve leta 1991 so bile popolna zmaga za vladajočo stranko in za njen mobilizacijski sistem. Za stranko je volilo 78 % volilcev, medtem ko za Demokratsko napredno stranko 20 %, kar je bilo premalo za potrebno četrtno glasov za izglasovanje veta na predlog spremembe ustave. Kmalu po izvolitvi predstavnikov Državnega zbora se je le-ta sestal, da bi spremenil ustavo. Uspelo mu je sprejeti reforme, ki so preoblikovale Nadzorni yuan in uvedle neposredne volitve za položaj provincijskega guvernerja in županov mest Tajpej in Gaoxiong, medtem ko niso odločali o vprašanju predsedniških volitev, ker v Nacionalistični stranki o tem še ni bilo soglasja (Rigger 1999: 158–161).

Leto kasneje so bile izvedene volitve v Zakonodajni yuan. Rezultati so prinesli nacionalistom le skromno večino, 53 % sedežev, medtem ko so člani Nacionalistične stranke brez strankarske podpore prejeli 8 % glasov. Demokratska napredna stranka je prejela 31 %. Neuspeh nastop nacionalistov je bil posledica propada strankarske discipline in notranjega tekmovanja. Četrtnina članov Nacionalistične stranke, udeleženih na volitvah, je kandidirala brez strankarske privolitve, nadaljnjih 13 % članov je imelo odobritev stranke, vendar jih stranka ni predlagala. Vse večja nesoglasja znotraj vladajoče stranke so privedla do njenega razcepa. Člani radikalnih pogledov so v avgustu 1993 ustanovili Novo kitajsko stranko, ki se je kasneje preimenovala v Novo stranko 新黨. Člani stranke so pozivali k neposrednim predsedniškim volitvam, spoštovanju človekovih pravic, večjemu gospodarskemu povezovanju z Ljudsko republiko Kitajsko in zvestobo Sunovi ideologiji. Večina njenih članov je bila privrženec združene Kitajske. Ta razcep je za Nacionalistično stranko imel številne posledice. Nemudoma se je zmanjšala zakonodajna večina nacionalistov iz 96 sedežev na 90. Razdor je zapletel volilno strategijo stranke, saj so bili volilci Nove stranke trdni volilci Nacionalistične stranke. Zelo težko je bilo predvidevati, koliko volilcev bo ostalo zvestih stranki, ki jih je mnoga leta vzdrževala. Razcep stranke je pomenil tudi politični in

duhovni poraz stranke. Kakorkoli že, razcep Nacionalistične stranke je predsednika Lija še bolj utrdil. Zakonodajne pobude, ki so zaradi notranjih sporov utihnile, so po razcepu oživele. Centralni komite stranke je aprila 1994 predlagal Državnemu zboru predlog o neposrednih predsedniških volitvah in zbor je meseca julija le-tega tudi potrdil (Rigger 1999: 163–168).

6.3.4 Neposredne predsedniške volitve

Prve neposredne predsedniške volitve v zgodovini Kitajske so bile v letu 1996. Od samega začetka je bil Li Denghui nesporen favorit. Čeprav nihče ni dvomil v njegovo zmago, je bila vladajoča stranka zaskrbljena, ali lahko doseže absolutno večino glasov. V nasprotnem primeru bi se moral Li soočiti z močno domačo opozicijo, prav tako bi ga Peking smatral za »šepavca« (Rigger 1999: 174).

Li in njegov sodelavec Lian Zhan 連戰 sta propagirala program stranke, in sicer blaginjo, stabilnost in politične reforme. Njuna kampanja je bila prepričljiva, vendar ne zagotovljena. Kandidata Demokratske napredne stranke sta bila Peng Mingmin in Xie Changting. Peng je bil bivši profesor na tajvanski univerzi in je v izogib prestajanju kazni zaradi promoviranja neodvisnosti otoka zbežal v tujino. Njuna kampanja je poudarjala samoodločbo Tajvancev in napadala avtoritarnost in korupcijo Nacionalistične stranke. Kandidata Nove stranke sta bila bivši visoki funkcionar vlade v Republiki Kitajski Lin Yanggang in bivši premier Hao Peicun. Kritizirala sta Lijevo politiko do celine, ki bi lahko po njunih besedah privedla do vojaškega spora. Kot neodvisna kandidata sta na volitvah nastopala Chen Lian, ki se je odrekel članstvu v Nacionalistični stranki in odstopil s položaja predsednika Nadzornega yuana, in Wang Qingfeng, članica Nadzornega yuana. Njuna kampanja se je od protikandidatov razlikovala v dveh segmentih: Wang je bila edina ženska kandidatka za predsedniški oziroma podpredsedniški položaj in opirala se je na religiozne elemente. Kritizirala sta »umazanost« vladne politike in poudarjala potrebo po »čistih« vladnih predlogih (Rigger 1999: 174–175).

Čeprav so bile prve neposredne predsedniške volitve v Kitajski zgodovini pomemben dogodek, so krize, ki so izbruhnile v mesecu februarju in marcu, skoraj zasenčile volitve. Vlada Ljudske republike Kitajske je bila še vedno besna glede Lijevega potovanja v ZDA,²⁷

²⁷ Po službenem potovanju v državah Južne Amerike se je za kratek čas ustavil v ZDA na neformalnih srečanjih z nekaterimi predstavniki države. Kljub nasprotovanju Pekinga so ZDA Liju izdale turistično vizo.

prav tako je nasprotovala ideji neposrednih predsedniških volitev, saj bi takšne volitve ustvarile predsedstvo, ki bi mu legitimnost dajali državljani otoka. To je bilo za Peking enakovredno neodvisnosti. Voditelji celine so se tudi bali, da bi visoka volilna udeležba okrepila Lija, ki so ga obtoževali neodkritosti glede združitve. Nenazadnje so bile volitve popolna zavrnitev stališča Pekinga, da za kitajsko ljudstvo ni primeren »zahodni« model demokracije. Peking je v mesecih pred volitvami izdal številna svarila, s katerimi je pritiskal na ljudstvo, naj zavrne Lija in njegov »ločitveni« program. Ponavljali so svoje grožnje po uporabi vojaške sile, v kolikor bi si Tajvan prizadeval za neodvisnost. Ker ti ukrepi niso zmanjšali priljubljenosti Lija, je Peking začel izvrševati bolj jasne grožnje. Pričel je z vojaškimi vajami okoli otoka. Ta poteza je na Tajvan prinesla nekaj strahu (Rigger 1999: 175).

23. marca 1996 se je 76 % tajvanskih volilcev uprlo prizadevanjem Pekinga in izbralo svojega predsednika. Večina opazovalcev je bila mnenja, da so prav grožnje celine pomagale k okrepitvi položaja predsednika Lija. Li je prejel absolutno večino glasov, 54 %. Sledil mu je Peng z 21 %, Lin s 15 % in Chen z 10 % glasov. Takoj ko je bilo volitev konec, so se čezožinske napetosti pomirile. Peking je vseskozi vztrajal, da podpora Liju pomeni neodvisnost, na koncu pa je seštel glasove Lija, Lina in Chena ter razglasil, da je 79 % Tajvancev naklonjenih združitvi (Rigger 1999: 176).

Volitve leta 1996 niso bile le zmaga za predsednika Lija. Predsedniške volitve so porušile še zadnjo večjo ustavno oviro do demokratizacije Republike Kitajske. Od takrat dalje so se vse politične odločitve izvrševale v okviru volilnega procesa, ki je bil relativno svoboden in pravičen. Vsekakor je bil politični sistem Republike Kitajske še daleč od idealnega. Korupcije, klientelizma in kupovanja glasov še niso izkoreninili. Prav tako vsi državljani niso uživali enakosti pri dostopu do javnih služb (Rigger 1999: 177).

Julija 1997 je Državni zbor sprejel niz ustavnih dopolnil, s katerimi je okrepil upravno aparaturo. Te reforme so uravnotežile razmerje med predsednikom in zakonodajno vejo oblasti. Ena najpomembnejših praznin med ustavo Republike Kitajske in dejanskim delovanjem vlade je bila koncentracija predsednikove oblasti. Ustava je uvedla parlamentarni sistem brez posebne oblasti za predsednika. Dejansko pa je Republika Kitajska delovala kot predsedniški sistem. Kljub temu dopolnila ustave iz leta 1997 na tej točki niso prinesla sprememb. Dopolnila so dala predsedniku še večjo moč, in sicer, da imenuje premiera brez

odobritve Zakonodajnega yuana. Po drugi strani je Zakonodajni yuan pridobil pravico izglasovanja nezaupnice premieru. Poleg instrumenta nezaupnice so ustavne spremembe prinesle tudi povečanje števila sedežev v Zakonodajnem yuanu, in sicer iz 164 na 225 sedežev. Prav tako so ukinile volitve v provincijski zbor (Rigger 1999: 183–185).

6.4 Demokratska napredna stranka prevzame oblast

Republika Kitajska je v novo tisočletje vstopila z novim predsednikom, ki ni prihajal iz vrst Nacionalistične stranke, ki je na otoku prevladovala vse od njegovega zavzetja. Predsedniške volitve so se vršile meseca marca 2000. Po dolgotrajnih pogovorih je Li Denghui za kandidata Nacionalistične stranke imenoval Lian Zhana. Predstavljal je stabilnost in kontinuiteto. Prihajal je iz zgornjega sloja družbe, zato so ga med kampanjo pogosto obtoževali, da nima posluha za navadne ljudi. Lian je med kampanjo omenil možnost razvoja daljnosežnih izstrelkov za »odvrnitev sovražnika pred napadom Tajvana«. Uradna politika Nacionalistične stranke je kasneje njegovo izjavo preklicala, čeprav ji je bila javnost naklonjena. Ker Song Chuyu ni prejel podpore znotraj lastne stranke, je na volitvah nastopil kot neodvisni kandidat. V času vladavine naglega sodišča Nacionalistične stranke je kot uradni propagandist zaviral težnje po demokratizaciji države. Na te očitke se je odzval takole: »Storil sem, kar bi storil vsak poslušen uradnik. Ni potrebno, da se nenehno obračamo na preteklost.« Zaradi vložitve kandidature je bil izključen iz vrst Nacionalistične stranke, prav tako tudi uradniki, ki so ga pri tem podprli (Roy 2003: 227–229).

Kot kandidat opozicijske stranke, Demokratske napredne stranke je nastopil Chen Shuibian 陳水扁. Lian ga je pogosto naslavljal za »klovna«, čeprav je bil bivši župan mesta Tajpej poznan po svojih sposobnostih in previdnosti. Chen, ki sam sebe naziva kot Abian 阿扁, je odraščal v revni družini blizu bivšega otoškega glavnega mesta Tainan. Končal je študij prava in deloval kot odvetnik obtožencev incidenta Gaoxiong. Zaradi žaljenja Nacionalistične stranke je bil nekaj časa politični zapornik. Še pred volitvami je njegova stranka maja 1999 sprejela resolucijo o prihodnosti Tajvana, s katero so želeli prepričati volilce, da bo Demokratska napredna stranka izvajala odgovorno čezožinsko politiko. Resolucija se je zavzela za status quo in ponovila stališče zmernih politikov Demokratske napredne stranke, da je Tajvan de facto neodvisen, zato ni potrebna formalizacija njegovega statusa. Na področju domače politike se je Chen zavzemal za večjo socialno skrbstvo in za politiko

»zelenega otoka«, s čimer je nasprotoval izgradnji nuklearnega objekta. Zahteval je drugo stopnjo reform, in sicer razvoj neodvisnega sodstva, ki bi užival veliko zaupanja prebivalcev otoka. To sodstvo naj bi uničilo korupcijo in organiziran kriminal. Za sokandidata na volitvah je izbral vodjo zakonodajne oblasti v okrožju Taoyuan 桃園縣 in eno najboljših ženskih političark na otoku, Lü Xiulian²⁸ 呂秀蓮 (Roy 2003: 228).

Prav vsi trije predsedniški kandidati so obljubili državljanom neposredne letalske in pomorske stike s celino. Svojo pozornost so namenili tudi na otoku živeči »manjšini«. Chen je promoviral »belo knjigo politik ljudstva Hakka«, ki je priporočala ohranitev njihove kulture in ustanovitev pisarne za zadeve ljudstva Hakka. Song je podpiral njihova zborovanja, medtem ko je Lian obljubil, da bo v svoj kabinet imenoval predstavnike njihovega ljudstva. Podobno taktiko pri pridobivanju dodatnih glasov so izvajali tudi pri prvotnih prebivalcih. Lian jim je obljubil razvojni sklad, Chen pa je izdal listino o njegovih načrtih za novo partnerstvo med vlado in prvotnim prebivalstvom (Roy 2003: 229–230).

Tako kot pri prejšnjih predsedniških volitvah, se je tudi pri teh oglasila vlada Ljudske republike Kitajske. Opozarjala je, da neodvisnost pomeni vojno. In ponovno je bil Peking nad rezultati volitev razočaran. Volitve je dobil zanj najmanj zaželen predsedniški kandidat Chen Shuibian, ki je prejel 39 % glasov. Zelo malo je za zmago zmanjkalo Songu z 37 % glasov, medtem ko je bila Nacionalistična stranka povsem poražena, dosegla je le 23 % glasov. Sramoten rezultat Nacionalistične stranke je privržence pripeljal na ulice, kjer so zahtevali odstop predsednika stranke Li Denghuija. Večina demonstrantov je bila pristašev Songove politike in bili so mnenja, da je neimenovanje Songa za predsedniškega kandidata povzročilo delitev glasov med privrženci stranke ter nenazadnje njen poraz. Nekateri so celo namigovali, da je Li tajno podpiral Demokratsko napredno stranko in z izbiro šibkega Liana Chenu namerno pomagal pri zmagi. Protesti so bili uspešni in Li ter njegovi najožji sodelavci so odstopili. Na isti dan je Song ustanovil novo politično stranko, imenovano Ljudstvo na prvem mestu 親民黨. To je namigovalo na dejstvo, da nima namena zgladiti sporov in se vrniti v bivšo stranko. Morala Nacionalistične stranke je padla, nekateri člani so bili celo mnenja, da so ji dnevi šteti. Vsekakor do kaj takšnega ni prišlo (Roy 2003: 230–231).

²⁸ Poznana tudi kot Annette Lü.

Prvi nenacionalistični predsednik v zgodovini Republike Kitajske je zasedel položaj z jamstvom po razširitvi socialnega varstva, boju proti korupciji znotraj vlade in z obljubo, da ne bo uvedel novih davkov. Med svojo kampanjo je obljubil tudi t. i. politiko »3 – 3 – 3«: tri tisoč tajvanskih dolarjev za vsakega revnega državljana nad 65 letom starosti, oprostitvev zdravstvenih izdatkov za otroke mlajše od treh let in najem prvega kredita po tri odstotni obrestni meri. Izvršitev teh obljub je bila vsekakor težka naloga Chenove administracije, saj je podedovala velik proračunski deficit iz preteklih nacionalističnih let, prav tako se je država nenehno borila z naravnimi katastrofami. Težak finančni zalogaj je za vlado predstavljal potres septembra 1999. Povečini so bili Chenovi svetovalci mladi, idealistični in neizkušeni. Le tretjina njegovega kabineta je bila članov Demokratske napredne stranke. Še večji problem mu je predstavljala šibka volilna baza, kajti prejel je le 40 % javne podpore, kar mu ni zadostovalo za trden mandat. Vpliv Nacionalistične stranke v ostalih vejah oblasti je bil še vedno velik. Kar je najpomembnejše, Nacionalistična stranka je imela večino v Zakonodajnem yuanu, Demokratska napredna stranka pa le tretjino glasov. Birokracija je prav tako ostala zvesta stari garnituri, predvsem člani vojske Republike Kitajske, ki so bili v večini celinci in so se zavzemali za združitev s celino. Za čim boljše sodelovanje med pozicijo in opozicijo je predsednik Chen članom Nacionalistične stranke v vladi dodelil pomembne položaje, in sicer mesto premiera, zunanjega in obrambnega ministra (Roy 2003: 231–232).

Glede na dejstvo, da je bila v Zakonodajnem yuanu Demokratska napredna stranka manjšinska stranka, Chen Shuibian ni mogel realizirati obljub, ki jih je dal med kampanjo. Prvotni prebivalci so bili razočarani in so ga pozvali k uradnemu opravičilu, kot je to storila novozelandska vlada Maorom, ko je obljubila ustanovitev avtonomnih območij za prvotno prebivalstvo in podporo izobraževanju mladih ter omejitev izkoriščanja otoških gozdnih površin. Demokratska napredna stranka se je poleg tega soočala še s svojimi notranjimi nesoglasji, predvsem pri vprašanju neodvisnosti. Nesoglasje je bilo najbolj vidno pri stališčih Chena in Lüjeve. Predsednik se je zavzemal za spravljivo politiko s celino, medtem ko je podpredsednica izrekala podžigajoče komentarje do Ljudske republike Kitajske. Pogosto je kritizirala njeno upravičenost nad suverenostjo otoka, za kar si je prislužila obsodbo Pekinga, in sicer »izmeček naroda« (Roy 2003: 232).

Najhujši poraz je Chenova administracija doživela pri vprašanju odprtja četrte nuklearne tovarne v mestu Gongliao. Zagovorniki nuklearke so opozarjali na nujnost preprečitve pomanjkanja energije, gospodarske stagnacije in nezaposlenosti. Okoljevarstvena

Demokratska napredna stranka je nasprotno ostro nasprotovala širjenju jedrske energije po otoku in upala na preprečitev njenega odprtja. Premier Republike Kitajske je bil zagovornik odprtja, zato ga je Chen po štirih mesecih in pol zamenjal. Konec leta 2000 je novi premier objavil vladno odločitev o prekinitvi gradnje nuklearke, saj ima Tajvan do leta 2007 zadosti energetske oskrbe, do takrat pa je še dovolj časa za iznajdbo alternativnih virov. Vladna poteza je močno razburila člane Nacionalistične stranke, kajti odločitev o prihodnosti nuklearke bi moral sprejeti Zakonodajni yuan. Politiki vladajoče stranke so pričeli z zbiranjem podpisov za odpoklic predsednika republike,²⁹ medtem ko je bila stranka Ljudstvo na prvem mestu naklonjena izglasovanju nezaupnice premieru in razglasitvi predčasnih parlamentarnih volitev. Tudi Svet višjih sodnikov je sestavil poročilo, v katerem je zapisal, da je bilo dejanje kabineta predsednika in Izvršilnega yuana protiustavno in da je odločitev o ustavitvi projekta izgradnje nuklearnega obrata v pristojnosti Zakonodajnega yuana. Kakorkoli že, gradnja se je nadaljevala (Roy 2003: 233–234).

Nekaj mesecev pred volitvami v Zakonodajni yuan je prišlo do novega razcepa znotraj Nacionalistične stranke. Novi predsednik Lian Zhan je vodil politiko, ki je bila pogodu konzervativnim celincem in nasprotoval čezožinski politiki, ki jo je razvil Li. Po 16. kongresu Nacionalistične stranke, ki je popravil smernice za združitev, s tem, da je črtal Lijevo idejo »posebnih odnosov države z državo« 特殊的國與國關係, je Li Denghui pomagal pri ustanovitvi nove politične stranke Tajvanska zveza za solidarnost 台灣團結大道 in obljubil Chenu pomoč pri odvrčanju pritiskov Pekinga. Nacionalistična stranka je priljubljenega Lija in 11 članov, ki so se pridružili tej stranki, izključila iz svojih vrst. Cilj nove politične stranke je bil oblikovati stranko za tiste privržence, ki so podpirali čezožinsko politiko Demokratske napredne stranke, pri vprašanjih domače socialne in gospodarske politike pa so bili bolj konzervativnih pogledov. Nova stranka naj bi okrepila koalicijo »vsezelenih« 泛綠軍 na račun koalicije »vsemodrih« 泛藍軍, ki je vključeval člane Nacionalistične stranke, Ljudstva na prvem mestu in Nove stranke (Roy 2003: 234–235).

Na decembrskih volitvah v Zakonodajni yuan je Demokratska napredna stranka uživala močno podporo javnosti in povečala število sedežev iz 66 na 87. Njena potencialna koalicijska partnerica Tajvanska zveza za solidarnost je prejela 13 sedežev. Uspešno se je

²⁹ Dve tretjini članov zakonodajnega yuana lahko vloži predlog o odpoklicu predsednika republike. O odpoklicu pa odloča Ljudstvo na referendumu.

odrezala tudi stranka Ljudstvo na prvem mestu s 46 sedeži, medtem ko je Nacionalistična stranka ponovno izgubila. Iz 110 je padla na le 68 sedežev. Nova stranka je zasedla samo en sedež v Zakonodajnem yuanu (Roy 2003: 235).

Na področju čezožinske politike je predsednik Chen Shuibian zavzel milejši ton od svojega predhodnika. Takoj po volitvah se je oddaljiv od tradicionalnih teženj Demokratske napredne stranke po neodvisnosti otoka. Maja 2000 je izstopil iz stranke in dejal, da bo kot predsednik služil vsem ljudem Tajvana. Med uvodnim govorom je dejal, da v kolikor se bo Ljudska republika Kitajska vzdržala uporabe vojaške sile nad Tajvanom,³⁰ njegova vlada ne bo razglasila neodvisnosti, zamenjala imena Republika Kitajska, spremenila ustave z namenom izpolnitve Lijeve ideje »posebni odnosi države z državo«, izvedla referendum o političnem statusu otoka ali razveljavila smernic za narodno združitev, ki so bile osnovane na principu ene Kitajska 一個中國. Na drugi strani pa je Peking od Chena želel, da podpre princip ene Kitajske, ki ga je v letu 1999 zavrgel Li Denghui, saj brez te podpore vlada Ljudske republike Kitajske ne bo nadaljevala čezožinskih pogovorov. Ta obveza je Chena postavila v kočljiv položaj, saj je politična linija, kateri je Chen pripadal, nasprotovala takšni ideji. Prav tako se je večina Tajvancev strinjala s podpredsednico Lü, da je »sprejem ene Kitajske ekvivalentno vdaji«. Zaradi tega je predsednik Chen zavzel stališče, po katerem je princip ene Kitajske lahko predmet pogajanj, ne pa predpogoj (Roy 2003: 236).

V začetku leta 2002 se je vlada v Republiki Kitajski odločila obravnavati prebivalce Republike Mongolije kot tujce. Svet za vprašanje matičnih zadev je potrdil, da bodo Mongoli v prihodnje izključeni iz njegove domene. Svojo potezo je utemeljil s »potrebo po priznavanju stvarnosti«, hkrati pa izzval sume v prokitajskih krogih, da je to zanesljiv korak k spremembi ustave, nato pa morda tudi k novi definiciji Republike Kitajske. Ustava Republike Kitajske, razglašena leta 1947, in vlada generala Chiang Kaishka ni nikdar priznala referenduma t. i. »zunanje Mongolije«, na podlagi katerega je država razglasila neodvisnost od Kitajske. V skladu s tem Mongoli niso potrebovali vizumov za vstop na Tajvan, saj niso bili obravnavani kot tujci. Odločitev vlade v Republiki Kitajski o spremembi statusa mongolskih državljanov ne pomeni, da se Tajpej odreka suverenosti nad ozemljem poldruga milijona kvadratnih kilometrov, kolikor pokriva Republika Mongolija. Po ustavi je sprememba meja možna le z

³⁰ T. i. politika petih ne-jev 四不—沒有.

odobritvijo Državnega zbora, za kar pa še ni potrebnega konsenza med predstavniki (Baković 2002a).

Zadnja leta vse več prebivalcev otoka zahteva, naj se otok uradno imenuje Tajvan in ne več Republika Kitajska. Nekdanji predsednik Li Denghui je dejal, da se v imenu Republika Kitajska skriva ena največjih ovir za pridobitev mednarodnega priznanja in ponovni vstop v Združene narode. Vlada Chen Shuibiana je na potne liste celo dodala ime Tajvan v angleškem jeziku, to svojo potezo pa obrazložila z dejstvom, da tuje obmejne oblasti pogosto niso vedele, za katero Kitajsko gre (Baković 2003). Iz tega je razvidno, da oblasti na otoku resno jemljejo pozive svojega ljudstva. V zadnjem času se na otoku vse pogosteje vršijo domoljubne demonstracije, na katerih demonstranti nosijo transparente z napisi »Mi smo Tajvanci; Radi imamo Tajvan; Sovražimo Ljudsko republiko Kitajsko«, nekateri pa se primerjajo z ameriškim predsednikom Bushem – »Mi smo Tajvanci in ne Kitajci, tako kot je Bush Američan in ne Anglež«. Javnomnenjske ankete iz leta 2002 so prikazovale, da 70 % prebivalcev otoka ne sprejema združitve po principu »ena država, dva sistema«, skoraj 72 % pa se jih je strinjalo s pogojno vzpostavitvijo direktne komunikacije, češ da je to boljše od potez, ki bi lahko vodile v resen spopad s celino. Vse to močno jezi Peking, ki vseskozi opozarja oblasti na Tajvanu, naj pri svojih odločitvah ne pretiravajo in tvegajo vojaškega obračuna (Baković 2002b). Vendar političnih udarcev za Peking ni in ni konca. Septembra 2003 je Zakonodajni yuan kljub ostremu nasprotovanju celinske Kitajske in nesoglasjem med opozicijo in vladno stranjo sprejel predlog zakona, ki med drugim omogoča sklic referendumu o spremembi imena in ustave ter omogoča razpis plebiscita o samostojnosti otoka v primeru, da Kitajska napade Tajvan. Določa tudi, da se ljudsko posvetovanje lahko organizira le v primeru »grožnje iz tujine«. Za predlog omenjenega zakona je glasovalo 108 članov, proti pa 82. Prokitajsko usmerjeni opoziciji je uspelo doseči, da lahko zahtevo za razpis plebiscita podajo le državljani ali člani Zakonodajnega yuana. Vladna stran se je namreč zavzemala, da bi o razpisu lahko odločala tudi sama vlada, čemur je opozicija ostro nasprotovala (spletni vir na 24 ur).

6.4.1 Ponovna zmaga Chen Shuibiana

Do izvedbe prvega referendumu v zgodovini Republike Kitajske je prišlo že v roku pol leta. Izveden je bil istočasno s tretjimi neposrednimi predsedniškimi volitvami. Te volitve so

zaznamovali atentat, minimalna razlika v rezultatih, veliko število neveljavnih glasovnic in fanatični privrženci obeh predsedniških kandidatov, ki bi otok kmalu pripeljali na rob ustavne krize. Za svoj drugi mandat se je potegoval kandidat Demokratske napredne stranke Chen Shuibian, medtem ko je bil kandidat opozicije predsednik Nacionalistične stranke Lian Zhan. Predvolilna kampanja je bila sočna in umazana, od vprašanja suverenosti otoka do odcepitve od Kitajske, pa do tega, koliko ima kdo na bančnem računu in od kod mu ta denar, kdo pretepa svojo ženo in kdo ne ... (Baković 2004a: 24). Med zadnjim predvolilnim shodom Chena se je zgodilo dejanje, ki bi lahko po najhujšem scenariju odložilo volitve. Neznanci so na predsedniška kandidata pozicije Chen Shuibiana in Annette Lü poskušali izvesti atentat. Predsednika so zadeli v trebuh, podpredsednico pa v koleno. Večina opazovalcev je bila mnenja, da lahko neuspeh atentata vpliva na končni izid volitev, ki je bil pred napadom še precej negotov. Raziskave javnega mnenja so namreč pokazale, da volilci Chenu ne bi povsem samoumevno podelili še drugega mandata (Gaube 2004: 7). Od skupno 16,5 milijonov tajvanskih volilnih upravičencev jih je na volilna mesta prišlo približno 80 %. Od tega jih je 6,47 milijonov oziroma 50,11 % glasovalo za Chena, Lian Zhan pa je dobil 6,44 milijonov glasov (Ilić 2004: 6). Poraženi vodja nacionalistov je nemudoma napovedal vložitev peticije za razveljavitev predsedniških volitev. Menil je, da so bile nepoštene, nedemokratske in nadvse sumljive. Obtožil je nasprotnika, da je atentat nase naročil kar sam, da bi se s tem približal zmagi. Njegovi privrženci so na sodišču zahtevali ponovno štetje volilnih lističev. Oddanih je bilo namreč več kot 330 tisoč neveljavnih glasovnic, zato bi ponovno preverjanje veljavnosti listkov lahko prineslo preobrat. Razlika med kandidatoma je bila manj kot 30 tisoč glasov (Grum 2004: 16–17). Vrhovno sodišče je zahtevalo zapečatenje volilnih skrinjic, vendar do ponovnega štetja glasov ni prišlo, kajti Lian Zhan se v zakonsko predpisanem roku ni pritožil.

Prebivalci otoka so na referendumu odgovarjali na dve vprašanji: ali naj Ljudska republika Kitajska umakne 498 vodenih raket, uperjenih proti otoku, in ali bi bilo treba obnoviti pogajanja o izboljšanju odnosov s Pekingom (Baković 2004b: 1). Referendum zaradi prenizke volilne udeležbe ni uspel. Le 45 % volilcev je odgovorilo na vprašanji. Po navedbah osrednje volilne komisije je 92 % tistih, ki so oddali svoj glas, na obe vprašanji odgovorilo z »da«. Na neuspeh referenduma se je odzval Peking in dejal, da je neuspeh referendum »dokazal, da to nelegalno dejanje nasprotuje volji ljudstva« (Dnevnik 2004: 7). Chen Shuibian si je izid referenduma razlagal kot »pomanjkanje razumevanja pomena referenduma za demokracijo«. V svojem zmagoslavnem govoru je tudi dejal: »Iskreno pozivamo oblasti v Pekingu, naj na

rezultate gledajo s pozitivne strani in sprejmejo demokratično odločitev tajvanskega naroda. Odprimo skupaj vrata k mirnemu in trdnemu dialogu.« (Baković 2004b: 1) Kakorkoli že, Chen Shuibianu je v politično življenje otoka uspelo pripeljati zelo pomemben instrument demokracije, slaba udeležba na referendumu pa kaže, da je večina Tajvancev povsem zadovoljna z obstoječim položajem in ne želi vznemirjati Pekinga.

Ko so napetosti po predsedniških volitvah pojenjale, so bile pred vrati nove volitve. Tokrat v Zakonodajni yuan. Na volitvah je zmagala koalicija vsemodrih s 114 sedeži. Demokratska napredna stranka še vedno ostaja največja stranka v yuanu, vendar ima s Tajvansko zvezo za solidarnost le 101 člana. Deset sedežev so zasedli neodvisni kandidati. Volilna udeležba je bila le 59 %, kar je najmanj v zadnjem desetletju. Analitiki so mnenja, da je bilo veliko ljudi razočaranih s politično napetostjo, ki je izbruhnila po marčnih predsedniških volitvah. Takoj po volitvah je vodja opozicije Lian Zhan predsednika Chen Shuibiana pozval, naj spoštuje voljo naroda in za novega premiera imenuje predstavnika opozicije. Chen je to možnost zavrnil, vendar je dejal, da bi moral biti konec volitev začetek sprave in sodelovanja. Dodal je še: »Združimo Tajvan, stabilizirajmo čezožinske odnose in skupaj delajmo za razcvet gospodarstva.« (spletni vir na RTV Slovenija)

Marca letos je vlada Ljudske republike Kitajske zadala močan udarec prebivalcem otoka. 14. marca 2005 je kitajska ljudska skupščina sprejela zakon proti secesiji, s katerim bi ukrotila težnje Tajvana po neodvisnosti. Zakon predvideva uporabo »nemiroljubnih sredstev« v treh primerih: v primeru invazije na Tajvan s strani kakšne druge države, v primeru uradne razglasitve neodvisnosti Tajvana in če bi tajvanski politični voditelji za nedoločen čas odložili dialog o morebitni združitvi. Za omenjeni zakon je glasovalo 2.896 poslancev, proti ni bil nihče, vzdržala pa sta se dva poslanca. Kitajski premier Wen Jiabao je dejal, da je to »zakon za krepitev in promocijo medsebojnih odnosov, za mirno ponovno združitev, ni naperjen proti prebivalcem Tajvana in tudi ni vojaški zakon«. Sprejem t. i. »protiodcepitvenega« zakona 反分裂法 je sprožil val ogorčenja tako na otoku kot v drugih državah. Predsednik Chen Shuibian je zakon označil za grožnjo regionalni varnosti in napovedal, da se mu bo Tajvan uprl (spletni vir časopisa Delo).

7 USTAVA IN ORGANIZACIJA CENTRALNE OBLASTI

7.1 Ustava

Republika Kitajska, ustanovljena 1. januarja 1912, je prva demokratična republika v Aziji. Osnutek ustave Republike Kitajske je bil spisan v letu 1946 s strani predstavnikov Državnega zbora, in sicer v skladu s politično doktrino dr. Sun Yatsena – Trije ljudski principi. Potrjena je bila 1. januarja 1947, veljavna pa je postala 25. decembra istega leta. Ustava temelji na principih nacionalizma, demokracije in ljudskega blagostanja. Princip nacionalizma zahteva enakopravno ravnanje in neodvisen položaj Republike Kitajske v mednarodnih sferah, prav tako tudi enakost med vsemi etičnimi skupinami znotraj države. Princip demokracije zagotavlja vsakemu državljanu pravico do izvajanja političnih in državljanskih pravic, medtem ko princip ljudskega blagostanja poudarja, da mora vlada preko podeljene oblasti delati za blaginjo ljudi in se zavzemati za uspešno gospodarstvo in pravično družbo.

Zaradi komunistične grožnje je Državni zbor leta 1948 k ustavi sprejel dodatni niz t. i. Začasnih določb, učinkovitih med obdobjem mobilizacije za zadušitev komunistične vstaje. Začasne določbe so v celoti nadomestile ustavo in povečale predsednikovo moč v času izrednih razmer. Predsednik Republike Kitajske je lahko sprejel izredne ukrepe za odvrnitev grozeče nevarnosti pri varovanju domovine ali ljudstva, ustanovil organ za oblikovanje pomembnih političnih odločitev v zvezi z državno mobilizacijo in zatrtjem komunističnega upora, prilagodil upravne in kadrovske organe centralne vlade in sprejel predpise volitev za izvolitev dodatnih članov v zakonodajna telesa. V začasnih določbah je bilo tudi določeno, da sta lahko predsednik in podpredsednik izvoljena več kot dvakrat zaporedoma. Po preklicu naglega sodišča in normalizaciji položaja v Tajvanski ožini je Državni zbor leta 1991 sprejel sklep o odpravi začasnih določb. Od takrat dalje je bila ustava Republike Kitajske spremenjena že šestkrat (GIO 2004: 46).

Z zaključkom obdobja komunistične vstaje so nekatera določila ustave postala neuporabna za oblasti v Republiki Kitajski, zato je Državni zbor leta 1991 sprejel dodatnih 10 členov k ustavi. Ključne točke teh popravkov so: predpis o rednih splošnih volitvah v Zakonodajni yuan in Državni zbor; pooblastitev predsednika države, da v primeru izrednih razmer izda izredni dekret za zaščito domovine ali ljudstva; klavzulo, da so pravice in dolžnosti med prebivalci na obeh straneh Tajvanske ožine predpisane z zakonom. Druga poprava ustave je bila izvedena maja 1992, ko je drugi sklic Državnega zbora sprejel osem amandmajev. Glavne značilnosti teh dopolnil so: predsednika in podpredsednika države izvoli ljudstvo svobodnega ozemlja Republike Kitajske za volilno dobo štirih let; člane Nadzornega, Preiskovalnega in Sodnega yuana predlaga in imenuje predsednik države s soglasjem Državnega zbora; temeljne državne politike so se razširile na področja kulture, znanosti in tehnologije, varstva okolja, gospodarskega razvoja in začele poudarjati zaščito interesov žensk, prvotnega prebivalstva in oseb s posebnimi potrebami; višji sodniki morajo oblikovati ustavno sodišče za razsodbo o razpustitvi politične stranke, ki je kršila ustavne določbe (GIO 2004: 46–47).

Leta 1994 je zbor sprejel deset novih ustavnih dopolnil za nadomestitev prejšnjih 18. Ta nova dopolnila med drugim določajo: Državni zbor ima predsednika in podpredsednika; predsednik in podpredsednik države sta izvoljena na neposrednih ljudskih volitvah, medtem ko njun odpoklic še nadalje ostaja v pristojnosti zbora; predsednikova odredba o imenovanju ali razrešitvi javnega uradnika s soglasjem zbora ali Zakonodajnega yuana ne potrebuje

sopodpisa premiera. Tretji sklic Državnega zbora je meseca julija 1997 sprejel 11 novih amandmajev z namenom zamenjave predhodno sprejetih dodatnih členov. Najpomembnejše določbe teh dopolnil so: premier je imenovan s strani predsednika države, brez potrebnega soglasja Zakonodajnega yuana; predsednik države mora v roku 10 dni po izglasovani nezaupnici premieru razpustiti Zakonodajni yuan; vložitev predloga za ustavno obtožbo predsednika ali podpredsednika države se iz Nadzornega prenese na Zakonodajni yuan, lahko pa se vložijo le v primeru veleizdaje ali vstaje; Izvršilni yuan lahko za zakon, za katerega meni, da je težje izvršljiv, zaprosi zakonodajalce za ponovno potrditev; Zakonodajni yuan šteje 225 članov; višji sodniki Sodnega yuana so izvoljeni za dobo osmih let, z nemožnostjo ponovne izvolitve; proračun Sodnega yuana mora biti neodvisen, brez potrebnega soglasja Zakonodajnega yuana; volitve v tajvansko provincijsko vlado so odložene – njeni člani so na predlog premiera imenovani s strani predsednika države; država mora pomagati in varovati existenco in razvoj malih in srednjih podjetij; minimalne zahteve glede financiranja v izobraževanju, kulturi in znanosti so bile odpravljene (GIO 2004: 47).

Leta 1999 je Državni zbor sprejel naslednja dopolnila: četrti sklic Državnega zbora šteje 300 predstavnikov, s pričetkom petega sklica pa šteje 150 predstavnikov – sedeži naj bi bili razdeljeni med političnimi strankami in na podlagi rezultatov volitev v Zakonodajni yuan; v kolikor se v času mandata zbora vršijo volitve članov zakonodaje, mora biti zbor ponovno izvoljen; država mora poudarjati razvoj služb za socialno skrbstvo, prednost pa predvsem nameniti skladom za socialno pomoč in nadomestila za brezposelnost; država mora varovati in pomagati ljudem, ki prebivajo na otočjih Penghu, Jinmen in Mazu. Ta dopolnila je Svet višjih sodnikov leta 2000 razglasil za nične (GIO 2004: 47).

Zadnja pomembna ustavna dopolnila iz leta 2000 so naslednja: Državni zbor šteje 300 predstavnikov, izvoljenih na osnovi proporcionalnega volilnega sistema v roku 6 mesecev po predložitvi predloga Zakonodajnega yuana o spremembi ustave ali državne meje ali v roku 3 mesecev po vložitvi predloga o ustavni obtožbi predsednika ali podpredsednika države; v primeru prostega položaja podpredsednika države le-tega izvoli zakonodajalec; predsednik države predlaga in imenuje člane Sodnega, Preiskovalnega in Nadzornega yuana s soglasjem zakonodajnega telesa (GIO 2004: 48).

Junija 2005 je Državni zbor sprejel nova dopolnila k ustavi Republike Kitajske, ki pa še niso pričela veljati. Z novimi dopolnili bo prišlo do ukinitve Državnega zbora, večina njegovih

pristojnosti bo prenesena na prebivalce Republike Kitajske. V prihodnosti bo imel pristojnost spremembe ustave Zakonodajni yuan, državljani pa bodo na referendumu le-to potrdili ali ovrgli. Ustavno dopolnilo bo sprejeto, če bo zanj glasovalo več kot 50 % volilnih upravičencev. Po novem se bo zmanjšalo število članov Zakonodajnega yuana, iz zdajšnjih 225 članov na 113. Izvoljeni bodo za dobo štirih let. Po ukinitvi zbora bo pravica do potrditve ustavne obtožbe predsednika ali podpredsednika države prenesena na zakonodajalce, sprejeta pa bo, če se bo z obtožbo strinjalo več kot tri četrtine vseh članov yuana. Predsednik Chen Shuibian je tudi obljubil, da bo kmalu prišlo do vložitve še drugih pomembnih ustavnih dopolnil. V naslednjem krogu naj bi odločali o vprašanjih, ali naj Republika Kitajska privzame vladni sistem razdeljen na tri veje oblasti ali pa naj obdrži trenutni petoblastni sistem. Razjasnila naj bi tudi, ali naj Tajvan sprejme predsedniški ali parlamentarni sistem. Ostala vprašanja, o katerih naj bi razpravljali, pa so: popolna odprava provincijske vlade, znižanje starostne meje glede pravice do volitev in da bi k ustavi Republike Kitajske dodali posebno poglavje glede pravic prvotnega prebivalstva (Lee 2005: 1).

Ustava Republike Kitajske predpisuje številne pravice, svoboščine in dolžnosti ljudi. Pravice vključujejo pravico do enakosti, dela, blagostanja in lastnine, prav tako tudi štiri politične pravice: pravica do volitev, odpoklica, pobude in referendumu. Prebivalci imajo dolžnost plačevati davke in služiti vojaški rok. Ljudstvu so dane svoboščine govora, bivališča, potovanja, zborovanja, združevanja in verovanja. Zagotovljena je osebna svoboda. Pravice in svoboščine, ki niso opredeljene v ustavi, so tudi varovane, v kolikor ne kršijo javnega reda in javnih interesov. Ustava vsebuje tudi določila za usmerjanje zakonodaje in postopkov v državi. 13. poglavje – temeljni državne politike 基本國策 – obsega določbe glede politik državne obrambe, zunanje politike, nacionalnega gospodarstva, socialne varnosti, izobraževanja, kulture in obmejnih območij. Omenjene politike predpisujejo vladi, da priskrbi potrebno pomoč za blaginjo in dobro življenje ljudi. 10. dodatni člen pa med drugim poudarja razvoj znanosti, modernizacijo industrije, varovanje okolja, zdravstveno zavarovanje in odpravo spolne diskriminacije.

Ustava vsebuje 175 členov in je razdeljena na 14 poglavij. Do danes je bilo k ustavi sprejetih še 11 dodatnih določil.

7.2 Organizacija centralne vlade

Vladni sistem, kot je določen v ustavi, ima štiri značilne lastnosti (Research, Development and Evaluation Commission³¹ 2005: 1):

- Suverenost ljudstva: Republika Kitajske je utemeljena na Treh ljudskih principih in kot demokratična ljudska republika deluje od ljudi in za ljudi.
- Ločitev oblasti: Državni zbor izvršuje svojo politično oblast v imenu vseh državljanov, medtem ko predsednik države in pet yuanov skupaj izvršujejo vladno politiko.
- Sistem petih vej oblasti: centralna vlada je ločena na pet vej oblasti, in sicer sta zahodnemu modelu izvršilne, zakonodajne in sodne oblasti dodani še kitajski tradicionalni veji vlade – preiskovalna in nadzorna oblast.
- Politično ravnotežje oblasti: oblast centralne in lokalne vlade je razdeljena v skladu s političnim ravnotežjem oblasti. Centralna vlada ima pristojnosti nad zadevami državnega pomena, medtem ko ima lokalna vlada vpliv le nad zadevami lokalne skupnosti.

Vlada Republike Kitajske je razdeljena na centralno, provincijsko/občinsko in lokalno/mestno vlado. Centralno vlado sestavljajo predsednik države, Državni zbor in pet yuanov oziroma svetov. Na provincijski ravni, odkar vlada Republike Kitajske nadzoruje le provinco Tajvan in dve okrožji v provinci Fujian, delujeta le dve provincijski vladi, in sicer tajvanska 台灣省政府 in fujianska provincijska vlada 福建省政府. Slednja nadzoruje lokalne zadeve okrožij Jinmen in Lianjiang 連江縣. Tajvanska provincijska vlada ima popolno jurisdikcijo nad 16 okrožji Tajvana in vsemi mesti, razen mest Tajpej in Gaoxiong, ki imata status posebnega mesta 直轄市³² in sta pod neposredno pristojnostjo centralne vlade. Na lokalni ravni in pod tajvansko provincijsko vlado pa je pet provincijskih mest 省轄市³³ – Jilong, Xinzhu, Taizhong, Jiayi in Tainan ter 16 okrožij. Pod vsakim okrožjem so okrožna mesta 縣轄市³⁴ (GIO 2004: 48–50).

³¹ V nadaljevanju besedila RDEC.

³² Mesto z več kot 1,25 milijona prebivalcev (GIO 2004: 66).

³³ Področje z več kot 500 tisoč prebivalci in je krati politično, gospodarsko in kulturno pomembno. Mesto ima enak status kot okrožje (GIO 2004: 66).

³⁴ Mesto z več kot 150 tisoč prebivalci (GIO 2004: 66).

7.2.1 Predsednik države

Prvi predsednik Republike Kitajske, potem ko se je vlada nacionalistov preselila na Tajvan, je bil general Chiang Kaishek. Za predsednika je bil izvoljen petkrat zaporedoma, in sicer na osnovi začasnih določb in s pomočjo njegovega vpliva v Državnem zboru. Po smrti Chianga aprila 1975 je podpredsednik Yan Jiagan 嚴家淦 nasledil njegov položaj. V mesecu maju 1978 je kot predsednik države zaprisegel Jiang Jinguo in predsedoval vse do svoje smrti leta 1988. Podpredsednik Li Denghui je zaključil njegov mandat in nato leta 1990 postal osmi predsednik Republike Kitajske. Kot predsednik je pričel z vlaganjem ustavnih pobud po dovolitvi izvajanja neposrednih predsedniških volitev. Leta 1996 je postal prvi neposredno izvoljeni predsednik Republike Kitajske. Štiri leta kasneje ga je nasledil opozicijski kandidat Demokratske napredne stranke Chen Shuibian, ki je bil leta 2004 ponovno izvoljen.

V skladu z novo ustavno zakonodajo sta predsednik in podpredsednik izvoljena na neposrednih ljudskih volitvah svobodnega ozemlja Republike Kitajske. Njun mandat traja štiri leta, vendar ne več kot dvakrat zaporedoma. Predsednik predstavlja državo v njenih zunanjih odnosih, poveljuje oboroženim silam, razglašča zakone in dekrete, z odobritvijo Zakonodajnega yuana razglašča naglo sodišče, imenuje in razrešuje državne in vojaške uradnike, podeljuje častne naslove in odlikovanja, odobri pomilostitve, znižuje kazni in povrne državljanske svoboščine. Prav tako predstavlja državo pri sklepanju pogodb, napovedi vojne in sklenitvi miru (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000).

Posebne pristojnosti predsednika države so (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000):

- imenovanje uradnikov: predsednik imenuje premiera in s soglasjem Zakonodajnega yuana imenuje predsednika 院長, podpredsednika 副院長 in višje sodnike Sodnega yuana 大法官; predsednika, podpredsednika in člane Preiskovalnega yuana in predsednika, podpredsednika, generalnega revizorja 審計長 in člane Nadzornega yuana;
- reševanje notranjih sporov yuana: v primeru spora med dvema ali več yuani lahko predsednik posreduje pri razrešitvi nastalega problema;
- izvrševanje izrednih pooblastil: v skladu z 2. dodatnim členom ustave lahko predsednik s sklepom Sveta izvršilnega yuana izda izredne dekrete in sprejme vse

potrebne ukrepe za preprečitev nevarnosti za zaščito domovine ali ljudstva. Ti dekreti morajo biti v roku desetih dni predloženi Zakonodajnemu yuanu v potrditev. V kolikor jih ne potrdi, postanejo nemudoma neveljavni;

- razpustitev Zakonodajnega yuana: predsednik lahko v roku desetih dni po izglasovani nezaupnici premieru razpusti delovanje Zakonodajnega yuana. Predsednik ne sme razpustiti yuana v primeru, ko se izvršuje naglo sodišče ali izredni dekret.

Pri opravljanju predsedniških funkcij in dolžnosti predsedniku pomagata podpredsednik in Urad predsednika države 總統府. Zadeve urada so vodene preko generalnega sekretarja predsednika. Generalni sekretar usmerja in nadzira celotno osebje urada, pri tem pa mu pomagata še dva podsekretarja. Urad predsednika države se sestoji iz naslednjih oddelkov (RDEC 2005: 15–16):

- prva pisarna 第一局: razglaša zakone in dekrete, imenuje in razrešuje državne in vojaške uradnike, poroča o raznih domačih in tujih zadevah, prevaja dokumente v tuje jezike;
- druga pisarna 第二局: podeljuje častne naslove in odlikovanja, vzdržuje informacijski sistem, sprejema pošto, jo vpisuje in razdeljuje, objavlja uradni list predsednika države;
- tretja pisarna 第三局: ukvarja se s svečanimi in protokolarnimi zadevami, transportnimi zadevami, upravnimi in splošnimi zadevami;
- oddelek za posebne zadeve 機要室: razpolaga z zaupno dokumentacijo;
- oddelek za varnost 侍衛室;
- oddelek za javne zadeve 公共事務室: stiki z javnostjo, sprejema peticije, zbira javna mnenja, vzdržuje internet;
- kadrovski oddelek;
- računovodski oddelek;
- oddelek za etiko.

Pod neposrednim upravnim nadzorom urada so štiri institucije (GIO 2004: 51–52):

- Akademija znanosti 中央研究院: to je najeminentnejša akademska institucija v Republiki Kitajski. Ustanovljena je bila leta 1928 z namenom spodbujanja šolskih raziskav in akademskih raziskav na področju znanosti in humanistike.

Najpomembnejše telo znotraj akademije je Zbor članov 院士會議. Člani, poznani kot akademiki, so izvoljeni za celo življenje, in sicer s strani uveljavljenih strokovnjakov. Celotno število akademikov je 216 (93 iz oddelka za matematiko in fiziko, 72 iz oddelka za znanost in 51 iz oddelka za humanistiko in družbene vede). Njihove dolžnosti so oblikovanje raziskovalnih politik države in izvajanje določenih raziskav na zahtevo vlade. Akademija šteje 26 inštitutov, specializirana pa je na področjih biokemije, zgodovine, filologije, matematike, fizike, evropskih in ameriških študijah itd.

- Akademija za zgodovino 國史館: ustanovljena je bila leta 1947 v mestu Nanjing. Pristojna je za ohranjanje državnih arhivov in vodenje raziskav moderne kitajske zgodovine. Trenutno ima zbirko 7,5 milijonov publikacij in državnih dokumentov, večina iz Urada predsednika države, Izvršilnega yuana, provincijske in lokalnih vlad ter nekaj osebnih in ostalih arhivov. Pod akademijo spada Inštitut za tajvansko zgodovino 台灣文獻館, ki razpolaga z bogatim zgodovinskim arhivom Tajvana.
- Svet za državno varnost 國家安全會議: leta 1967 ga je ustanovil predsednik Chiang Kaishek za izvajanje politik, povezanih z državno varnostjo in vodenjem vojaških zadev. Po preklicu naglega sodišča in stabilizaciji razmer v Tajvanski ožini je bil podvržen številnim popravkom. Danes Svet za državno varnost služi predsedniku države kot svetovalno telo pri oblikovanju potrebnih državno-varnostnih politikah in pomaga pri načrtovanju varnostnih strategij. Svet vodi predsednik republike, v primeru odsotnosti ga nadomešča podpredsednik. Sestankov sveta se udeležujejo generalni sekretar predsednika, premier in podpremier Izvršilnega yuana, ministri za notranje in zunanje zadeve, državno obrambo, finance, gospodarstvo in zadeve celine, generalni sekretar Sveta za državno varnost in generalni direktor Urada za državno varnost 國家安全局.
- Svet za nacionalno združitev 國家統一委員會.

7.2.2 Državni zbor

Predstavniki prvega sklica Državnega zbora so bili izvoljeni na vsesplošnih volitvah v letu 1947. Po porazu nacionalistov se je sedež zbora preselil na Tajvan. V zboru so prevladovali

izvoljeni predstavniki iz celine, zelo malo je bilo predstavnikov iz ozemlja, ki ga je nacionalistična vlada dejansko nadzirala. Leta 1969 je vlada v skladu z določili začasnih določb izvolila 15 dodatnih predstavnikov. Po letu 1972, ko so bile izvedene prve naknadne volitve, pa se je število predstavnikov nenehno povečevalo. Tako je bilo vse do leta 1991. 31. decembra 1991 so se vsi izvoljeni predstavniki Državnega zbora upokojili in konec leta 1992 so bili izvoljeni predstavniki v drugi mandat Državnega zbora.

Po ustavi je Državni zbor najvišja politična organizacija v Republiki Kitajski, ki izvršuje politično oblast v imenu svojih državljanov. Dejansko pa ima po šestih spremembah med leti 1991–2000 status nestalnega telesa, grozi mu celo ukinitve. V skladu z določili dodatnih členov ustave je 300 predstavnikov zbora izvoljenih po proporcionalnem volilnem sistemu s strani političnih strank. Volitve se opravijo po objavi predloga Zakonodajnega yuana o spremembi ustave, spremembi meja državnega ozemlja ali ustavni obtožbi predsednika ali podpredsednika države. Predstavniki Državnega zbora morajo v roku desetih dni po potrditvi volilnih rezultatov sklicati zasedanje in na njem zasedati ne več kot en mesec. Njihov mandat preneha na zadnji dan sklica zbora (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000).

Leta 2000 se je pristojnost Državnega zbora zmanjšala le na sprejem sklepov o spremembi ustave, spremembi meja državnega ozemlja in ustavni obtožbi predsednika ali podpredsednika države. Vse ostale pristojnosti so bile prenesene na člane Zakonodajnega yuana (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000).

7.2.3 Izvršilni yuan

Izvršilni yuan je najvišje upravo telo v Republiki Kitajski. Ima funkcije in dolžnosti, ki so opredeljene v ustavi in temeljnem zakonu Izvršilnega yuana. Sestavlja ga premier, podpremier, ministri, predsedniki komisij in ministri brez listnice. Premier je imenovan s strani predsednika države. Predsednik države na predlog premiera imenuje podpremiera, ministre, predsednike komisij in ministre brez listnice. Izvršilni yuan ima svoj svet, ki ustvarja politike in sprejema sklepe glede vseh zadev, ki jih nato predloži Zakonodajnemu yuanu v sprejem, in sicer: zakone, proračune, naglo sodišče, pomilostitve, vojno napoved, sklenitev miru, pogodb in ostale pomembne zadeve. Svet šteje premiera, podpremiera, ministre,

predsednika komisije za zadeve Mongolije in Tibeta, predsednika za zadeve zamejskih Kitajcev in ministre brez listnice (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000).

Premier je odgovoren za: opravljanje dolžnosti predsednika države v primeru prostega položaja predsednika in podpredsednika (omejeno na tri mesece); predložitev upravnih politik in poročil zakonodajnemu telesu ter odgovarjati na vprašanja članov Zakonodajnega yuana; sopodpis zakonov in dekretov, razglašeni s strani predsednika države in z odobritvijo predsednika države zahtevati od zakonodajalcev, da ponovno glasujejo o sklepu (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000).

Organizacija Izvršilnega yuana se trenutno sestoji iz osmih ministrstev, dveh komisij in sedmih ministrstev brez listnice. Pod njegovo pristojnost spadajo tudi Kitajska centralna banka 中央銀行, direktorat za proračun in statistiko 主計處, centralna kadrovska uprava 人事行政局, informacijska pisarna 新聞局, oddelek za zdravstvo 衛生署, uprava za varstvo okolja 環境保護署, uprava za obalno stražo 海岸巡防署, nacionalni muzej 國立故宮博物院 in številni odbori. Urad predsednika yuana predstavljajo generalni sekretar in podsekretar, sekretariat, svetovalci, odbor za peticije, odbor za zakonodajne zadeve, kadrovski in računovodski oddelek ter oddelek za vladno etiko (GIO 2004: 53).

Izvršilni yuan sestavljajo naslednja stalna ministrstva (RDEC 2005: 25–101):

- Ministrstvo za notranje zadeve 內政部: pristojno je za zadeve, ki se tičejo prebivalstva, upravljanja z zemljišči, stavb, načrtovanja uprav, registracije uprav, socialnega skrbstva, lokalnih sistemov, družbenega reda in preprečitve naravnih katastrof. Na vseh teh področjih ministrstvo daje glavni poudarek na spoštovanju osnovnih človekovih pravic, socialnega skrbstva in varnosti, državnega razvoja in kakovosti življenja.
- Ministrstvo za zunanje zadeve 外交部: vodi zunanje zadeve države in sorodne zadeve, kot so ohranjanje in varovanje državnih interesov. 141. člen ustave Republike Kitajske določa, da mora zunanja politika, zato da zavaruje pravice in interese kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja, v tujini spodbujati mednarodno sodelovanje, zagovarjati mednarodno pravičnost in zagotavljati svetovni mir ter delovati v duhu

samostojnosti in na osnovi načel enakosti in vzajemnosti, gojiti dobre medsosedske odnose in spoštovati sporazume in listino Združenih narodov.

- Ministrstvo za državno obrambo 國防部: pristojno je za oblikovanje vojaških strategij, vojaških politik, mobilizacijskih načrtov, pripravljanje raziskav in razvoja vojaških tehnologij, sestavo proračuna za državno obrambo, oblikovanje vojaških pravil, vodenje vojaških sodnih procesov in izvrševanje vojaškega zakonika.
- Ministrstvo za finance 財政部: opravlja naloge na področjih zakladništva, državne lastnine, javnega računovodstva, proračuna, javnih naročil, davčnega in carinskega sistema, javnofinančnih prihodkov in finančnega sistema, preprečevanja in odkrivanja pranja denarja, prirejanja iger na srečo, zagotavljanja državnih pomoči.
- Ministrstvo za izobraževanje 教育部: ustava določa, da imajo vsi državljani enake možnosti pri prejemanju izobrazbe, da mora biti osnovna izobrazba brezplačna in da mora vlada priskrbeti štipendije za podporo študentom pri doseganju boljših učnih rezultatov. Prav tako je začrtala proračunske smernice in jamstvo za preživetje učiteljev ter poziva k spodbujanju znanstvenega dela in varovanju kulture.
- Ministrstvo za pravosodje 法務部: opravlja zadeve, ki se nanašajo na pripravo zakonodaje in podzakonskih aktov s področja pravosodja. To vključuje predvsem pripravo zakonodaje in podzakonskih aktov s področja organizacije, položaja in pristojnosti pravosodnih organov (sodišča, sodniki, državno tožilstvo, odvetništvo itd.), kazenske zakonodaje, civilne zakonodaje, zakonodaje na področju varstva osebnih podatkov, zakonodaje glede sodelovanja z mednarodnimi sodišči, pripravo mnenj glede predlogov zakonov drugih ministrstev.
- Ministrstvo za gospodarstvo 經濟部: pristojno je za upravljanje industrije, trgovine, mednarodnega sodelovanja, majhnih in srednjih podjetij, investicij, avtorskih pravic, raziskav in razvoja tehnologij, energije, vodnih virov, rudarstva, inšpekcije, tež in mer ter državnih podjetij. Zunaj meja ima odprtih preko 60 trgovinskih uradov za vodenje gospodarskih zadev ter za spodbujanje gospodarskih vezi med Tajvanom in drugimi državami.
- Ministrstvo za transport in komunikacije 交通部: zagotavlja usklajeno, zanesljivo in stroškovno učinkovito delovanje celotnega transportnega in komunikacijskega sistema v Republiki Kitajski. Pristojno je za izvrševanje zadevnih politik, oblikovanja

predmetnih zakonov in podzakonskih aktov ter nadzira delovanja na področjih transporta, komunikacij, meteorologije in turizma.

- Ostale komisije in sveti Izvršilnega yuana: Komisija za zadeve Mongolije in Tibeta 蒙藏委員會, Komisija za zadeve zamejskih Kitajcev, Svet za zadeve celine, Svet za načrtovanje in razvoj gospodarstva 經濟建設委員會, Komisija za vojne veterane 國軍退除役官兵轉導委員會, Komisija za mladino 青年轉導委員會, Svet za atomsko energijo 原子能委員會, Svet za znanost 國家科學委員會, Komisija za raziskavo, razvoj in oceno 研究發展考核委員會, Koodrincijski svet za zadeve severne Amerike 北美務協調委員會, Svet za kmetijstvo 農業委員會, Svet za kulturo 文化建設委員會, Svet za delo 勞工委員會, Komisija za pravično trgovino 公平交易委員會, Komisija za varstvo potrošnikov 消費者保護委員會, Komisija za javno gradnjo 公共工程委員會, Svet za prvotno prebivalstvo, Svet za zadeve ljudstva Hakka 客家委員會, Svet za šport 體育委員會 in Osrednja volilna komisija 中央選舉委員會.

7.2.4 Zakonodajni yuan

Zakonodajni yuan je najvišje zakonodajno telo v državi in je sestavljen iz članov, izvoljenih na splošnih ljudskih volitvah, ki v imenu ljudstva izvršujejo zakonodajno oblast v republiki. Ustanovljen je bil leta 1928, tj. v letu, ko je kitajska Nacionalistična stranka združila celotno Kitajsko in ustanovila nacionalistično vlado v Nanjingu. Prvi Zakonodajni yuan je bil sestavljen leta 1948 in je štel 760 članov. V skladu z določili ustave naj bi njihov mandat trajal tri leta, vendar je zaradi trajajoče državljanske vojne Svet višjih sodnikov odločil, da vsi člani yuana nadaljujejo svoj mandat. Položaj so obdržali vse do konca leta 1991 (RDEC 2005: 103).

Zakonodajni yuan sestavlja 225 članov, ki so izvoljeni na podlagi naslednjih pogojev (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000):

1. 168 članov iz posebnih mest, okrožij in mest svobodnega ozemlja Republike Kitajske. Vsaj en član mora biti izvoljen iz vsakega okrožja in mesta.

2. 4 člani s strani nižinskih prvotnih prebivalcev in 4 člani s strani gorskih prvotnih prebivalcev.
3. 8 članov s strani kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja.
4. 41 članov s strani vsesplošnega volilnega okraja.

Člani pod tretjo in četrto točko so izvoljeni po proporcionalnem volilnem sistemu med političnimi strankami. Če je število mandatov pod točkami ena, tri in štiri ne manj kot 5 in ne več kot 10, mora en mandat pripadati ženski. V kolikor je več kot 10 mandatov, pa na vsakih dodatnih 10 en mandat pripada ženski.

Pristojnosti Zakonodajnega yuana so: pravica izglasovati nezaupnico predsedniku Izvršilnega yuana; predložiti predlog o ustavni obtožbi predsednika ali podpredsednika države, o spremembi državne meje ali o spremembi ustave; izvoliti novega predsednika ali podpredsednika v primeru prostega položaja; potrditi imenovanja vseh predsednikov in podpredsednikov yuanov ter višjih sodnikov Sodnega yuana in generalnega revizorja Nadzornega yuana. Prav tako prejema poročila o izvrševanju vladnih politik in ima pravico interpelirati glavne nosilce politik Izvršilnega yuana. S sklepom odloča o zakonskih ali proračunskih predlogih ali predlogih, ki zadevajo naglo sodišče, pomilostitve, razglasitev vojne, sklenitev miru ali pogodb ali drugih pomembnih zadevah države (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000).

Zakonodajni yuan deluje preko zasedanj yuana, odborov in sekretariata. Vsako leto ima dve zasedanji, prvo traja od meseca februarja do konca meseca maja, drugo pa traja od meseca septembra do konca meseca decembra. Izredna seja se skliče na predlog četrtnine članov Zakonodajnega yuana. Redna zasedanja zahtevajo kvorum tretjine vseh članov. Sklepi na zboru se sprejemajo z navadno večino, razen če ni drugače predpisano. V primeru izenačitve glasovanja predsednik yuana doda svoj glas (GIO 2004: 56).

V skladu z določili ustave in zakona o izvolitvi in odpoklicu javnih uradnikov 公職人員選舉罷免法 lahko 2 % vseh okrožnih volilnih upravičencev, v kolikor menijo, da njihov izvoljeni člani neprimerno opravljajo svoje dolžnosti, zahteva odpoklic (GIO 2004: 55).

7.2.4.1 Razmerje izvršilni – zakonodajni yuan

Izvršilni yuan mesečno predloži zakonodajni veji oblasti vladno poročilo o izvajanju sprejetih politikah. Na podlagi vsebine poročila imajo člani Zakonodajnega yuana pravico postaviti ustna ali pisna vprašanja premieru, ministrom in predsednikom komisij. Nadalje lahko tretjina vseh članov Zakonodajnega yuana predlaga izglasovanje nezaupnice premieru. V kolikor se absolutna večina članov strinja z nezaupnico, mora premier v roku desetih dni odstopiti, hkrati pa zaprositi predsednika države za razpustitev Zakonodajnega yuana. V primeru izglasovane zaupnice člani v roku enega leta zoper istega premiera ne smejo vložiti predloga za izglasovanje nezaupnice (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000).

V kolikor se Zakonodajni yuan ne strinja s pomembno politiko vlade, lahko s sklepom zaprosi Izvršilni yuan za njeno spremembo. Izvršilni yuan lahko z odobritvijo predsednika države zaprosi zakonodajalce za ponovno glasovanje o sklepu predloga zakona, proračuna ali pogodbe. V kolikor po ponovnem glasovanju relativna večina članov yuana potrdi prvotni sklep, mora premier sprejeti odločitev ali pa odstopiti s funkcije. Izvršilni yuan mora tri mesece pred iztekom fiskalnega leta predložiti Zakonodajnemu yuanu predlog proračuna za naslednje leto (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000).

7.2.5 Sodni yuan

Sodni yuan je najvišje sodno telo v republiki in je pristojen za razsodbo civilnih, kazenskih in upravnih zadev, kaznovanje javnih uslužbencev, združevanje razlag zakonov in podzakonskih aktov ter vodi sodni postopek v primeru, ko je povezan z razpustitvijo politične stranke. Sestavlja ga 15 višjih sodnikov, izmed katerih sta izbrana predsednik in podpredsednik yuana. Predlagani in imenovani so s strani predsednika države s soglasjem Zakonodajnega yuana. Predsednik je odgovoren za celotno administracijo in njene podenote, hkrati je predsedujoči Svetu višjih sodnikov 大法官會議. Člani sveta izvršujejo upravni nadzor nad sodnim sistemom Republike Kitajske, razlagajo ustavo in združujejo razlage zakonov in podzakonskih aktov. Višji sodniki so imenovani za dobo osmih let, z nezmožnostjo ponovnega imenovanja (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000).

Od leta 1948 do meseca julija 2004 je Svet višjih sodnikov opravil 580 ustavnih razsodb na zahtevo vladnih agencij, posameznikov, sodnikov ali političnih strank. Ustavne razsodbe se izvajajo, kadar so dvomi ali nesoglasja glede uporabe ustave, ustavnosti zakonov ali

podzakonskih aktov na nacionalni ali lokalni ravni. Decembra 1993 je Sodni yuan tudi uradno ustanovil ustavno sodišče 憲法法庭 za razsodbo primerov, ki so povezani z razpustitvijo politične stranke, ki krši ustavna določila. Ustavno sodišče sestavljajo višji sodniki. Pristojen organ za vložitev peticije na ustavno sodišče za razpustitev politične stranke, ki ogroža obstoj Republike Kitajske ali njen svobodni in demokratični ustavni red, je Ministrstvo za notranje zadeve (GIO 2004: 57).

Pod pristojnost Sodnega yuana spada nadzor delovanja sodišč. Za civilne in kazenske postopke so vzpostavljeni trije nivoji sodišč: okrožna sodišča 地方法院, ki vključuje tudi sodišči za mladoletnike 少年法庭, višja sodišča 高等法院 in vrhovno sodišče 最高法院. V zvezi z upravnimi zadevami pa sta organizirani višje 高等行政法院 in vrhovno upravno sodišče 最高行政法院. Pod neposredno pristojnost yuana spada tudi Komisija za kaznovanje javnih funkcionarjev 公務員懲戒委員會. Komisija lahko zaradi protizakonitega delovanja ali zanemarjanja delovnih dolžnosti zoper javnega uslužbenca odredi šest disciplinskih ukrepov: odpust, začasna razrešitev s položaja, degradacija, znižanje plače, prekršek ali ukor. Sodniki sodišč in člani komisije imajo doživljenjski mandat (GIO 2004: 57–60).

7.2.6 Preiskovalni yuan

Preiskovalni yuan je najvišji preiskovalni organ v Republiki Kitajski. Nadaljuje kitajsko tisočletno tradicijo izbire sposobnih uradnikov preko izpitov. Takšen sistem usposablja nadarjene ljudi za služenje v vladi, ne glede na njihov družbeni položaj. Preiskovalni yuan je bil uradno osnovan leta 1930 skupaj z Ministrstvom za javno upravo in Komisijo za izpite (RDEC 2005: 107).

Pristojen je za zadeve, povezane s preverjanjem znanja, kvalifikacijami, varovanjem službe, gmotno pomočjo v primeru smrti, upokojitvami javnih uslužbencev, zaposlovanjem, odpustitvijo, vrednotenjem delovnega učinka, lestvico plač, napredovanjem, premestitvijo ter pohvalo in nagrado javnih uslužbencev. Prav tako nadzira izpite in zadeve javne uprave vseh vladnih agencij, vključno s centralno kadrovsko upravo Izvršilnega yuana. Sestavljajo ga predsednik, podpredsednik in 19 članov, ki so predlagani in imenovani s strani predsednika

države s soglasjem Zakonodajnega yuana za mandatno dobo šestih let (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000). Predsednik je odgovoren za celotno administracijo in njene podenote. Znotraj yuana deluje Svet preiskovalnega yuana 考試委員會, kateremu predseduje predsednik zadevnega yuana, prisostvujejo pa še podpredsednik, člani yuana in predsedniki Ministrstva za izpite, Ministrstva za javno upravo in Komisije za varstvo in izobraževanje javne uprave. Svet tvori politike in odloča o pomembnih zadevah znotraj ustavnih pristojnosti (RDEC 2005: 8).

Pod pristojnost Preiskovalnega yuana spadajo naslednje organizacijske enote (RDEC 2005: 111–118):

- Ministrstvo za izpite 考選部: odgovorno je za vse zadeve, povezane z organizacijo izpitov in preverjanjem znanja, prav tako z načrtovanjem izpitnih strategij, politik in pravil. Izvaja nižje, višje in osnovne izpite, posebne izpite in izpite za napredovanje javnih uslužbencev.
- Ministrstvo za javno upravo 銓敘部: pristojno je za zadeve, povezane z imenovanjem, odpustitvijo, vrednotenjem delovnega učinka, lestvico plač, napredovanjem in degradacijo javnih uslužbencev. Vodi tudi zadeve, ki se nanašajo na zavarovanje, upokojitev, blagostanje javnih uslužbencev ter kadrovske management za vladne agencije.
- Nadzorni odbor pokojninskega sklada javne uprave 公務人員退休撫恤基金監理委員會: zadolžen je za pregled, nadzor in oceno delovanja pokojninskega sklada javne uprave. Izrecno pa je pristojen za pregled načrtov zbiranja, upravljanja in porabe sklada, pregled letnih proračunov in zaključnega računa upravnega odbora sklada, oceno celovitega delovanja pokojninskega sklada in reševanje problemov, ki nastanejo v primeru izplačil. Nadzorni odbor, ki ga vodita predsednik odbora in podpredsednik Izvršilnega yuana, sestavljajo generalni sekretarji Izvršilnega, Sodnega in Preiskovalnega yuana, ministri za javno upravo, državno obrambo, finance, izobraževanje, predsedniki direktorata za proračun, statistiko in centralno kadrovske upravo ter predstavniki tajvanske in fujianske provincijske vlade ter mestnih vlad mest Tajpej in Gaoxiong. Poleg vladnih predstavnikov odboru prisostvuje še devet članov iz vrst javnih uslužbencev, vojaškega osebja in šolnikov.

- Komisija za varstvo in izobraževanje javne uprave 公務人員保障暨培訓委員會: osnovana je bila z namenom varovanja pravic in interesov javnih uslužbencev ter pomoči pri izboljšanju njihovega znanja.

7.2.7 Nadzorni yuan

Nadzorni sistem Kitajske obstaja že več kot dva tisoč let, pojavil se je v dinastiji Qin in Han. Čeprav so bili ti sistemi v različnih dinastijah poznani pod različnimi imeni, so skupno imeli odgovornost pri raziskovanju obtožb zlorabe položaja in javljanju le-teh cesarju. Njihov cilj je bil narediti uradnike dobre, izločiti slabe in uveljaviti disciplino v vladi. Nadzorni yuan je bil uradno ustanovljen leta 1931 kot najvišje nadzorno telo nacionalistične vlade in je imel pristojnosti revizije in obtožbe. Ustavni Nadzorni yuan pa je bil prvič formiran leta 1948 (Jianchayuan 2003: 1–3).

V skladu z ustavo in njenimi dodatnimi členi je Nadzorni yuan najvišje nadzorno telo v Republiki Kitajski in je pristojen za obtožbe, ukore in revizijo. Sestavlja ga 29 članov, vključno s predsednikom in podpredsednikom yuana. Vsi so imenovani za dobo šestih let s strani predsednika države in s soglasjem Zakonodajnega yuana (Xingzhengyuan Xinwenju, 2000). Predsednik yuana je zadolžen za celotno administracijo in njene podenote. Nadzorni yuan ima sedem odborov, ki so zadolženi za delovna področja ministrstev in komisij Izvršilnega yuana. Vsak član je vključen v tri odbore, lahko pa sodeluje še v drugih odborih, vendar brez pravice glasovanja. Člani Nadzornega odbora so odgovorni za kaznovanje javnih uslužbencev na vseh ravneh vlade, kontrolo vladnega delovanja in varstva človekovih pravic. Člani morajo biti nadstrankarski in opravljati svoje dolžnosti povsem neodvisno. Nadzorni yuan ima tudi generalnega revizorja, ki je imenovan pod enakim postopkom kot ostali člani yuana. Odgovoren je za revizijo porabe sredstev centralne vlade (Jianchayuan, 2003).

Yuan je pristojen za podajo predloga o obtožbi zlorabe položaja ali kršenja ustave javnega uslužbenca na centralni in lokalni ravni, razen zoper predsednika ali podpredsednika države. Vlogo za obtožbo morata podati vsaj dva člana, njene okoliščine raziskati vsaj devet, odločitev pa sprejeti vsaj polovica članov. Svojo odločitev predajo pristojnemu organu, ali Komisiji za kaznovanje javnih funkcionarjev v primeru javnega uslužbenca ali Ministrstvu za državno obrambo v primeru vojaškega osebja (Jianchayuan, 2003).

Svojo revizijsko pravico izvršuje preko Ministrstva za revizijo 審計部, ki je pristojno za vsesplošno vladno revizijo. Nadzoruje javne zadeve, lastnino, institucije in podjetja v večinski lasti države. Njegove funkcije in dolžnosti so tudi nadzor vseh vladnih proračunov, odobritev vplačil in izplačil, pregled nepravilnosti in zanemarjanja lastninske pravice, vrednoti učinkovitost finančne uprave, odloča o finančnih obveznostih, nadzorujejo vladna darila, nagrade in povabila (RDEC 2005: 123).

8 SKLEP

Leta 1945 je otok Tajvan ponovno postal del matičnega ozemlja, tj. Republike Kitajske. Vendar ne za dolgo. Zaradi državljanske vojne med komunisti in nacionalisti na celini je štiri leta kasneje postal novi dom poražene nacionalistične vlade Republike Kitajske. S tem se je pričela pisati novejša zgodovina Republike Kitajske na otoku Tajvanu.

Po njenem prihodu je predsednik Chiang Kaishek za ohranitev varnosti otoka pred vse močnejšimi grožnjami komunističnih sil iz celine razglasil številne izredne dekrete. Naglo sodišče in t. i. Začasne določbe, učinkovite med obdobjem mobilizacije za zadušitev komunistične vstaje, so omejile osnovne človekove pravice in politično svobodo na otoku. Prebivalcem je bila odvzeta svoboda govora, publiciranja, zborovanja in med drugim tudi pravica do ustanavljanja političnih strank. Skratka, režim Chiang Kaishka je imel absolutno oblast pri zatiranju politične opozicije in pri kaznovanju tistih, ki so izzivali avtoriteto Nacionalistične stranke. Poskus ustanovitve prve opozicijske stranke, Kitajske demokratične stranke, je predsednik Chiang uspešno zatrl, pobudnika ustanovitve pa ožigosal za zaveznika komunistične ideologije. Takšen t. i. beli teror nacionalistov je trajal vse do smrti predsednika Chiang Kaishka.

Obdobju zatiranja je sledilo obdobje političnih in gospodarskih reform. Oblast v republiki je prevzel starejši sin Chiang Kaishka, Jiang Jinguo. Z reformo Nacionalistične stranke je na pomembne položaje imenoval Tajvance in tako svojo stranko približal tudi domačinom. Prav tako so se v času njegovega predsedovanja nekateri posamezniki pričeli med seboj povezovati v gibanja, predvsem za doseg boljših volilnih rezultatov, kjer so bili relativno uspešni. V tem času je bila Republika Kitajska še vedno v fazi političnega tutorstva. Oblast je dovoljevala lokalne volitve, na katerih so se imeli prebivalci možnost učiti demokracije za kasnejše uresničevanje ustavne demokracije na centralni ravni. Na lokalnih volitvah so vse večjo politično podporo pridobivali člani gibanja Dangwai. Rezultat njihove priljubljenosti je bil leta 1986 ustanovljena opozicijska stranka, Demokratsko napredna stranka. Vsekakor je bilo njihovo dejanje nezakonito. Vendar je odziv predsednika Jiang Jinguoja razkril, kako se je oblast Nacionalistične stranke po njegovem prevzemu spremenila. Namesto da bi razpustil stranko in aretiral njene voditelje, kot je s Kitajsko demokratsko stranko storil njegov oče, predsednik Jiang ni naredil ničesar. Še več, leto kasneje je preklical naglo sodišče in s tem prebivalcem Republike Kitajske povrnil državljanske in politične pravice. Državljanom je

tako omogočil ustanavljanje novih političnih strank, vendar pod pogoji, da spoštujejo ustavo Republike Kitajske, se izogibajo komunističnim idejam in težnjam po neodvisnosti otoka.

Kljub vsemu so bili predstavniki opozicije še vedno nezadovoljni. Zahtevali so globlje reforme, in sicer upokožitev višjih parlamentarcev in izvolitev novih zakonodajnih teles na svobodnih in splošnih volitvah ter spremembo ustave, ki bi na novo definirala cilje republike, predvsem pri poudarjanju Tajvana kot samega sebe in pri zavračanju ideje ponovne osvojitve celine. Vse to je izpeljal naslednik Jiang Jinguoja in prvi predsednik tajvanskega rodu, Li Denghui. Leta 1991 je formalno zaključil državljansko vojno med Nacionalistično stranko in Kitajsko komunistično stranko ter se zavzel za spremembo ustave. Že konec leta so bile izvedene splošne volitve v Državni zbor, leto kasneje pa v Zakonodajni yuan. S tem sta anarhična zbora končno postala del zgodovine Republike Kitajske. Na predlog predsednika Li Denghuija in ožjih sodelavcev Nacionalistične stranke je novoizvoljeni Državni zbor sprejel ustavno določilo, po katerem imajo prebivalci svobodnega ozemlja Republike Kitajske pravico do izvolitve predsednika republike na splošnih, svobodnih in neposrednih volitvah. Od leta 1996 dalje se vse pomembne politične odločitve izvršujejo v okviru volilnega procesa.

Zgoraj navedeno potrjuje mojo v začetku naloge postavljeno hipotezo, da »je bil razvoj demokracije v Republiki Kitajski plod dogovora ključnih voditeljev republike«. Predvsem predsednika Jiang Jinguoja in predsednika Li Denghuija.

Pri vsem tem ne smemo zanemariti želja prebivalcev otoka, ki so vse od vrnitve pod kitajsko suverenost dalje hrepeneli po sklepanju odločitev na podlagi političnega konsenza in demokratičnih vrednot. Verjetno se brez njihove vloge in truda politični voditelji Republike Kitajske ne bi podali na pot demokracije.

9 LITERATURA

9.1 Literatura v indoevropskih jezikih

9.1.1 Samostojne publikacije

- (2003) Taiwan Yearbook 2003. 1. izdaja. Government Information Office, Taipei.
- (2004) Taiwan Yearbook 2004. 1. izdaja. Government Information Office, Taipei.
- (2005) The Republic of China Governmental Organization and Functions. Research, Development and Evaluation Commission, Executive Yuan, Taipei.
- Chao, Linda; Myers, Ramon H. (1998): The First Chinese Democracy – Political Life in the Republic of China on Taiwan. The Johns Hopkins Press Ltd., London.
- Chen, Chien-jen (1999): Questions and Answers about Republic of China. 1. izdaja. Government Information Office, Taipei.
- Chu, Karen; Hogan, Zachary; Ju, Julie (2003): Taiwan at a Glance 2003–2004. 1. izdaja. Government Information Office, Taipei.
- Chuo, Jennifer; Lin, Fang-yan; Wagner, Gregory (2005): Taiwan at a Glance 2004–2005. 1. izdaja. Government Information Office, Taipei.
- Copper, John F. (1997): The Taiwan Political Miracle: Essays on Political Development, Elections and Foreign Relations. Lanham MD. University Press of America.
- Istenič, Saša (2002): Vprašanje Tajvana in razvoj kitajsko-tajvanskih odnosov ter japonske dileme – diplomsko delo. Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije, Katedra za japonologijo in sinologijo, Ljubljana.
- Lee, Teng-hui (1999): The Road to Democracy – Taiwan's Pursuit of Identity. 1. izdaja, PHP Institute, Inc., Tokyo.
- Rigger, Shelley (1999): Politics in Taiwan – Voting for democracy. 1. izdaja. Routledge, London.
- Roy, Denny (2003): Taiwan – a political history. 1. izdaja. Cornell University Press, New York.
- Saje, Mitja (2004): Zadnja dinastija in izzivi sodobnosti – zgodovina Kitajske od vdora Mandžurcev do ustanovitve ljudske republike. Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije, Ljubljana.

- Storey, Robert (1998): Taiwan. 4. izdaja. Lonely Planet Publications, Victoria, Australia.

9.1.2 Članki

- (2004) »Tesna zmaga jezi opozicijo«. Iz: Dnevnik, 22. marec, Dnevnik d. d., Ljubljana.
- Baković, Zorana (2002): »Tajvan: Mongolci poslej tujci«. Iz: Delo, 28. februar, Delo d. d., Ljubljana.
- Baković, Zorana (2002): »Tajvanci so za Tajvan«. Iz: Delo, 14. maj, Delo d. d., Ljubljana.
- Baković, Zorana (2003): »Tajvan Tajvancem«. Iz: Delo, 8. september, Delo d. d., Ljubljana.
- Baković, Zorana (2004): »Zaušnica ženi in izziv Kitajski«. Iz: Delo, 23. februar, Delo d. d., Ljubljana.
- Baković, Zorana (2004): »Je Chen predsednik?«. Iz: Delo, 22. marec, Delo d. d., Ljubljana.
- Gaube, Aleš (2004): »Streli na predsednika morda usodni za Tajvan«. Iz: Dnevnik, 20. marec, Dnevnik d. d., Ljubljana.
- Grum, Andrej (2004): »Tajvanski volilni zapleti in obrati«. Iz: Žurnal, 9. april, Žurnal d. o. o., Ljubljana.
- Ilić, Petar (2004): »Lien zahteval razveljavitev volitev«. Iz: Večer, 22. marec, Večer d. d., Maribor.
- Kishlansky, Mark A. (1995): »Chinese Cultural Studies: Sun Yat-sen: Fundamentals of National Reconstruction«. Iz: Sources of World History, 2. zvezek, str. 281–285, Harper Collins, New York.
- Lee, Meifang (2005): »New National Assembly ratifies constitutional bill«. Iz: Taiwan Journal, 10. junij, št. 22, str. 1, Government Information Office, Taipei.

9.1.3 Elektronski viri

- Chinese Taipei. Iz: http://www.totalbike.com/wiki/Chinese_Taipei.

- National Banner Song. Iz: http://en.wikipedia.org/wiki/National_Banner_Song [23. 3. 2005].
- Senkaku Islands. Iz: http://en.wikipedia.org/wiki/Senkaku_Islands [10. 9. 2005].
- South China Sea Island. Iz: http://community.middlebury.edu/~scs/maps/schina_sea_88.jpg [10. 9. 2005].
- Sun Yat-sen. Iz: http://en.wikipedia.org/wiki/Sun_Yat-sen [23. 3. 2005].
- Taiwan. Iz: http://www.lonelyplanet.com/mapshells/north_east_asia/taiwan/taiwan.htm [10. 9. 2005].
- (2003) »Tajvan jezi Kitajsko«. Iz: 24 ur, URL: http://24ur.com/bin/article.php?article_id=2032512 [4. 9. 2005].
- (2004) »Peking zadovoljen z izidom na Tajvanu«. Iz: RTV Slovenija, URL: http://www.rtvlo.si/modload.php?&c_mod=rnews/&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=59753 [16. 3. 2005].
- (2004) »S silo nad neodvisnost Tajvana?«. Iz: Delo, URL: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,49173 [16. 3. 2005].
- (2005) The World Factbook – Taiwan. Iz: <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/goes/tw.html> [26. 9. 2005].
- Chen, Leslie H. (1995): On Sun Yatsen's Principles of the People. Iz: <http://mcel.pacificu.edu/aspac/papers/scholars/Chen/j-index.html> [22. 4. 2004].
- Hooker, Richard (1996): »Modern China – Sun Yat-sen«. Iz: <http://www.wsu.edu/~dee/MODCHINA/SUN.HTM> [23. 3. 2005].
- Smitha, Frank E. (2001): URL: <http://www.fsmitha.com/h2/map25tw.html> [10. 9. 2005].
- Spence, Jonathan D. (1999): »Recognized by Chinese everywhere as their country's modern father, the physician-turned-nationalist failed in his dream of unification«. Iz: Time, zvezek 154, št.7/8, 23.–30. avgust, URL: http://www.time.com/time/asia/asia/magazine/1999/990823/sun_yat-sen1.html [23. 3. 2005].

9.2 Literatura v kitajskem jeziku

9.2.1 Samostojne publikacije

- (2000) Zhonghua minguo xianfa. 8. izdaja. Xingzhengyuan Xinwenju, Taibei.
- (2003) Zhonghua minguo nianjian – Zhonghua minguo jiushiyi nian. Xingzhengyuan Xinwenju, Taibei.
- (2003) Jianchayuan jianjie. 5. izdaja. Jianchayuan, Taibei.
- Li, Xiaofeng (2002): Kuai du Taiwan shi. 1. izdaja. Yushan she, Taibei.
- Sun, Wen (1988): San min zhuyi. Zhongyang wenwu gongying she, Taibei.

9.2.2 Članek

- Zhang, Li (2004): »Zhonghua renmin gongheguo xianfa«. Iz: Renmin ribao, 15. marec, Xinhua she, Beijing.

9.2.3 Elektronska vira

- (2005) <http://www.mofa.gov.tw/webapp/lp?ctNode=279&CtUnit=30&BaseDSD=30> [12. 9. 2005].
- Sun Zhongshan. iz: <http://www.sunyat-sen.com/big/newhtml/zswr.htm> [23. 3. 2005].

10 PRILOGE

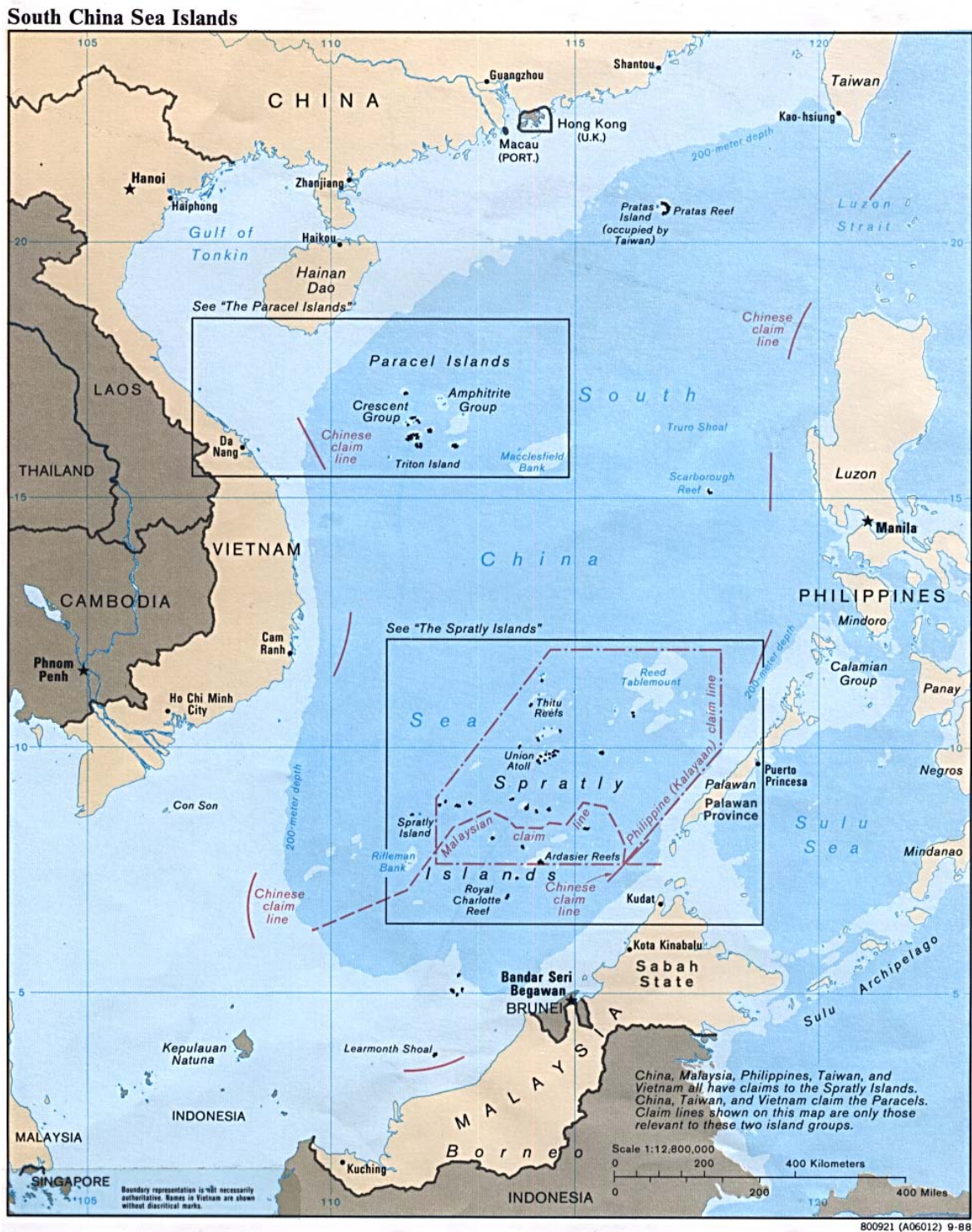
10.1 Zemljevidi

Priloga A: Otočja v Tajvanski ožini – Jinmen, Mazu in Penghu.

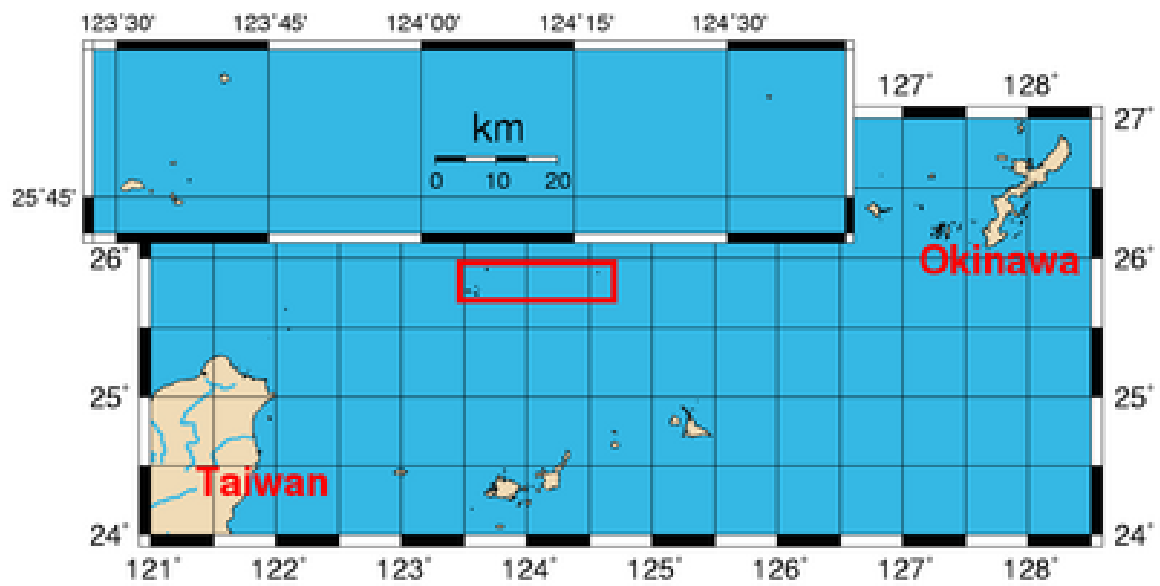
Vir: Smitha, Frank E. (2001). Iz: <http://www.fsmitha.com/h2/map25tw.html> [10. 9. 2005].

Priloga B: Otočja v Južnokitajskem morju – Dongsha, Xisha, Zhongsha in Nansha.

Vir: South China Sea Island. Iz: http://community.middlebury.edu/~scs/maps/schina_sea_88.jpg [10. 9. 2005].

Priloga C: Otočje Diaoyutai.

Vir: Senkaku Islands. Iz: http://en.wikipedia.org/wiki/Senkaku_Islands [10. 9. 2005].

Priloga D: Otok Tajvan, Zeleni otok in Otok orhidej.

Vir: Taiwan. Iz: http://www.lonelyplanet.com/mapshells/north_east_asia/taiwan/taiwan.htm [10. 9. 2005].

10.2 Seznam držav, s katerimi ima Republika Kitajska vzpostavljene diplomatske odnose³⁵

1. Belize	貝里斯
2. Burkina Faso	布吉納法索
3. Demokratična republika Sao Tome in Principe	聖多美普林西比
4. Dominikanska republika	多明尼加
5. Kiribati	吉里巴斯
6. Kraljevina Swazi	史瓦濟蘭
7. Republika Čad	查德
8. Republika Gambija	甘比亞
9. Republika Gvatemala	瓜地馬拉
10. Republika Haiti	海地
11. Republika Honduras	宏都拉斯
12. Republika Kostarika	哥斯大黎加
13. Republika Malawi	馬拉威
14. Republika Marshallovi otoki	馬紹爾群島
15. Republika Nikaragva	尼加拉瓜
16. Republika Palau	帛琉
17. Republika Panama	巴拿馬
18. Republika Paragvaj	巴拉圭
19. Republika Salvador	薩爾瓦多
20. Republika Senegal	塞內加爾
21. Tuvalu	吐瓦魯
22. Solomonovi otoki	索羅門群島
23. Sveti Kitts in Nevis	聖克里斯多福
24. Sveti sedež, Vatikan	教廷

³⁵ Vir: iz: <http://www.mofa.gov.tw/webapp/lp?ctNode=279&CtUnit=30&BaseDSD=30> [12. 9. 2005].

10.3 Prevod ustave Republike Kitajske³⁶

USTAVA REPUBLIKE KITAJSKE

Sprejeta dne 25. decembra 1946 (leto Republike Kitajske: 25. december 35).

Razglašena dne 1. januarja 1947 (leto Republike Kitajske: 1. januar 36).

Veljavno od dne 25. decembra 1947 (leto Republike Kitajske: 25. december 36).

S strani celotnega prebivalstva izvoljeni Državni zbor Republike Kitajske je v skladu z doktrino dr. Sun Yatsena, in zato da bi utrdil državno oblast, varoval človekove pravice, zagotovil socialno stabilnost in povečal blagostanje ljudi, osnoval to ustavo, ki bi bila razglašena po vsej državi in vedno spoštovana od vseh.

1. poglavje: SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

Republika Kitajska, ki temelji na Treh principih ljudstva, je demokratična republika, vodena od ljudi in za ljudi.

2. člen

Suverenost Republike Kitajske pripada celotnemu ljudstvu.

3. člen

Oseba, ki ima državljanstvo Republike Kitajske, je državljan Republike Kitajske.

4. člen

Ozemlje Republike Kitajske z obstoječimi državnimi mejami se ne sme spreminjati, razen s sklepom Državnega zbora.

³⁶ Ustavo sem prevedel iz kitajskega jezika, in sicer iz (2000) Zhonghua minguo xianfa. 8. izdaja. Xingzhengyuan Xinwenju, Taipei.

5. člen

Etične skupine v Republiki Kitajski so si med seboj enakopravne.

6. člen

Zastava Republike Kitajske je rdeče podlage z modrim nebom in belim soncem v levem zgornjem kotu.

2. poglavje: ČLOVEKOVE PRAVICE IN DOLŽNOSTI

7. člen

Vsi državljani Republike Kitajske so ne glede na spol, religijo, raso, položaj ali strankarsko pripadnost pred zakonom enaki.

8. člen

Osebna svoboda ljudstva je zagotovljena. Nihče ne sme biti priprt ali zadržan drugače, kakor s strani sodnega ali policijskega organa in po postopku, ki ga določa zakon, razen v primeru kaznivega dejanja. Nihče ne sme biti zaslišan ali kaznovan drugače, kakor s strani sodišč in po postopku, ki ga določa zakon. Priprtje, zadrževanje, zasliševanje ali kaznovanje, ki ni v skladu s postopkom, ki ga določa zakon, se lahko odkloni.

Organ, ki je osebo priprl ali zadržal zaradi suma storitve kaznivega dejanja, mora osebo ali njenega določenega sorodnika pisno obvestiti o razlogih za odvzem prostosti. V roku 24 ur mora biti predana pristojnemu sodišču v zaslišanje. Priprta oseba ali kdorkoli drug lahko pri pristojnem sodišču v roku 24 ur zaprosi za vlogo za aretacijo in sojenje priprte osebe.

Sodišče vloge, navedene v prejšnjem odstavku, ne sme zavreči, ampak mora najprej od organa, ki je osebo priprl ali zadržal, zahtevati preiskavo. Pristojen organ naj ne bi odklonil ali zavlačeval izvedbe naloge o predaji dotične osebe za sojenje.

Kadar je oseba nezakonito priprta ali zadržana, lahko oseba ali kdorkoli drug zaprosi sodišče za preiskavo. Sodišče vloge ne sme zavreči, temveč mora pristojni organ v roku 24 ur izvesti preiskavo in v skladu z zakonom urediti zadevo.

9. člen

Nihče ne sme biti preiskovan s strani vojaškega sodišča, razen tistih, ki so v vojaški službi.

10. člen

Vsakdo ima pravico do prebivališča in zamenjave prebivališča.

11. člen

Vsakdo ima pravico do svobode govora, učenja, pisanja in objavljanja.

12. člen

Vsakdo ima pravico do tajnosti pisem.

13. člen

Vsakdo ima pravico do svobodne izbire vere.

14. členu

Vsakdo ima pravico do zbiranja in združevanja.

15. člen

Vsakomur je zagotovljena pravica do obstoja, pravica do dela in pravica do lastnine.

16. člen

Vsakdo ima pravico do vlaganja peticij, vlaganja pritožb in pravdanja.

17. člen

Vsakdo ima pravico do volitev, odpoklica, pobude in referendumu.

18. člen

Vsakdo ima pravico do javnega preverjanja znanja in do zasedanja javnih služb.

19. člen

V skladu z zakonom ima vsakdo dolžnost plačevati davek.

20. člen

V skladu z zakonom ima vsakdo dolžnost služenja vojaškega roka.

21. člen

Vsakdo ima pravico in dolžnost prejetanja državljske vzgoje.

22. člen

Vse ostale svoboščine in človekove pravice, ki ne ogrožajo javnega reda ali javne blaginje, so zagotovljene z zakoni.

23. člen

Vse svoboščine in človekove pravice, našteje v prejšnjem členu, ne smejo biti omejene z zakoni, razen ko je potrebno preprečiti kršenje pravic drugih, izogniti se izrednim krizam, ohraniti javni red ali povečati javno blaginjo.

24. člen

Javni uslužbenec, ki pri kršenju zakona krši človekove pravice in svoboščine, je v skladu z zakonom kazensko in civilno odgovoren. Skladno z zakonom lahko oškodovanec od države zahteva odškodnino za nastalo škodo.

3. poglavje: DRŽAVNI ZBOR

25. člen

V skladu z določbami ustave Državni zbor izvršuje politično oblast v imenu celotnega ljudstva.

26. člen

Državni zbor sestavljajo naslednje skupine predstavnikov:

1. Iz vsakega okrožja, mesta ali območja z enakim statusom je izvoljen po en predstavnik. V kolikor njihova populacija presega 500 tisoč prebivalcev, se za vsakih dodatnih 500 tisoč prebivalcev izvoli dodatni predstavnik. Okrožja, mesta in območja z enakim statusom so predpisana z zakonom.
2. Predstavniki iz Mongolije so izvoljeni po principu štirje na vsako zvezo in eden na vsako zastavo.
3. Število izvoljenih predstavnikov iz Tibeta je predpisano z zakonom.

4. Število izvoljenih predstavnikov različnih etičnih skupin na obmejnih področjih je predpisano z zakonom.
5. Število izvoljenih predstavnikov kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja, je predpisano z zakonom .
6. Število izvoljenih predstavnikov poklicnih skupin je predpisano z zakonom.
7. Število izvoljenih predstavnikov ženskih skupin je predpisano z zakonom.

27. člen

Funkcije Državnega zbora so naslednje:

1. Voliti predsednika in podpredsednika države.
2. Odpoklicati predsednika in podpredsednika države.
3. Spreminjati ustavo.
4. Glasovati o predlogu Zakonodajnega yuana o spremembi ustave.

Glede pravice do pobude in referendumu, razen kot je določeno v 3. in 4. točki prejšnjega odstavka, mora Državni zbor formulirati predpise, ki se nanašajo nanju in jih izvrševati potem, ko sta bili pravici do pobude in referendumu s strani večine okrožij in mest že izvršeni.

28. člen

Predstavniki Državnega zbora se volijo na vsakih šest let.

Mandatna doba vsakega Državnega zbora se izteče s prvo sejo novoizvoljenega Državnega zbora.

V volilnem okraju, kjer vladni uradnik trenutno službuje, ne sme biti izvoljen za predstavnika Državnega zbora.

29. člen

90 dni pred iztekom vsakega predsedniškega mandata predsednik države skliče zasedanje Državnega zbora.

30. člen

Izredna seja Državnega zbora se skliče:

1. Kadar se v skladu z 49. členom ustave volita predsednik in podpredsednik države.
2. Kadar je na podlagi sklepa Nadzornega yuana zoper predsednika ali podpredsednika države vložena ustavna obtožba.
3. Kadar je na podlagi sklepa Zakonodajnega yuana vložen predlog spremembe ustave.

4. Na zahtevo vsaj dve petine predstavnikov Državnega zbora.

Kadar se sklicuje izredna seja v skladu s 1. in 2. točko prejšnjega odstavka, jo mora sklicati predsednik Zakonodajnega yuana. Izredno sejo v skladu s 3. in 4. točko prejšnjega odstavka skliče predsednik države.

31. člen

Državni zbor se sestaja na sedežu centralne vlade.

32. člen

Predstavnik Državnega zbora ni odgovoren za mnenje in glas, ki ga je izrekel na sejah zbora.

33. člen

V času zasedanja zbora predstavnik Državnega zbora ne sme biti priprt ali zadržan brez dovoljenja Državnega zbora, razen v primeru kaznivega dejanja.

34. člen

Organizacijo Državnega zbora, volitve in odpoklic predstavnikov Državnega zbora ter postopek izvrševanja funkcij Državnega zbora ureja zakon.

4. poglavje: PREDSEDNIK

35. člen

Predsednik je vodja države in predstavlja Republiko Kitajsko navzven.

36. člen

Predsednik je vrhovni poveljnik kopenskih, morskih in zračnih sil v državi.

37. člen

V skladu z zakonom predsednik s sopodpisom predsednika Izvršilnega yuana ali s sopodpisom predsednika Izvršilnega yuana in pristojnega ministra razglašča zakone in izdaja uredbe.

38. člen

V skladu z določbami ustave predsednik sklepa sporazume, razglašča vojne in sklenjuje mir.

39. člen

V skladu z zakonom predsednik z odobritvijo Zakonodajnega yuana razglasa naglo sodišče. Kadar Zakonodajni yuan meni, da je potrebno končati naglo sodišče, predsedniku s sklepom le-to predlaga.

40. člen

V skladu z zakonom predsednik odobri pomilostitve, znižuje kazni in povrne državljanske pravice.

41. člen

V skladu z zakonom predsednik imenuje in razrešuje državne in vojaške uradnike.

42. člen

V skladu z zakonom predsednik podeljuje častne naslove in odlikovanja.

43. člen

V primeru naravnih nesreč, epidemij ali državnih finančnih ali ekonomskih kriz, ki zahtevajo hitri ukrep, lahko predsednik v času nezasedanja Zakonodajnega yuana, s sklepom Sveta izvršilnega yuana in v skladu z zakonom o zasilnem dekretu, izda zasilni dekret za uspešno rešitev situacije. Izdani dekret mora biti v roku enega meseca predložen Zakonodajnemu yuanu v potrditev. V kolikor se Zakonodajni yuan z dekretom ne strinja, postane nemudoma neveljaven.

44. člen

V primeru spora dveh ali večih yuanov predsednik skliče sejo zainteresiranih predsednikov yuana za ureditev zadeve, razen ko je spor možno rešiti na podlagi določb ustave.

45. člen

Vsak državljan Republike Kitajske, ki dopolni 40 let, je lahko izvoljen za predsednika ali podpredsednika.

46. člen

Volitve predsednika in podpredsednika ureja zakon.

47. člen

Predsednik in podpredsednik sta izvoljena za dobo šestih let, vendar le dvakrat zaporedoma.

48. člen

Pred nastopom svoje funkcije predsednik izreče naslednjo zaprisego:

»Pred vsemi slovesno in iskreno prisegam, da bom spoštoval ustavo, zvesto opravljal svojo funkcijo, deloval za blaginjo ljudi, varoval državo ter v nobenem primeru izneveril zaupanja ljudi. V primeru preloma zaprisege bom podvržen strogi državni kazni. To je moja slovesna zaprisega.«

49. člen

V primeru prostega predsedniškega mesta prevzame njegovo funkcijo podpredsednik, in sicer do izteka mandata. V primeru prostega predsedniškega in podpredsedniškega mesta opravlja njune posle predsednik Izvršilnega yuana. V skladu z določbo 30. člena ustave se skliče izredna seja Državnega zbora za izvolitev novega predsednika in podpredsednika. Novoizvoljena opravljata funkciji do izteka prvotnega mandata. V primeru kakršnekoli odsotnosti predsednika ga pri svojih dolžnostih nadomešča podpredsednik. V kolikor sta odsotna oba, ju pri opravljanju dolžnosti nadomešča predsednik Izvršilnega yuana.

50. člen

Predsednik je razrešen svoje funkcije na dan izteka mandata. V kolikor na ta dan predsednik še ni izvoljen ali izvoljena predsednik in podpredsednik še nista nastopila funkcije, opravlja funkcijo predsednika predsednik Izvršilnega yuana.

51. člen

Obdobje, v katerem predsednik Izvršilnega yuana opravlja funkcijo predsednika, ne sme biti daljše od treh mesecev.

52. člen

Predsednik, ki ni odpoklican ali razrešen funkcije, ne sme biti podvržen kazenski obtožbi, razen v primeru zagrešitve upora ali izdaje.

5. poglavje: UPRAVA

53. člen

Izvršilni yuan je najvišje upravno telo v državi.

54. člen

Izvršilni yuan sestavljajo predsednik, podpredsednik, določeno število ministrov in predsednikov komisij ter določeno število ministrov brez listnice.

55. člen

Predsednik Izvršilnega yuana je predlagan in imenovan s strani predsednika države s soglasjem Zakonodajnega yuana. Če v času nezasedanja Zakonodajnega yuana predsednik Izvršilnega yuana odstopi ali mesto postane prosto, začasno opravlja njegovo funkcijo podpredsednik Izvršilnega yuana. Predsednik države mora v 40 dneh sklicati sejo Zakonodajnega yuana, na kateri predloži predlog za imenovanje novega predsednika Izvršilnega yuana.

56. člen

Podpredsednika Izvršilnega yuana, ministre in predsednike komisij ter ministre brez listnice imenuje predsednik na predlog predsednika Izvršilnega yuana.

57. člen

Odgovornosti Izvršilnega yuana do Zakonodajnega yuana:

1. Izvršilni yuan ima dolžnost Zakonodajnemu yuanu predložiti upravne politike in upravno poročilo. Med zasedanjem Zakonodajnega yuana imajo člani Zakonodajnega yuana pravico postavljati vprašanja predsedniku Izvršilnega yuana ter ministrom in predsednikom komisij Izvršilnega yuana.
2. V kolikor se Zakonodajni yuan ne strinja s pomembno politiko Izvršilnega yuana, lahko s sklepom predlaga Izvršilnemu yuanu, da takšno politiko spremeni. Glede na tak sklep lahko Izvršilni yuan s soglasjem predsednika države predlaga Zakonodajnemu yuanu ponovno presojanje. Če po presojanju dve tretjine prisotnih članov Zakonodajnega yuana podpira prvotni sklep, lahko predsednik Izvršilnega yuana sprejme tak sklep ali pa odstopi.

3. Če Izvršilni yuan meni, da je sklep zakonodajnega, proračunskega ali sporazumskega predloga Zakonodajnega yuana težko izvršiti, lahko s soglasjem predsednika države v roku desetih dni, ko je bil tak sklep Izvršilnemu yuanu predložen, predlaga Zakonodajnemu yuanu ponovno presojanje. V kolikor se s prvotnim sklepom strinja dve tretjini prisotnih članov Zakonodajnega yuana, lahko predsednik Izvršilnega yuana tak sklep sprejme ali pa odstopi.

58. člen

Izvršilni yuan ima Svet izvršilnega yuana, ki ga sestavljajo predsednik in podpredsednik Izvršilnega yuana, številni ministri in predsedniki komisij ter ministri brez listnice. Vodi ga predsednik Izvršilnega yuana.

Predsednik ter številni ministri in predsedniki komisij Izvršilnega yuana morajo zakonski in proračunski predlog, predlog o naglem sodišču, pomilostitvi, razglasitvi vojne, sklenitvi miru, sporazumu in druge pomembne predloge, ki jih potrjuje Zakonodajni yuan, prav tako pa tudi zadeve, ki so v skupni pristojnosti številnih ministrstev in komisij, predstaviti Svetu izvršilnega yuana v potrditev.

59. člen

Tri mesece pred pričetkom proračunskega leta Izvršilni yuan predstavi Zakonodajnemu yuanu proračunski predlog za naslednje proračunsko leto.

60. člen

V roku štirih mesecev po preteku vsakega proračunskega leta Izvršilni yuan predstavi Nadzornemu yuanu zaključno poročilo prihodkov in odhodkov.

61. člen

Organizacijo Izvršilnega yuana ureja zakon.

6. poglavje: ZAKONODAJA

62. člen

Zakonodajni yuan je najvišje zakonodajno telo v državi in ga sestavljajo člani, izvoljeni s strani ljudstva. Zakonodajni yuan v imenu ljudstva izvršuje zakonodajno oblast.

63. člen

Zakonodajni yuan ima pravico, da odloča o zakonskem in proračunskem predlogu, predlogu o naglem sodišču, pomilostitvi, razglasitvi vojne, sklenitvi miru, sporazunskem predlogu in drugih pomembnih predlogih države.

64. člen

Člani Zakonodajnega yuana so izvoljeni na podlagi naslednjih predpisov:

1. Pet izvoljenih članov iz vsake province in posebnega mesta, ki ima manj kot tri milijone prebivalcev. Če njihova populacija presega tri milijone prebivalcev, se za vsakih dodatnih milijon prebivalcev izvoli dodatni član.
2. Izvoljeni člani iz mongolskih lig in zastav.
3. Izvoljeni člani iz Tibeta.
4. Izvoljeni člani s strani različnih etničnih skupin na obmejnih področjih.
5. Izvoljeni člani s strani kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja.
6. Izvoljeni člani s strani poklicnih skupin.
7. Volitve članov in število izvoljenih članov Zakonodajnega yuana pod točkami 2 do 6 prejšnjega odstavka ureja zakon. Število izvoljenih žensk ureja zakon.

65. člen

Mandatna doba članov Zakonodajnega yuana je tri leta, z možnostjo ponovne izvolitve. Volitve članov morajo biti zaključene tri mesece pred iztekom mandata prejšnjega Zakonodajnega yuana.

66. člen

Zakonodajni yuan ima predsednika in podpredsednika, ki sta izvoljena s strani in izmed članov Zakonodajnega yuana.

67. člen

Zakonodajni yuan lahko ustanovi številne komisije.

Te komisije lahko na posvet povabijo vladne uradnike in zainteresirane družbene skupine.

68. člen

Zakonodajni yuan se vsako leto sestane na dveh sejah. Prva seja traja od meseca februarja do konca meseca maja, druga seja pa od meseca septembra do konca meseca decembra. V kolikor je potrebno, se seja podaljša.

69. člen

Zakonodajni yuan se sestane na izredni seji na:

1. Zahtevo predsednika države.
2. Zahtevo vsaj ene četrtine članov Zakonodajnega yuana.

70. člen

Zakonodajni yuan ne sme predlagati povečanja prihodkov in odhodkov proračunskega predloga Izvršilnega yuana.

71. člen

Na seji Zakonodajnega yuana lahko zainteresirani predsedniki yuanov ter zainteresirani ministri in predsedniki številnih komisij podajo svoja mnenja.

72. člen

Zakonski predlog, ki je bil sprejet v Zakonodajnem yuanu, mora biti poslan predsedniku države in Izvršilnemu yuanu. Predsednik ga v roku desetih dni po prejemu razglasi ali pa ga obravnava v skladu z določbami 57. člena ustave.

73. člen

Član Zakonodajnega yuana zunaj sej yuana ni odgovoren za mnenje in glas, ki ga je izrekel na seji.

74. člen

Član Zakonodajnega yuana ne sme biti priprt ali zadržan brez dovoljenja Zakonodajnega yuana, razen v primeru kaznivega dejanja.

75. člen

Član Zakonodajnega yuana ne sme hkrati zasedati uradniškega položaja.

76. člen

Organizacijo Zakonodajnega yuana ureja zakon.

7. poglavje: SODSTVO

77. člen

Sodni yuan je najvišje sodno telo v državi in je zadolžen za civilne, kazenske in upravne zadeve ter za zadeve, ki so povezane z disciplinskimi ukrepi zoper javne uslužbence.

78. člen

Sodni yuan razlaga ustavo in ima pravico združevanja razlag zakonov in podzakonskih aktov.

79. člen

Sodni yuan ima predsednika in podpredsednika, ki ju predlaga in imenuje predsednik države s soglasjem Nadzornega yuana.

Sodni yuan ima določeno število višjih sodnikov, ki jih predlaga in imenuje predsednik države s soglasjem Nadzornega yuana. Višji sodniki so zadolženi za zadeve, navedene v 78. členu ustave.

80. člen

Sodniki so nadstrankarski in v skladu z zakonom opravljajo sodniško funkcijo neodvisno, brez kakršnegakoli vmešavanja.

81. člen

Funkcija sodnika je trajna. Sodnik ne sme biti razrešen, razen če je bil spoznan za krivega pri kazenskih dejanjih, če je bil podvržen disciplinskemu ukrepu ali če mu je bila izrečena prepoved. Sodnik ne sme biti suspendiran, premeščen ali se mu zmanjšati plača, razen če zakon določa drugače.

82. člen

Organizacijo Sodnega yuana ureja zakon.

8. poglavje: PREISKOVANJE

83. člen

Preiskovalni yuan je najvišje preiskovalno telo v državi in je pristojen za zadeve, povezane z izpiti, zaposlovanjem, registriranjem, vrednotenjem dela, lestvico plač, napredovanjem,

prestititvijo, varovanjem službe, priporočanjem, dodeljevanjem gmotne pomoči v primeru smrti, upokojevanjem in oskrbovanjem starostnikov.

84. člen

Preiskovalni yuan ima predsednika, podpredsednika in določeno število članov, ki so predlagani in imenovani s strani predsednika države s soglasjem Nadzornega yuana.

85. člen

Pri izbiri javnih funkcionarjev mora biti vzpostavljen sistem javnih izpitov, s predpisanim številom oseb, izbranih glede na različnost provinc in okrožij. Izpiti se izvajajo na različnih območjih. Nihče ni imenovan v javno službo, če se ne kvalificira preko izpita.

86. člen

V skladu z zakonom Preiskovalni yuan pri izpiti upošteva naslednje sposobnosti:

1. Sposobnost za opravljanje funkcij javnega funkcionarja.
2. Sposobnost za vodenje strokovnjakov ali tehnikov.

87. člen

Preiskovalni yuan lahko za zadeve, za katere je pristojen, predloži Zakonodajnemu yuanu zakonski predlog.

88. člen

Člani Preiskovalnega yuana so nadstrankarski in v skladu z zakonom opravljajo svojo funkcijo neodvisno.

89. člen

Organizacijo Preiskovalnega yuana ureja zakon.

9. poglavje: NADZORSTVO

90. člen

Nadzorni yuan je najvišje nadzorno telo v državi in je pristojen za odobritve, obtožbe, ukore in revizijo.

91. člen

Nadzorni yuan sestavljajo člani, ki so izvoljeni s strani provincijskih in mestnih svetov, lokalnih svetov Mongolije in Tibeta ter kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja. Člani so izvoljeni na podlagi naslednjih predpisov:

1. Pet članov iz vsake province.
2. Dva člana iz posebnih mest.
3. Osem članov iz mongolskih lig in zastav.
4. Osem članov iz Tibeta.
5. Osem članov s strani kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja.

92. člen

Nadzorni yuan ima predsednika in podpredsednika, ki sta izvoljena s strani in izmed članov Nadzornega yuana.

93. člen

Mandatna doba članov Nadzornega yuana je šest let, z možnostjo ponovne izvolitve.

94. člen

Kadar Nadzorni yuan v skladu z ustavo izvršuje pravico do odobritve, mora o tem odločati večina prisotnih članov na zasedanju.

95. člen

Nadzorni yuan lahko pri izvrševanju svoje nadzorne pravice od Izvršilnega yuana ter ministrstev in komisij zahteva, da mu predložijo njihove izdane uredbe in druge ustrezne dokumente v pregled.

96. člen

Nadzorni yuan lahko pri vrednotenju dela Izvršilnega yuana ter njegovih številnih ministrstev in komisij ustanovi določeno število odborov, ki raziskujejo vse institucije, z namenom ugotovitve, ali kršijo zakone in ali zanemarjajo dolžnosti.

97. člen

Nadzorni yuan lahko na osnovi preiskav in sklepov odborov poda popravljene ukrepe in jih posreduje Izvršilnemu yuanu in zainteresiranim ministrom, z namenom, da izboljšajo svoja delovanja. Kadar Nadzorni yuan meni, da je javni funkcionar centralne ali lokalne vlade kriv

zanemarjanja dolžnosti ali kršenja zakonov, poda popravljene ukrepe ali vloži obtožbo. V kolikor je vpleten v kaznivo dejanje, se zadeva preda v reševanje sodišču.

98. člen

Na predlog enega ali več članov Nadzornega yuana je lahko vložena obtožba javnega funkcionarja centralne ali lokalne vlade. Raziskana in izglasovana mora biti s strani vsaj devetih članov.

99. člen

V primeru ustavne obtožbe osebe Sodnega ali Preiskovalnega yuana, ki zanemarja svoje dolžnosti ali krši zakone, se uporabljajo določbe 95., 96. in 97. člena ustave.

100. člen

Predlog četrtnine članov Nadzornega yuana o ustavni obtožbi predsednika ali podpredsednika države je sprejet, če po preiskavi zanj glasuje večina vseh članov Nadzornega yuana, predložen pa mora biti Državnemu zboru v potrditev.

101. člen

Član Nadzornega yuana zunaj sej yuana ni odgovoren za mnenje in glas, ki ga je izrekel na seji.

102. člen

Član Nadzornega yuana ne sme biti priprt ali zadržan brez dovoljenja Nadzornega yuana, razen v primeru kaznivega dejanja.

103. člen

Član Nadzornega yuana ne sme hkrati zasedati drugega uradniškega položaja ali opravljati poklica.

104. člen

Nadzorni yuan ima glavnega revizorja, ki ga predlaga in imenuje predsednik države s soglasjem Zakonodajnega yuana.

105. člen

V skladu z zakonom glavni revizor v roku treh mesecev po predložitvi poročila Izvršilnega yuana o prihodkih in odhodkih države zaključi revizijo in predloži revizijsko poročilo Zakonodajnemu yuanu.

106. člen

Organizacijo Nadzornega yuana ureja zakon.

10. poglavje: CENTRALNA IN LOKALNA OBLAST

107. člen

Zakonodajne in upravne zadeve centralne vlade so:

1. Zunanje zadeve.
2. Obramba države in vojaške zadeve.
3. Nacionalni zakoni ter kazenski, civilni in trgovinski zakoniki.
4. Sodni sistem.
5. Letalstvo, državne ceste, državne železnice, pomorstvo, poštna in telefonske storitve.
6. Centralne finance in državni dohodki.
7. Razdeljevanje državnih, provincijskih in okrožnih dohodkov.
8. Državna gospodarska podjetja.
9. Denarni sistem in državne banke.
10. Uteži in mere.
11. Mednarodna trgovinska politika.
12. Finančne in ekonomske zadeve, ki zadevajo tujino.
13. Druge zadeve centralne vlade, ki jih predvideva ustava.

108. člen

V naslednjih zadevah ima centralna vlada zakonodajno in upravno pristojnost, vendar lahko upravno pristojnost prenese na province in okrožja:

1. Osnovna načela provincijske in okrožne samouprave.
2. Razdelitev upravnih okrožij.
3. Gozdarstvo, industrija, rudarstvo in trgovina.

4. Izobraževalni sistem.
5. Bančni in menjalni sistem.
6. Ladjedelstvo in ribolov v oceanih.
7. Javne službe.
8. Zadružna podjetja.
9. Vodni in kopenski promet ter transport, ki pokriva dve ali več provinc.
10. Zaščita voda, plovni kanal, kmetijska in pastirska dejavnost dveh ali več provinc.
11. Registracija, zaposlovanje, nadzor in blaginja uslužbencev centralne in lokalne oblasti.
12. Katastrska zakonodaja.
13. Delavska zakonodaja in ostale socialne zakonodaje.
14. Javna obdavčevanja.
15. Popis prebivalstva in sestava statistike.
16. Preseljevanje in denacionalizacija.
17. Policijski sistem.
18. Javno zdravstvo.
19. Podpora in pomoč v primeru smrti ali brezposelnosti.
20. Varstvo starodavnih knjig, predmetov in krajev kulturne vrednosti.

Za zadeve, našteje v prejšnjem odstavku, lahko province uzakonijo posamezna pravila in predpise ter poskrbijo, da le-ta niso v nasprotju z državnimi zakoni.

109. člen

V naslednjih zadevah imajo province zakonodajno in upravno pristojnost, vendar lahko upravno pristojnost prenesejo na okrožja:

1. Provincijsko izobraževanje, javno zdravstvo, industrijo in promet.
2. Upravljanje in razpolaganje s provincijsko lastnino.
3. Okrožna in mestna uprava.
4. Provincijska podjetja.
5. Provincijska zadružna podjetja.
6. Provincijsko kmetijstvo, gozdarstvo, zaščita voda, ribištvo, pastirstvo in javna dela.
7. Provincijske finance in dohodke.
8. Provincijski dolg.
9. Provincijske banke.
10. Uprava provincijske policije.
11. Provincijska dobrodelna in socialna dela.

12. Druge zadeve, ki so v skladu z državnimi zakoni prenesene na province.

Zadeve, naštete v prejšnjem odstavku, lahko dve ali več zainteresiranih provinc upravlja skupaj, razen če je z zakonom drugače določeno.

V primeru, da provinca prevzame nase katerokoli zgoraj našteto zadevo in ugotovi, da nima dovolj lastnih denarnih sredstev, lahko na podlagi sklepa Zakonodajnega yuana pridobi pomoč iz državne blagajne.

110. člen

V naslednjih zadevah imajo okrožja zakonodajno in upravno pristojnost:

1. Okrožno izobraževanje, javno zdravstvo, industrijo in promet.
2. Upravljanje in razpolaganje z okrožno lastnino.
3. Okrožna podjetja.
4. Okrožna zadružna podjetja.
5. Okrožno kmetijstvo, gozdarstvo, zaščita voda, ribištvo, pastirstvo in javna dela.
6. Okrožne finance in dohodke.
7. Okrožni dolg.
8. Okrožne banke.
9. Uprava okrožne policije in obrambe.
10. Okrožna dobrodelna in socialna dela.
11. Druge zadeve, ki so v skladu z državnimi zakoni in provincialnimi predpisi prenesena na okrožja.

Zadeve, naštete v prejšnjem odstavku, lahko dve ali več zainteresiranih okrožij upravlja skupaj, razen če je z zakonom drugače določeno.

111. člen

Zadeve, ki niso naštete v 107., 108. in 109. členu ustave, v primeru državnega značaja pripadajo centralni vladi, v primeru provincijskega značaja pripadajo provincam in v primeru okrožnega značaja pripadajo okrožjem. Morebitne spore rešuje Zakonodajni yuan.

11. poglavje: SISTEM LOKALNE OBLASTI

Odsek 1: PROVINCA

112. člen

Provinca lahko v skladu s splošnimi načeli provincijske in okrožne samouprave skliče provincijski zbor, ki uzakoni provincijske predpise ter zagotovi, da le-ti niso v nasprotju z ustavo.

Organizacijo provincijskega zbora in volitve predstavnikov ureja zakon.

113. člen

Provincijski samoupravni predpisi morajo vključevati naslednje določbe:

1. Provinca ima provincijski svet. Člani provincijskega sveta so izvoljeni s strani prebivalcev province.
2. Provinca ima provincijsko vlado, ki ji predseduje provincijski guverner. Provincijski guverner je izvoljen s strani prebivalcev province.
3. Razmerje med provinco in okrožjem.

Zakonodajno oblast province izvršuje provincijski svet.

114. člen

Po uzakonitvi provincijskega samoupravnega predpisa mora le-ta nemudoma biti poslan Sodnemu yuanu. Če Sodni yuan meni, da je kakšen del predpisa protiustaven, le-tega razglasi za ničnega in neveljavnega.

115. člen

Če se med uveljavljanjem provincijskega samoupravnega predpisa v kakšnem delu pojavijo resne ovire, mora Sodni yuan sklicati sejo različnih zainteresiranih skupin ter jim predstaviti svoje poglede, nato pa morajo predsedniki Izvršilnega, Zakonodajnega, Sodnega, Preiskovalnega in Nadzornega yuana oblikovati komisijo, kateri predseduje predsednik Sodnega yuana, in predlagati rešitev.

116. člen

Provincijska pravila in predpisi, ki so v nasprotju z državnimi zakoni, so nični in neveljavni.

117. člen

Kadar se pojavi dvom, ali je provincijsko pravilo ali predpis v nasprotju z državnimi zakoni, o tem poda mnenje Sodni yuan.

118. člen

Posebno mesto je določeno z zakonom.

119. člen

Sistem lokalne samouprave mongolskih lig in zastav je določen z zakonom.

120. člen

Sistem samouprave Tibeta je zaščiten.

Odsek 2: OKROŽJE

121. člen

Okrožje izvršuje okrožno samoupravo.

122. člen

Okrožje lahko v skladu s splošnimi načeli provincijske in okrožne samouprave skliče okrožni zbor, ki uzakoni okrožne predpise ter zagotovi, da le-ti niso v nasprotju z ustavo in predpisi provincijske samouprave.

123. člen

Prebivalci okrožja imajo v skladu z zakonom glede zadev okrožne samouprave pravico do pobude in referendumu ter v skladu z zakonom pravico do volitev in odpoklica okrožnega guvernerja in drugih okrožnih uradnikov.

124. člen

Okrožje ima okrožni svet. Člani okrožnega sveta so izvoljeni s strani prebivalcev okrožja.

Zakonodajno oblast okrožja izvršuje okrožni svet.

125. člen

Okrožna pravila in predpisi, ki so v nasprotju z državnimi zakoni ali provincijskimi pravili in predpisi, so nični in neveljavni.

126. člen

Okrožje ima okrožno vlado, kateri predseduje okrožni guverner. Okrožni guverner je izvoljen s strani prebivalcev okrožja.

127. člen

Okrožni guverner upravlja okrožno samoupravo in vodi zadeve, predane s strani centralne in provincijske vlade.

128. člen

Okrožje v izrednih okoliščinah zaprosi mesto za začasno upravljanje.

12. poglavje: VOLITVE, ODPOKLIC, POBUDA IN REFERENDUM

129. člen

Volitve, ki jih predpisuje ustava, so splošne, enake, neposredne in tajne, razen če je z ustavo drugače določeno.

130. člen

V skladu z zakonom ima vsak državljan Republike Kitajske, ki je dopolnil 20 let, pravico voliti. V skladu z zakonom ima vsakdo, ki dopolni 23 let, pravico biti izvoljen, razen če je z ustavo ali zakonom drugače določeno.

131. člen

Kandidati na volitvah, ki jih predpisuje ustava, se udeležujejo javnih kampanj.

132. člen

Zastraševanje in koristoljublje na volitvah je strogo prepovedano. Tožbe v zvezi z volitvami se vršijo na sodiščih.

133. člen

V skladu z zakonom je izvoljena oseba lahko odpoklicana le s strani pristojnega volilnega okraja.

134. člen

Število izvoljenih žensk na volitvah, ki jih predpisuje ustava, mora biti določeno z zakonom.

135. člen

Število predstavnikov Državnega zbora in način volitev prebivalstva notranjih območij, ki imajo posebne življenjske navade, ureja zakon.

136. člen

Izvrševanje pravice do pobude in referendumu ureja zakon.

13. poglavje: TEMELJNE DRŽAVNE POLITIKE

Odsek 1: OBRAMBA DRŽAVE

137. člen

Cilj nacionalne obrambe Republike Kitajske je varovanje državne varnosti in ohranjanje svetovnega miru.

Organizacijo obrambe države ureja zakon.

138. člen

Kopenske, morske in zračne sile celotne države morajo biti nad osebnimi, lokalnimi in strankarskimi interesi ter biti zveste državi in morajo varovati ljudstvo.

139. člen

Nobena politična stranka in noben posameznik ne sme uporabiti vojaške sile za doseg politične moči.

140. člen

Aktivni vojak ne sme hkrati zasedati javne službe.

Odsek 2: ZUNANJA POLITIKA

141. člen

Zunanja politika Republike Kitajske mora, zato da zavaruje pravice in interese kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja, v tujini spodbujati mednarodno sodelovanje, zagovarjati mednarodno pravičnost in zagotavljati svetovni mir, delovati v duhu samostojnosti ter na

osnovi načel enakosti in vzajemnosti gojiti dobre medsosedske odnose in spoštovati sporazume in listino Združenih narodov.

Odsek 3: NACIONALNA EKONOMIJA

142. člen

Nacionalna ekonomija mora, zato da bi dosegla zadostno uravnoteženost nacionalnega bogastva in blagostanja ljudi, temeljiti na principu ljudskega blagostanja ter si prizadevati za dosego enakosti lastnikov zemlje in nadzirati zasebni kapital.

143. člen

Zemlja znotraj ozemlja Republike Kitajske pripada celotnemu ljudstvu. Lastninska pravica zemlje, ki jo ljudstvo v skladu z zakonom pridobi, je varovana in omejena z zakonom. Zemlja zasebnikov je v skladu z njeno vrednostjo podvržena obdavčenju, vlada pa jo lahko v skladu z njeno vrednostjo tudi odkupi.

Glede na dejstvo, da lahko posamezniki pridobijo lastninsko pravico zemlje, pripadajo rudnine, ki se nahajajo v zemlji, in zemeljska energija, ki se za ekonomske namene uporablja v javno korist, državi.

V primeru, da vrednost zemlje ni narasla zaradi truda delavcev ali kapitala, mora država odmeriti višji davek. Tak iztržek se razdeli med vse ljudi.

Pri razdelitvi in ureditvi zemlje mora država v osnovi pomagati osebam, ki same obdelujejo zemljo, prav tako mora uravnati primernost upravljanja njihovih površin.

144. člen

Javne službe in druga podjetja monopolističnega značaja morajo biti po pravilu javno vodene. Zasebno vodene so lahko le v primeru zakonske dopustitve.

145. člen

Država državna podjetja, za katere meni, da so škodljiva za doseg uravnoveženega nacionalnega bogastva in blagostanja ljudi, omeji z zakonom.

Zadružna podjetja od države prejemajo spodbude in pomoč.

Zasebna produktivna podjetja in zunanja trgovinska podjetja od države prejemajo spodbude, smernice in zaščito.

146. člen

Država z uporabo znanstvenih tehnologij razvija zaščito voda, povečuje produktivnost zemlje, izboljšuje kmetijske pogoje, načrtuje koriščenje zemlje, razvija kmetijske vire in spodbuja industrializacijo kmetijstva.

147. člen

Centralna vlada, zato da doseže uravnovežen ekonomski razvoj med provincami, nudi revnim in neproduktivnim provincam pomoč.

Provincijska vlada, zato da doseže uravnovežen ekonomski razvoj med okrožji, nudi revnim in neproduktivnim okrožjem pomoč.

148. člen

Vso blago znotraj ozemlja Republike Kitajske se prosto giblje.

149. člen

V skladu z zakonom so finančne ustanove predmet državnega nadzora.

150. člen

Država mora za zmanjševanje brezposelnosti ustanavljati finančne ustanove.

151. člen

Država podjetjem, katere upravljajo kitajski državljani, ki prebivajo zunaj meja, nudi pomoč in zaščito pri njihovem razvoju.

Odsek 4: SOCIALNA VARNOST

152. člen

Država mora ljudem, ki so delovno sposobni, priskrbeti primerno možnost za delo.

153. člen

Država mora za izboljšanje življenja delavcev in kmetov ter njihovih spretnosti predpisati varnostno zakonodajo in izvajati varnostno politiko.

Ženske in otroci, ki so zaposleni kot delavci, so glede na njihovo starost in fizično stanje podvrženi posebni zaščiti.

154. člen

V skladu z načeli harmonije in sodelovanja delojemalci in delodajalci razvijajo produktivna podjetja. Sprave in poravnave med delojemalci in delodajalci so urejene z zakonom.

155. člen

Država mora za dosego družbene blaginje osnovati javni zavarovalni sistem. Država starim in slabotnim ljudem, ki nimajo za preživetje, ter žrtvam katastrofalnih nesreč, nudi primerno pomoč in podporo.

156. člen

Država mora za utrjevanje temeljnega obstoja in razvoja naroda zaščititi materinstvo in osnovati politiko spodbujanja blaginje žensk in otrok.

157. člen

Država mora za izboljšanje nacionalnega zdravstva osnovati službe za sanitetno in zdravstveno zaščito ter sistem javne zdravstvene službe.

Odsek 5: VZGOJA IN KULTURA

158. člen

Vzgoja in kultura morata razvijati narodni duh, samozavestni duh, nacionalno moralo, znanstveno znanje in razumnost življenja.

159. člen

Vsak ima enake možnosti do prejemanja vzgoje.

160. člen

Otroci stari od 6 do 12 let prejemajo brezplačno osnovnošolsko izobraževanje. Vlada otrokom, ki prihajajo iz revnih družin, priskrbi literaturo.

Vsak, ki je starejši od 12 let in ni prejel osnovnega izobraževanja, prejme brezplačno dodatno izobraževanje, prav tako mu vlada priskrbi literaturo.

161. člen

Vlada na katerikoli stopnji mora osnovati sistem štipendij za pomoč študentom z dobrimi ocenami in vzornim vedenjem ter tistim, ki jim primanjkuje sredstev za nadaljnje izobraževanje.

162. člen

V skladu z zakonom morajo biti vse javne in zasebne izobraževalne ter kulturne institucije v državi predmet državnega nadzora.

163. člen

Država mora za dvig kulturnega nivoja vseh državljanov posebno pozornost nameniti uravnoteženemu vzgojnemu razvoju v različnih regijah in spodbujati družbeno izobraževanje. Obmejna in nerazvita območja pokrivajo izobraževalne in kulturne stroške iz državne blagajne. Njihove pomembne izobraževalne in kulturne institucije lahko centralna vlada prevzame pod svoje okrilje ali pa jim nudi pomoč.

164. člen

Izdatki za izobraževanje, znanstveno raziskovanje in kulturo na državni ravni ne smejo biti nižji od 15 % celotnega državnega proračuna, na provincijski ravni nižji od 25 % proračuna province ter na mestni ali okrožni ravni nižji od 35 % proračuna mesta ali okrožja. Izobraževalni in kulturni skladi, ki so osnovani na podlagi zakona, ter njihova lastnina morajo biti zaščiteni.

165. člen

Država mora varovati blagostanje zaposlenih v vzgoji, znanosti in umetnosti ter jim mora v skladu z razvojem nacionalne ekonomije kadarkoli povišati njihov honorar.

166. člen

Država mora spodbujati znanstvena odkritja in izume ter varovati starodavne kraje in predmete zgodovinske, kulturne in umetniške vrednosti.

167. člen

Država nudi spodbudo ali pomoč naslednjim ustanovam ali posameznikom:

1. Vzgojne ustanove, upravljane s strani zasebnikov, ki so dosegle dobre rezultate.
2. Vzgojne ustanove, upravljane s strani kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja in so dosegle dobre rezultate.
3. Posamezniki, ki so na akademskem ali tehnološkem področju dosegli odkritje ali izum.
4. Posamezniki, ki so v izobraževalnem sistemu zaposleni dalj časa in so pri svojem delu zelo zaslužni.

Odsek 6: OBMEJNA PODROČJA

168. člen

Država mora glede na različnost etičnih skupin na obmejnih območjih pravno zaščititi njihov položaj in jim nuditi posebno pomoč pri prevzemanju lokalne samouprave.

169. člen

Država mora pozitivno spodbujati razvoj izobraževanja, kulture, prometa, zaščite voda, javnega zdravstva ter drugih ekonomskih in socialnih ustanov različnih etičnih skupin na obmejnih območjih. Pri izkoriščanju zemlje mora država po prejemu klimatskih pogojev, kvalitete zemlje in življenjskih navad ljudi sprejeti ukrepe za zaščito zemlje in nuditi pomoč pri njenem razvoju.

14. poglavje: UVELJAVLJANJE IN SPREMINJANJE USTAVE

170. člen

Termin zakon, ki je uporabljen v tej ustavi, označuje zakon, ki je sprejet s strani Zakonodajnega yuana in razglašen s strani predsednika države.

171. člen

Zakon, ki je v nasprotju z ustavo, je ničen in neveljaven.

Kadar se pojavi dvom, ali je zakon v nasprotju z ustavo, o tem poda mnenje Sodni yuan.

172. člen

Predpis, ki je v nasprotju z ustavo ali zakonom, je ničen in neveljaven.

173. člen

Ustavo razlaga Sodni yuan.

174. člen

Postopki za spremembo ustave so naslednji:

1. Predlog za spremembo ustave mora podati petina vseh predstavnikov Državnega zbora. Predlog je izglasovan, če zanj glasuje tri četrtine prisotnih predstavnikov na zasedanju, pod pogojem, da se glasovanja udeleži dve tretjine predstavnikov Državnega zbora.
2. Predlog za spremembo ustave mora podati četrtina vseh članov Zakonodajnega yuana. Predlog je izglasovan, če zanj glasuje tri četrtine prisotnih članov na zasedanju, pod pogojem, da se glasovanja udeleži tri četrtine članov Zakonodajnega yuana. Predlog mora biti posredovan Državnemu zboru. Predlog spremembe ustave mora biti javno objavljen pol leta pred sklicem Državnega zbora.

175. člen

Uveljavitveni postopki glede zadev, določenih v tej ustavi, so posebej določeni z zakonom.

Pripravljalni postopki za uveljavljanje ustave morajo biti določeni s strani istega Državnega zbora, ki je to ustavo sprejel.

1.–10. člen: s strani predsednika razglašeni dne 1. maja 1991 (leto Republike Kitajske: 1. maj 80).

11.–18. člen: popravki in širitve; s strani predsednika razglašeni dne 28. maja 1992 (leto Republike Kitajske: 28. maj 81).

1.–18. člen popravljeni v 1.–10. členu; s strani predsednika razglašeni dne 1. avgusta 1994 (leto Republike Kitajske: 1. avgust 83).

1.–10. člen popravljeni v 1.–11. členu; s strani predsednika razglašeni dne 21. julija 1997 (leto Republike Kitajske: 21. julij 86).

Popravki na 1., 4., 9. in 10. členu: s strani predsednika razglašeni dne 15. septembra 1999 (leto Republike Kitajske: 15. september 88).

Popravki na 1., 2. in 4.–10. členu: s strani predsednika razglašeni dne 25. aprila 2000 (leto Republike Kitajske: 25. april 89).

Zaradi potreb države pred združitvijo so bili k ustavi Republike Kitajske v skladu z določbami 3. točke 1. odstavka 27. člena in 1. točke 174. člena ustave dodani in popravljeni naslednji členi:

1. člen

Državni zbor sestavlja 300 predstavnikov, ki so izvoljeni na podlagi proporcionalnega volilnega sistema, in sicer v roku šestih mesecev na predlog Zakonodajnega yuana o spremembi ustave ali spremembi meja državnega ozemlja ali v roku treh mesecev na predlog Zakonodajnega yuana o ustavni obtožbi predsednika ali podpredsednika države (ne uporabljajo se določbe 26., 28. in 135. člena ustave). Proporcionalni volilni sistem je določen z zakonom.

Funkcije Državnega zbora so naslednje (ne uporabljajo se določbe 4. člena, 1. do 3. točke 1. odstavka 27. člena, 2. odstavka 27. člena in 1. točke 174. člena ustave):

1. Voliti o predlogu Zakonodajnega yuana o spremembi ustave, in sicer v skladu s 4. točko 1. odstavka 27. člena in 2. odstavka 174. člena ustave.
2. Voliti o predlogu Zakonodajnega yuana o spremembi meja ozemlja, in sicer v skladu s 5. odstavkom 4. dodatnega člena ustave.
3. Presojati o predlogu Zakonodajnega yuana o predlagani ustavni obtožbi predsednika ali podpredsednika države, in sicer v skladu z 10. odstavkom 2. dodatnega člena ustave.

Po potrditvi volilnih rezultatov morajo predstavniki Državnega zbora v roku desetih dni sklicati sejo in na njej zasedati ne več kot mesec dni (ne uporabljata se določbi 29. in 30. člena ustave).

Mandatna doba predstavnikov Državnega zbora se izteče na zadnji dan njihovega zasedanja (28. člen ustave preneha veljati). Mandatna doba tretjega Državnega zbora se izteče na dan

19. maja 2000.³⁷ Temeljni zakon Državnega zbora se popravi v roku dveh let po ureditvi funkcij in pristojnosti Državnega zbora.

2. člen

Predsednik in podpredsednik države sta izvoljena neposredno s strani celotne populacije svobodnega ozemlja Republike Kitajske. Ta način volitev se prične uveljavljati z devetim predsedniškim in podpredsedniškim mandatom v letu 1996.³⁸ Predsedniški in podpredsedniški kandidati kandidirajo kot pari na skupni volilni listi. Par, ki na volitvah dobi največ glasov, je izvoljen. Državljeni, ki prebivajo zunaj meja svobodnega ozemlja Republike Kitajske, izvršujejo volilno pravico na tleh Republike Kitajske. Slednje ureja zakon.

Predsedniški ukrep o imenovanju ali odpoklicu predsednika Izvršilnega yuana ali v skladu z ustavo oseb, imenovanih s soglasjem Zakonodajnega yuana ter o razpustitvi Zakonodajnega yuana, ne potrebuje sopedpisa predsednika Izvršilnega yuana (ne uporablja se določba 37. člena ustave).

Predsednik lahko s sklepom Sveta izvršilnega yuana izda zasilni dekret ter vse potrebne ukrepe za uspešno rešitev neizbežne nevarnosti, ki vplivajo na varnost države ali ljudstva, in za uspešno rešitev finančne in ekonomske krize (ne veljajo omejitve 43. člena ustave). Dekret mora biti v roku desetih dni po izdaji predložen Zakonodajnemu yuanu v potrditev. V kolikor se Zakonodajni yuan z dekretom ne strinja, postane nemudoma neveljaven.

Predsednik lahko za odločanje o pomembnih politikah državne varnosti ustanovi Svet za državno varnost in pomožni Urad za državno varnost. Organizacijo le-teh ureja zakon.

Predsednik lahko v roku desetih dni po izglasovani nezaupnici predsedniku Izvršilnega yuana s strani Zakonodajnega yuana in po posvetovanju s predsednikom Zakonodajnega yuana razpusti Zakonodajni yuan. Predsednik ne sme razpustiti Zakonodajnega yuana, kadar je v veljavi naglo sodišče ali zasilni dekret. Po razpustitvi Zakonodajnega yuana morajo biti volitve članov Zakonodajnega yuana izvršene v roku 60 dni. Po potrditvi volilnih rezultatov morajo člani novoizvoljenega Zakonodajnega yuana v roku desetih dni sklicati sejo. Mandatna doba novoizvoljenega Zakonodajnega yuana se prične s prvim dnem zasedanja.

Mandatna doba predsednika in podpredsednika države je štiri leta, vendar največ dvakrat zaporedoma (ne uporablja se določba 47. člena ustave).

V primeru prostega podpredsedniškega mesta predsednik države v roku treh mesecev predlaga kandidata za podpredsednika, katerega izvoli Zakonodajni yuan. Novoizvoljeni

³⁷ Leto Republike Kitajske 19. maj 89.

³⁸ Leto Republike Kitajske 85.

podpredsednik opravlja mandat do izteka prvotnega mandata. V primeru prostega predsedniškega in podpredsedniškega mesta opravlja njune posle predsednik Izvršilnega yuana. Novi predsednik in podpredsednik države se izvolita v skladu s 1. odstavkom tega člena in opravljata mandat do izteka prvotnega mandata (ne uporablja se določba 49. člena ustave).

Odpoklic predsednika ali podpredsednika države je možno vložiti na predlog četrtnine članov Zakonodajnega yuana. S predlogom se mora strinjati več kot dve tretjine članov Zakonodajnega yuana. Predlog je izglasovan, če zanj glasuje večina volivcev, ki so glasovali, pod pogojem, da se glasovanja udeleži večina vseh volivcev svobodnega ozemlja Republike Kitajske.

Predlog Zakonodajnega yuana o ustavni obtožbi predsednika ali podpredsednika države je sprejet z dvotretinjsko večino glasov predstavnikov Državnega zbora. Soobtoženi morajo nemudoma odstopiti s funkcije.

3. člen

Predsednik Izvršilnega yuana je imenovan s strani predsednika države. V primeru odstopa ali prostega mesta predsednika Izvršilnega yuana njegovo funkcijo do imenovanja začasno opravlja podpredsednik Izvršilnega yuana (55. člen ustave preneha veljati).

Odgovornosti Izvršilnega yuana do Zakonodajnega yuana (57. člen ustave preneha veljati):

1. Izvršilni yuan ima dolžnost Zakonodajnemu yuanu predložiti upravne politike in upravno poročilo. Med zasedanjem Zakonodajnega yuana imajo člani Zakonodajnega yuana pravico postavljati vprašanja predsedniku Izvršilnega yuana ter ministrom in predsednikom komisij Izvršilnega yuana.
2. Če Izvršilni yuan meni, da je sklep zakonodajnega, proračunskega ali sporazumskega predloga Zakonodajnega yuana težko izvršiti, lahko s soglasjem predsednika države v roku desetih dni, ko je bil tak sklep Izvršilnemu yuanu predložen, predlaga Zakonodajnemu yuanu ponovno presojanje. Zakonodajni yuan mora v roku 15 dni sprejeti sklep o predlogu ponovnega presojanja. V primeru nezasedanja mora Zakonodajni yuan v roku sedmih dni sklicati sejo ter v roku 15 dni po pričetku seje sprejeti sklep. Če v predpisanem roku ne sprejme sklepa, postane prvotni sklep neveljaven. V kolikor se s prvotnim sklepom strinja večina vseh članov Zakonodajnega yuana, mora predsednik Izvršilnega yuana le-tega nemudoma sprejeti.
3. Na predlog več kot tretjine članov Zakonodajnega yuana lahko Zakonodajni yuan vloži nezaupnico zoper predsednika Izvršilnega yuana. 72 ur po vloženi nezaupnici se

mora v roku 48 ur izvršiti javno glasovanje. V kolikor več kot polovica vseh članov Zakonodajnega yuana izglasuje nezaupnico, mora predsednik Izvršilnega yuana podati odstop in istočasno zaprositi predsednika države za razpustitev Zakonodajnega yuana. V primeru, da nezaupnica ni izglasovana, Zakonodajni yuan v roku enega leta ne sme vložiti nezaupnice zoper istega predsednika Izvršilnega yuana.

Funkcije, postopki ustanavljanja in celotno število osebja državnih institucij morajo biti določene z zakonom.

Organizacija, pristojnosti in število osebja vsake institucije morajo biti določene v skladu z njihovimi politikami in odločitvami ter v skladu z zakonom, navedenim v prejšnjem odstavku.

4. člen

Zakonodajni yuan v četrtem mandatu sestavlja 225 članov, ki so izvoljeni na podlagi naslednjih določitev (ne veljajo omejitve 64. člena ustave):

1. 168 članov iz posebnih mest, okrožij in mest svobodnega ozemlja. Vsaj en član mora biti izvoljen iz vsakega okrožja in mesta.
2. 4 člani s strani nižinskih prvotnih prebivalcev in 4 člani s strani gorskih prvotnih prebivalcev.
3. 8 članov s strani kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja.
4. 41 članov s strani vsesplošnega volilnega okraja.

Člani pod tretjo in četrto točko prejšnjega odstavka so izvoljeni po proporcionalnem volilnem sistemu med političnimi strankami. Če je število mandatov pod točkami ena, tri in štiri ne manj kot 5 in ne več kot 10, mora en mandat pripadati ženski. V kolikor je več kot 10 mandatov, pa na vsakih dodatnih 10 en mandat pripada ženski.

Ob vsakoletnem zasedanju Zakonodajnega yuana lahko le-ta prisluhne predsednikovemu poročilu o razmerah v državi.

Zakonodajni yuan po predsednikovem razpustu in pred inavguracijo novih članov ne zaseda.

Ozemlje Republike Kitajske z obstoječimi državnimi mejami se ne sme spreminjati, razen na predlog četrtnine vseh članov Zakonodajnega yuana. Predlog je izglasovan, če zanj glasuje tri četrtnina prisotnih članov na zasedanju, pod pogojem, da se glasovanja udeleži tri četrtnine članov Zakonodajnega yuana. Predlog mora nato potrditi Državni zbor, potrjen pa je, če zanj glasuje tri četrtnine prisotnih predstavnikov, pod pogojem, da se glasovanja udeleži dve tretjini predstavnikov Državnega zbora.

Če predsednik izda izredni dekret po razpustitvi Zakonodajnega yuana, mora Zakonodajni yuan v roku treh dneh sklicati sejo in v roku sedmih dni po pričetku seje glasovati o dekretu.

V kolikor je izredni dekret izdan po volitvah novih članov Zakonodajnega yuana, le-ti glasujejo o dekretu po svoji inavguraciji. Če Zakonodajni yuan ne potrdi dekreta, izredni dekret postane nemudoma neveljaven.

Predlog večine članov Zakonodajnega yuana o ustavni obtožbi predsednika ali podpredsednika države je sprejet, če zanj glasuje dve tretjini vseh članov Zakonodajnega yuana, predložen pa mora biti Državnemu zboru (ne uporabljajo se določbe 90. in 100. člena ter 1. odstavek 7. dodatnega člena ustave).

V času zasedanja član Zakonodajnega yuana ne sme biti priprt ali zadržan brez dovoljenja Zakonodajnega yuana, razen v primeru kaznivega dejanja (74. člen ustave preneha veljati).

5. člen

Sodni yuan sestavlja 15 višjih sodnikov, izmed katerih sta izvoljena predsednik in podpredsednik Sodnega yuana. Vsi so predlagani in imenovani s strani predsednika države s soglasjem Zakonodajnega yuana. To se prične uveljavljati z letom 2003³⁹ (ne uporablja se določba 79. člena ustave). 81. člen ustave in določbe, ki zadevajo trajni mandat in plačilo sodnikov, ne veljajo za višje sodnike.

Mandatna doba višjega sodnika Sodnega yuana je osem let, z nemožnostjo ponovne izvolitve. Višji sodnik svoje delo opravlja neodvisno. Predsednik in podpredsednik Sodnega yuana ne uživata mandatne dobe osmih let.

Izmed višjih sodnikov, ki jih je v letu 2003⁴⁰ imenoval predsednik države, jih ima šest višjih sodnikov ter predsednik in podpredsednik Sodnega yuana mandatno dobo štirih let. Mandatna doba preostalih višjih sodnikov je osem let (ne uporablja se določba prejšnjega odstavka ustave).

Višji sodniki Sodnega yuana morajo v skladu z 78. členom ustave ustanoviti ustavno sodišče, ki odloča o zadevah, ki se nanašajo na razpust protiustavnih političnih strank.

Za protiustavno politično stranko se šteje stranka, katere cilji ali aktivnosti ogrožajo obstoj Republike Kitajske ali svobodno in demokratično ustavno ureditev.

Letni proračunski predlog Sodnega yuana ne sme biti s strani Izvršilnega yuana odpravljen ali zmanjšan. Izvršilni yuan lahko na njihov predlog poda svoje mnenje in ga vključi v proračunski predlog centralne vlade, ki je posredovan Zakonodajnemu yuanu v diskusijo.

6. člen

³⁹ Leto Republike Kitajske 92.

⁴⁰ Leto Republike Kitajske 92.

Preiskovalni yuan je najvišje preiskovalno telo v državi in je pristojen za naslednje zadeve (ne uporablja se določba 83. člena ustave):

1. Izvajanje izpitov.
2. Zadeve, povezane s kvalifikacijami, varovanjem službe, gmotno pomočjo v primeru smrti in upokojitvami javnih uslužbencev.
3. Zakonske zadeve, povezane z zaposlovanjem, odpustitvijo, vrednotenjem delovnega učinka, lestvico plač, napredovanjem, premestitvijo ter pohvalo in nagrado javnih uslužbencev.

Preiskovalni yuan sestavljajo predsednik, podpredsednik in določeno število članov, ki jih predlaga in imenuje predsednik države s soglasjem Zakonodajnega yuana (ne uporablja se določba 84. člena ustave).

Preneha veljati določba 85. člena ustave, ki določa izvajanje izpitov na različnih območjih s predpisanim številom oseb, izbranih glede na različnost provinc in okrožij.

7. člen

Nadzorni yuan je najvišje nadzorno telo v državi in je pristojen za obtožbe, ukore in revizijo (ne uporabljata se določbi 90. in 94. člena ustave, ki določata izvrševanje pravice do odobritve).

Nadzorni yuan sestavlja 29 članov, izmed katerih sta izvoljena predsednik in podpredsednik Nadzornega yuana. Njihova mandatna doba je šest let. Vsi člani so predlagani in imenovani s strani predsednika države s soglasjem Zakonodajnega yuana (določbe od 91. do 93. člena ustave prenehajo veljati).

Na predlog dveh ali več članov Nadzornega yuana je lahko vložena obtožba javnega funkcionarja centralne ali lokalne vlade ali osebe Sodnega ali Preiskovalnega yuana. Raziskana in izglasovana mora biti s strani vsaj devetih članov (ne veljajo omejitve 98. člena ustave).

Pri ustavni obtožbi Nadzornega yuana zoper osebo Nadzornega yuana, ki zanemarja dolžnosti ali krši zakone, se uporabljajo določbe 95. in 2. odstavka 97. člena ustave, prav tako tudi prejšnji odstavek ustave.

Člani Nadzornega yuana so nadstrankarski in v skladu z zakonom opravljajo svojo funkcijo neodvisno.

101. in 102. člen ustave prenehata veljati.

8. člen

Nagrade in plača člana Zakonodajnega yuana so določene z zakonom. Posamezne določbe glede povišanja nagrad in plač se uveljavljajo s pričetkom mandata, razen glede letnih uravnav. Sejnina predstavnika Državnega zbora je določena z zakonom.

9. člen

Sistem samouprave provinc in okrožij mora vsebovati naslednje pogoje in mora biti določen z zakonom (ne veljajo omejitve 1. točke 1. odstavka 108. člena, 190. člena, 112. do 115. člena in 122. člena ustave):

1. Provinca ima provincijsko vlado, sestavljeno iz 9 članov, eden izmed njih postane provincijski guverner. Vsi člani so predlagani s strani predsednika Izvršilnega yuana in imenovani s strani predsednika države.
2. Provinca ima provincijski svetovadni svet, sestavljen iz določenega števila članov, ki so predlagani s strani predsednika Izvršilnega yuana in imenovani s strani predsednika države.
3. Okrožje ima okrožni svet. Člani okrožnega sveta so izvoljeni s strani prebivalcev okrožja.
4. Zakonodajno oblast v okrožju izvršuje okrožni svet.
5. Okrožje ima okrožno vlado, ki jo vodi okrožni guverner. Okrožni guverner je izvoljen s strani prebivalcev okrožja.
6. Razmerje med centralno in provincijsko ter okrožno vlado.
7. Provinca izvršuje uredbe Izvršilnega yuana in nadzoruje zadeve, upravljane s strani okrožja.

Spremembe funkcij, delovanja in organizacije tajvanske provincijske vlade morajo biti določene s posebnim zakonom.

10. člen

Država mora spodbujati razvoj in investicije v znanost in tehnologijo, spodbujati rast industrije, modernizacijo kmetijstva in ribištva, poudarjati izkoriščanje in uporabo vodnih virov ter okrepiti mednarodno ekonomsko sodelovanje.

Okoljska in ekološka zaščita sta pod enakim upoštevanjem kot ekonomski in tehnološki razvoj.

Država mora podpirati in ščititi eksistenco in razvoj malih in srednjih zasebnih podjetij.

Država mora v skladu z načeli managementa upravljati vladne finančne organizacije. Njeno upravljanje, osebje, proračun, zaključni proračun in revizija morajo biti določene s posebnim zakonom.

Država mora skrbeti za obče zdravstveno zavarovanje ter spodbujati raziskave in razvoj moderne in tradicionalne medicine.

Država mora ščititi dostojanstvo žensk, varovati njihovo osebno varnost, odpraviti spolno diskriminacijo in zagotavljati enakost spolov.

Država mora telesno in duševno hendikepiranim ljudem zagotavljati zavarovanje, zdravstveno nego, okolje brez ovir, izobraževanje in šolanje, poklicno svetovanje ter jih podpirati in jim pomagati v vsakdanjem življenju, prav tako pa jim pomagati pri doseganju samostojnosti in razvoju.

Država mora poudarjati socialno pomoč, socialno skrbstvo, zaposlovanje ljudi, socialno zavarovanje, zdravstveno nego ter druge socialne storitve. Prednost se daje izdatkom za socialno pomoč in zaposlovanje ljudi.

Država mora spoštovati vojake za njihov prispevek k družbi in upokojenim vojakom zagotavljati študij, zaposlitev, zdravstveno nego in pokojnino.

Prednost se daje izdatkom za izobraževanje, znanost in kulturo ter posebno še izdatkom obveznega izobraževanja (ne veljajo omejitve 164. člena ustave).

Država spodbuja kulturni pluralizem ter aktivno ohranja in spodbuja razvoj jezikov in kultur prvotnih prebivalcev.

Država mora v skladu z voljo etničnih skupin varovati položaj in politično participacijo prvotnih prebivalcev. Prav tako mora zagotavljati in priskrbeti pomoč in spodbudo pri izobraževanju, kulturi, prevozu, zaščiti voda, zdravstveni negi, ekonomiji, zemlji in blaginji. Ukrepi za njihovo izvrševanje so določeni z zakonom. Enako zaščito in pomoč se nudi ljudem na otočjih Penghu, Jinmen in Mazu.

Država zagotavlja varstvo politične participacije kitajskih državljanov, ki prebivajo zunaj meja.

11. člen

Pravice in dolžnosti med prebivalci kitajske celine in prebivalci svobodnega ozemlja ter druge sorodne zadeve morajo biti določene s posebnim zakonom.

10.4 Povzetek v kitajskem jeziku

中華民國中央政府

(摘要)

一般來說，現在世界上存在著兩個中國，一個是中華人民共和國，另外一個為中華民國。在西方國家，我們稱第一個中國為中國大陸，第二個叫做台灣。中華人民共和國比中華民國大好幾倍，但是看中華民國政府書籍的話，這個肯定不對。它描寫中華民國的領土如以下所述：

中華民國位於亞洲中部及東南部,東邊靠近太平洋,西部倚靠帕米爾高原,南邊鄰接巴基斯坦,印度,尼泊爾,不丹與中南海半島,北部接西伯利亞,為一海陸兼備之國家。它佔亞洲面積四分之一強,大概佔全世界陸地總算面積三分之一。為亞洲第一大國,世界上第二大國。(中華民國年鑒,民國九十二:四十一頁)

實際上，中華民國只有控制所謂的台灣地區。台灣地區包括台灣本島、澎湖群島、金門群島、馬祖群島、蘭嶼、綠島和釣魚臺。它的面積大約為三萬六千平方公里。現在中華民國也管理爭論中的東沙、中沙、西沙跟南沙群島。台灣的首都為台北市，即全台灣地區最大的城市，也是中央政府的所在地。台灣地區人口數為二千二百九萬人。百分之九十八為漢人，這其中的百分之八十五是本省人，也可說是台灣人，剩下的百分之十三是外省人，也叫做大陸人。他們是於一九四九年和國民黨政府一起來台灣。而原住民族佔了台灣人口的百分之二。

- 中華民國的來源

在成立中華民國之前，中國人民對清朝政府完全絕望，而嚮往孫中山先生所領導之革命運動，一時革命思潮澎湃全國。一九一一年，革命軍開始在武昌起義，全國響應，終於推翻清朝政府，正式建立亞洲第一個民主共和國，名稱為中華民國。對台灣人來說，中華民國的父親就是孫中山先生。他革命之目的是在於建立三民主義的中華民國，對內達成民有、民治、民享的理想，對外謀求中國的獨立與自由。但在中華民國成立以後，建國事業首遭挫折。民國初年，國家政權落於北洋軍閥之手，連年戰爭，讓革命事業幾致中斷。

我前述，孫中山先生革命目的就是成立三民主義的國家，翻開中華民國憲法第一條為“中華民國基於三民主義，為民有民治民享之民主共和國”。那麼，三民主義是什麼呢？三民主義是孫中山先生思想的重要主張，也是建設中華民國的一種思想力量。三民主義包括民族主義，民權主義以及民生主義。孫中山先生說主義是一種思想、信仰與力量。而且認為“民”字有團體，及有組織眾人的意義。他說生活民生、生存民權跟生命民族就是中國的三大問題。

民族主義是孫中山先生對國內的民族問題與對外中華民國在國際間地位的一項主張。在國內民族上，他提倡：國內各族應該要團結一致，在平等基礎上，把漢族、滿族、蒙族、回族跟藏族，同化成一個大中華民族，組成一個大民族國家。這樣全國人民便能享福，不要受害。國外的話，他主張世界上任何民族不要受其他民族的控制和壓迫，各個民族都有平等的地位和同等的生存權力。

民權主義是孫中山先生對於人民基本權利的主張，主要他談到人民的自由、平等、民權以及人民與政府之間的權利和義務關係。孫中山先生認為個人濫用自由，這個會對團體造成極大的破壞作用，因此主張自由是有限度的。他認為自由的意義是一個小單位在一個大團體裡，能夠自由活動，來去自如。三民主義的民權主義主張採取直接民權，就是人民直接行使選舉權、罷免權、創制權和複決權，四種政權。這樣人民可以用集會或者投票的方式來直接管理國事。孫中山先生也認為，建立五權分立的政府是為人民謀幸福的。所以他提倡政府應該實行行政權、立法權、司法權、考試權和監察權，五種治權。

民生主義是孫中山先生提出解決中華民國人民經濟問題的重要主張，尤其是在處理土地問題與資本問題方面。

▪ 中日戰爭與國內戰爭

一九二五年三月孫中山先生過世了，四個月之後孫先生的擁護者在廣州市建立了國民政府，以與北洋軍閥對抗。次年國民政府任命蔣介石先生當國民革命總司令。他率師北伐，於兩年之內，打敗軍閥，終於統一了中國。他遷都到南京市，並且開始建設三民主義的新中國。但是他不能和平統治，因為在他每個動作下，都帶給日本軍閥跟中國共產黨麻煩。日本軍隊於一九三七年發動蘆溝橋事變，中日戰爭才全面爆發。中國跟日本苦戰了八年，中國人死傷無數。終於中國軍隊打敗了帝國主義的日本，大獲全勝。中國也贏得最後勝利，獲得盟邦協議廢除了百年來不平等條約，並收回淪陷五十年的台灣和澎湖。

太平洋戰爭剛剛結束，國內戰爭開始。國民黨跟毛澤東先生的共產黨為了政權打仗。共產黨的軍隊獲勝，迫使國民黨政府遷到台灣島。毛澤東先生在中國大陸於一九四九年成立中華人民共和國。

日本投降之後，國民政府控制台灣島。國民黨任命陳儀先生負責接收台灣。光復初期，中國大陸進行內戰，台灣雖然沒有受戰火波及，但是因為守衛力量不足，所以事情演變成一發不可收拾的慘劇。於一九四七年二月二十七日，在台北市有一個專賣局調查員打傷了一位非法賣菸的女性。這個動作並且釀成了槍擊民眾致死命案，引起了二月二十八日開始的抗爭性群眾運動。生氣的台灣人打大陸人，破壞他們的財產，攻擊政府長官，全島變成亂七八糟。而蔣介石總統在南京市一聽說台灣出事，他馬上派兵來台灣。國民政府軍隊在台灣展開鎮壓反對運動，釀成屠殺，並進行全島性捕殺。死亡人數約一萬至兩萬人。二二八事件對台灣社會產生了相當長時間的負作用，因為它是最大的悲劇。

▪ 國民政府遷台灣

一九四九年，中華民國政府從中國大陸播遷來台灣島。它在蔣介石總統領導之下，進入了全新的時代。為了對抗共產主義，他建立了一個自由、民主和繁榮的統一國家，國民政府在國家安全仍受威脅的情況下，開始在台灣地區推行各項政治與經濟的改革。首先他們宣佈戒嚴令，即對人民的某些權利加以限制，例如：凍結憲法所保障的言

論、出版、集會、結社與政治自由。其次，戒嚴限制成立新的政黨。再者，戒嚴禁止罷工、罷課、罷市及限制聚眾遊行，使社會跟政治穩定。

再加上，於一九四八年，當時蔣介石政權還在南京市，國民大會也通過所謂的“動員勘亂時期臨時條款”，凍結實行不到五個月的中華民國憲法的部分條文。當初最主要的作用是在擴充總統的權利範圍。

因為在動員勘亂時期與戒嚴時期，新政黨不能自由成立，讓台灣的政黨制度維持國民黨一黨獨佔優勢的情形。有民眾不喜歡這樣一黨獨佔制度，所以開始出現反對運動。五十年代有一些零星的反對運動，可是都很快地被壓制。這點我應該要提出所謂的“自由中國”的民主運動。這個運動提倡民主自由的理想，而且反對共產主義。但是運動很快開始批評國民黨的政策，而且叫它的擁護者成立反對黨-中國民主黨。但是蔣總統很快壓制了運動。

六十年代的中華民國在外交上遭遇嚴重挫折。一九七一年中華民國宣佈推出聯合國，隨後日本等國分別與台灣斷交，以及中華人民共和國在國際社會上企圖孤立台灣，讓它有正式邦交國家剩下不到二十國左右。在國內上，六十年代開始由蔣經國先生推動各種基礎建設，加速經濟飛起。六十及七十年代，經濟的持續發展，台灣躍居亞洲“四小龍”之一。

蔣介石總統過世了之後，國民大會選舉他的兒子蔣經國先生擔任第六任總統。蔣經國在行政院長任內開始大力推動本土化政策，在政治地位上比較重要的人選，他任命為台灣人，但是民主化的速度還是緩慢。

政治反對勢力在六十年代開始逐漸成長。一九七七年出現所謂的“黨外”運動。黨外名稱的由來，是它的候選人跟擁護者不是從國民黨來的。這個運動在選舉上非常成功的拿走不少執政黨的席次。黨外運動分別為兩個黨派，一個叫做“八十年代”，另外一個叫“美麗島”。美麗島鼓吹人民要在街上示威遊行，為一個快速改革的方式。它也在高雄市舉行世界人權日的紀念大會，可是很快就發生激烈警民衝突。產生了高雄事件，又稱「美麗島事件」。執政黨對黨外人士進行全島性的大逮捕，許多份子分別依軍法和司法被起訴或者判刑。

但是美麗島事件並沒有停止反對黨的活動。黨外人士於一九八六年正式宣佈成立民進黨，這就是台灣政治史上重要的里程碑。儘管當時仍是非法行為，但是政府並沒有採取任何壓制行動。自此台灣進入兩黨政治，八十年代新黨出現，進入三黨的新時代。

一九八七年七月十五日蔣經國總統宣佈解除戒嚴令，是台灣政治邁向政治民主化、自由化的重要轉捩點。執政黨宣佈解嚴與開放黨禁後，就開始推動一連串的政治改革：包括解除報禁、通過集會遊行法、開放大陸探親、國會全面改選等。

蔣經國總統過世了之後，國民大會選舉李登輝先生當為第八任總統。他立刻廢除動員勘亂時期，並修憲法通過總統、副總統、台灣省省長及台北高雄直轄市市長改為直接民選等。這些改革讓台灣的民主快速發展。一九九一年國民大會代表全面改選，“萬年國會”終於歸入歷史。次年立法委員也全面改選。

一九九四年國民大會修改憲法，確立總統直選。台灣地區於兩年後舉行中國歷史上第一次總統民選。人民選舉了李登輝先生當作新中華民國總統。台灣自此邁入歷史的新紀元。

二〇〇〇年民進黨提名的陳水扁先生當選第十任總統，打破國民黨執政半紀的政治生態，開啟了台灣政黨輪替的新頁。一年後立法院的組織改選，民進黨躍居國會第一大黨，國民黨退居其次，首次參加的親民黨就取代新黨成為國會第三大黨。

- 中央政府的組織

按照孫中山先生中華民國中央的政府組織，依次為：總統、國民大會、行政院、立法院、司法院、考試院與監察院。

總統

依中華民國憲法及其增修條文的規定，總統為國家元首，他的職權就是：對外代表中華民國，帶領全國陸、海和空軍，依法公佈法律，發佈命令，依法宣佈戒嚴及解嚴，任命行政院院長，依法任免官員。總統由中華民國地區全體人民直接選舉。任期為四年，連選得連任一次。總統除了立法委員以外，可提名一切的政府首長。

國民大會

國民大會依憲法的規定，代表全國國民行使政權。但是按照今年的憲法修正案，國民大會已廢除。它現在的職權就是：複決立法院所提的憲法修正案、領土變更案與議決立法院提出的總統、副總統彈劾案。國民大會設有三百個代表。

行政院

依憲法之規定，行政院為國家最高行政機關，設有院長及副院長，各部會首長及一些政務委員。院長由總統任命之。行政院設立行政院會議。這個會議向立法院提出法律案、預算案、條約案、宣戰案及其他重要事情。行政院有八門常備部及兩門常備委員會，分別為：內政部、外交部、國防部、財政部、教育部、法務部、經濟部、交通部、僑務委員會和蒙藏委員會。

立法院

按憲法規定，立法院為國家最高立法機關，由人民選舉之立法委員所組成，代表人民行使立法權。立法院有議決法律案、預算案、戒嚴案、宣戰案、媾和案及國家其他重要事情的權利。還有對行政院院長和各部會首長的質詢權。另外還有領土變更案、總統與副總統彈劾案與憲法修正案的提案權。立法委員由中華民國地區人民與華僑選舉。立法院原有二百二十五個委員，但根據今年的憲法修正案，以後已剩一百十三個人。

司法院

司法院為國家最高司法機關，掌理民事、刑事、行政訴訟之審判及公務員的懲戒，而且有解釋憲法及統一解釋法律、命令之權。司法院佈置大法官十七人，其中一人為院長，一人為副院長。他們由總統提名，經過立法院同意。司法院的直屬機關有：各級普通法院、各級行政法院與公務員懲戒委員會。

考試院

依憲法增修條文及考試院組織法規定，考試院為國家最高考試機關，管理考試、銓敘、保障、退休及公務人員的任免、考績、級俸之法制事務。考試院設立院長，副院長及十七個考試委員。任期六年，由總統提名，經過立法院同意任命。考試院設有考試部跟銓敘部及兩個委員會，管理公務人員的退休、保障和訓練。

監察院

監察院為國家最高監察機關，行使彈劾、糾舉及審計權，並得提出糾正案。監察院設立二十九個委員，其中一人為院長，一人為副院長。任期六年，由總統提名，經過立法院同意任命。監察院會議由院長、副院長及其他委員組織而成，以院長為主席。監察院按行政院及各部會的運作，設立一些委員會，調查一切措施，注意它們是否違法或者失職。該院也設立審計部，來審計全部事務。